

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SAMİM KOCAGÖZ'ÜN HİKÂYELERİNDEKİ
HALK BİLİMİ UNSURLARI**

**Aslı DURSUN
Tez Yazarı**

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı**

TEMMUZ, 2022

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**SAMİM KOCAGÖZ'ÜN HİKÂYELERİNDEKİ HALK BİLİMİ
UNSURLARI**

Tez Yazarı
Aslı DURSUN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Birol AZAR

**TEMMUZ, 2022
ELAZIĞ**

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Başlığı: SAMİM KOCAGÖZ'ÜN HİKÂYELERİNDEKİ HALK BİLİMİ
UNSURLARI

Yazarı: Aslı DURSUN

**Tez Önerisi
Tarihi:** 09.06.2022

Savunma Tarihi: 27.06.2022

TEZ ONAYI

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırlanan bu tez aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilmiş ve akademik dinleyicilere açık yapılan savunma sonucunda **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Birol AZAR

Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi

Başkan:

Üye:

İmza

Onayladım

Onayladım

Onayladım

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunun...../...../2022 tarihli toplantısında tescillenmiştir.

İmza

Prof. Dr. Murat SUNKAR
Enstitü Müdürü

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “**SAMİM KOCAGÖZ’ÜN HİKÂYELERİNDEKİ HALK BİLİMİ UNSURLARI**” başlıklı tez çalışmamın içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

27.06.2022

Ash DURSUN

ÖN SÖZ

Türk halk kültürü ve sözlü gelenek içerisinde yer alan halk bilim unsurları kültürümüze ait birçok ögeyi içerisinde barındıran zenginliğe sahiptir. Sanatçılar doğup büyüdüğü toplumdan ve kültürden ayrı düşünülemezler ve oluşturulan sanatsal yaratımlar (hikâye, roman vb.) toplumun kültürel varlığından ve kodlarından bağımsız değildir. Yaptığımız ön çalışmalarda Cumhuriyet Dönemi içerisinde yer alan, toplumdaki aksaklıkları dile getiren, gözlemci, realist bir yazar Samim Kocagöz'ün eserlerinde halk bilimi verimlerine sıklıkla yer verdiği tespit edilmiştir. Yazar hakkında yapılan çalışmaları incelendiğinde romanları üzerine halk bilimi unsurlarının araştırıldığı fakat hikâyelerine dair bu bağlamda kapsamlı bir halk bilimi araştırmasının yapılmadığı tespit edilmiştir. Literatür taraması sonucu Samim Kocagöz'ün hikâyelerine dair halk bilimi araştırmasının eksikliği göze çarpmış, bu konuda yapılacak bir çalışmanın halihazırda devam eden çalışmalara katkı sunacağı ön görülmüştür. Bu doğrultuda Dünya Hikâye Yarışması'nda birincilik ödülü alan "Sam Amca" hikâyesinin de dahil olduğu bilinen tüm hikâyelerinin halk bilimi açısından incelenmesi hedeflenmiştir.

Çalışmada Samim Kocagöz'ün yayımlanmış tüm hikâyeleri halk bilimi unsurları açısından incelenmiştir. Çalışmamız metin merkezlidir. **Samim Kocagöz'ün Hikâyelerindeki Halk Bilimi Unsurları** adlı çalışma "Ön Söz" "Kısaltmalar" ve "Giriş" dışında iki ana bölüm ile "Sonuç" ve "Kaynakça" bölümlerinden müteşkil olarak hazırlanmıştır.

İlk bölümde Samim Kocagöz'ün hayatı, sanatı, edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Tezin konusu Samim Kocagöz'ün hikâyeleri üzerine yapılan bir çalışma olduğu için hikâyeler başlığı diğer bölümlere göre daha geniş tutulmuştur.

İkinci bölümde Kocagöz'ün toplumsal hikâyeleri halk bilimi unsurları açısından incelenmiştir. Bu bölüm "Samim Kocagöz Hikâyelerindeki Halk Bilimi Unsurları" başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında hikâyelerde geçen halk bilimi unsurları dil ve anlatım, geçiş dönemleri, halk bilgisi, inanışlar, giyim-kuşam, halk mutfağı, oyunlar- eğlenceler, haberleşme- iletişim, halk sporu, bayramlar, dayanışma/yardımlaşma, anonim şiirler, kalıplaşmış ifadeler (atasözleri, deyimler, dualar, beddualar, argolar, küfürler, selamlaşma/vedalaşma/seslenmeler, yeminler, lakaplar), halk müziği açısından ele alınmıştır.

Samim Kocagöz'ün 12 hikâye kitabında yer alan 148 hikâye okunarak hikâyelerdeki halk bilim ve halk edebiyatı unsurları tespit edilmiştir. Tespit edilen unsurlar kendi içerisinde tasnif edilip alt başlıklara ayrılmıştır. Çalışmada Sedat Veyis Örnek'in *Türk Halk Bilimi* adlı kitabından yararlanılarak veriler kategorize edilmiştir.

Çalışma "Sonuç" ve "Kaynakça" olarak sona ermektedir. Sonuç bölümünde çalışmamızın genel bir değerlendirmesini yaparak halk bilimine sağlamış olduğu katkılar ifade edilmeye çalışılmıştır. Kaynakçada eserleri incelerken yararlandığımız kitap, dergi, sözlük bilgilerini alfabetik sıraya uygun bir şekilde yazarak çalışmayı tamamladık.

Hayatım boyunca bana destek olan, üzerimde maddi manevi emekleri olan kıymetli anneme ve babama, her zaman yanımda olan değerli kardeşim Nur Tuana DURSUN'a teşekkür ederim. Ayrıca bu süreçte bana desteklerini sunan can dostlarım Arzu KARASU ve Sema BAYRAM'a teşekkür ederim.

Yüksek lisans tez danışmanlığımı üstlenen, bilgisiyle yolumu aydınlatan, çalışma sürecinde her zaman desteğini hissettiğim kıymetli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Birol AZAR'a şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans sürecinde kişiliğiyle, halk bilimine sunduğu katkılarıyla bizleri aydınlatan, akademik bilgilerinden istifade ettiğim Sayın Prof. Dr. Esma ŞİMŞEK'e saygılarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimi boyunca değerli bilgilerinden ve görüşlerinden istifade ettiğim hocalarım Sayın Doç. Dr. Ebru ŞENOC AK ile Sayın Doç. Dr. Gül da ÇETİND AĞ SÜME hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca Samim Kocagöz adına yaptığı çalışmalarla bana ışık tutan, kaynak açısından destek olan Prof. Dr. Songül TAŞ hocama teşekkür ederim.

ELAZIĞ-2022

Ash DURSUN

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ	IX
GİRİŞ	1
1. SAMİM KOCAGÖZ'ÜN HAYATI-SANATI-ESERLERİ	1
1.1.Hayatı	1
1.2.Sanatı	2
1.3. Eserleri.....	3
1.3.1.Makale, İnceleme, Anı ve Oyun Yazıları	3
1.3.2.Romanları	4
1.3.3. Hikâyeleri	5
1.3.3.1. Tellikavak.....	5
1.3.3.3. Sam Amca	7
1.3.3.4. Cihan Şoförü.....	8
1.3.3.5. Ahmet'in Kuzuları.....	8
1.3.3.6. Yolun Üstündeki Kaya	9
1.3.3.8. Alandaki Delikanlı.....	11
1.3.3.9. Zar Kanat	12
1.3.3.10. Gecenin Soluğu	12
1.3.3.11. Mor Ötesi (Roman)- Simon Pepeta	14
1.3.3.12. Baskın.....	14
2.SAMİM KOCAGÖZ'ÜN HİKÂYELERİNDEKİ HALK BİLİMİ UNSURLARI.....	16
2.1.Halk Bilimi ve Tarihsel Gelişimi.....	16
2.2. Dil ve Anlatım	20
2.2.1.Dil	20
2.2.2.Yerel Ağız	20
2.3. Geçiş Dönemleri	23
2.3.1. Doğum	24
2.3.2. Evlenme	25
2.3.2.1. Evlenme Öncesi.....	25
2.3.2.1.1. Kız Kaçırma	25
2.3.2.1.2. Kız İsteme/Görücülük	26
2.3.2.1.3. Düğün Günü	26

2.3.2.2. Evlenme Sonrası/Gerdek	27
2.3.4. Ölüm	28
2.3.4.1. Ölüm Anı	28
2.3.4.2. Ölü Gömme/Taziye	28
2.4. Halk Bilgisi	29
2.4.1. Halk Ekonomisi	29
2.4.2. Halk Taşıtı	32
2.4.2.1. Kara Yolu İle Ulaşım	32
2.4.2.2. Demir Yolu İle Ulaşım	33
2.4.2.3. Deniz Yolu İle Ulaşım	34
2.4.2.4. Hava Yolu İle Ulaşım	34
2.4.3. Halk Sanatı/Zanaatı	34
2.4.4. Halk Botaniği	38
2.4.5. Halk Meteorolojisi	39
2.4.6. Halk Zoolojisi	40
2.4.7. Halk Hekimliği	41
2.4.8. Halk Mimarisi	43
2.4.8.1. Konutlarda ve Yardımcı Yapılarda Yer Alan Bölümler	43
2.4.8.2. Hayata Yardımcı Yapılar	43
2.4.8.3. Konutlarda Kullanılan Malzeme	44
2.4.8.4. Ev Eşyası	44
2.4.8.5. Konutlarda Aydınlatma/Isınma	45
2.5. Halk İnanışları	45
2.5.1. Dinî Nitelikli İnanışlar	46
2.5.2. Dinî Ritüeller	47
2.5.3. Nazar- Nazarlık- Muska İnancı	48
2.6. Giyim /Kuşam	49
2.6.1. Kadın Giyimi	49
2.6.2. Erkek Giyimi	50
2.7. Halk Mutfağı	52
2.7.1. Yiyecek Türleri	52
2.7.1.1. Kahvaltılıklar	52
2.7.1.2. Çorbalar	53
2.7.1.3. Yemekler	54
2.7.1.3.1. Sebze Yemekleri	54
2.7.1.3.2. Et Yemekleri	54
2.7.1.4. Hamur İşİ Yiyecekler	54

2.7.1.5. Meyveler ve Tatlılar	55
2.7.2. İçecek Türleri.....	55
2.7.2.1. Çay- Kahve.....	55
2.7.2.2. Alkollü İçecekler	57
2.7.2.3. Soğuk içecekler	58
2.8. Oyunlar/Eğlenceler.....	58
2.8.1. Çocukların Oyunları/ Eğlenceleri.....	58
2.8.2. Büyüklerin Oyunları/Eğlenceleri.....	59
2.9. Haberleşme/İletişim.....	60
2.9.1.Mektup.....	60
2.9.2. Telgraf	60
2.9.3. Telefon.....	60
2.9.4. Gazete	61
2.9.5. Radyo.....	62
2.9.6. Televizyon	62
2.9.7. Teyp.....	62
2.10. Halk Sporları	62
2.10.1. Yağlı Güreş.....	62
2.10.2. At Yarışı	63
2.11. Bayramlar	63
2.11.1. Dinî Bayramlar	63
2.11.2. Millî Bayramlar	64
2.12. Dayanışma/Yardımlaşma.....	64
2.12.1. Misafirperverlik.....	64
2.13. Halk Müziği.....	65
2.13.1. Müzik Türleri.....	66
2.13.2. Çalgı Aletleri	66
2.14. Anonim Şiirler	67
2.14.1. Türkü	67
2.15. Kalıplaşmış İfadeler.....	68
2.15.1. Atasözleri.....	68
2.15.2. Deyimler	71
2.15.3. Dualar(Alkışlar).....	84
2.15.4. Beddualar (Kargışlar)	87
2.15.5. Argolar.....	88
2.15.6.Küfürler	90
2.15.7. Selamlaşma/Vedalaşma/Seslenme.....	91

2.15.8.Yeminler	94
2.15.9. Lakaplar	95
SONUÇ	98
KAYNAKÇA.....	100

ÖZET

SAMİM KOCAGÖZ'ÜN HİKÂYELERİNDEKİ HALK BİLİMİ UNSURLARI

Aslı DURSUN
Yüksek Lisans Tezi

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı
Temmuz-2022; Sayfa: IX+102

Tarihsel ve toplumsal süreç içerisinde ortaya konan maddi ve manevi değerler ile bunların gelecek nesillere ulaşması ve onların inşasını oluşturan değerler bütünü kültürü oluşturur. Geçmiş eskilere dayanan kültürümüz yıllarca sözlü gelenekte yaşayıp yazıyla beraber gelecek nesillere aktarılmıştır. Millî kültürümüz içerisinde birçok yazılı ve sözlü eserler meydana getirilmiş ve zengin bir kültür hazinesi oluşturulmuştur.

Kültürel değerlerin bireyden bağımsız düşünülmesi imkânsızdır. Toplumun ferdi olan birey yaşayıp büyüdüğü çevrenin değer yargılarıyla yoğrulması kaçınılmaz bir durumdur. Cumhuriyet dönemi yazarları içerisinde başarılı bir tablo çizen Samim Kocagöz ortaya çıkardığı eserleriyle halkın değerlerinden uzak biri olmamıştır. Samim Kocagöz kendi döneminin toplumunu ve toplumun kültürel özelliklerini eserlerinde gerçekçi bir şekilde yansıtmıştır.

Samim Kocagöz mensubu olduğu topluma faydalı olmak adına halkına sırt çevirmeyip onlara her zaman yol gösterici olmuş, toplumun kültürel öğelerini, sevinç ve üzüntülerini, gelenek ve göreneklerini kısacası tüm halk bilimi unsurlarını kendine has tarzıyla eserlerinde vermeye çalışmıştır. Amacımız Samim Kocagöz'ün hikâyelerinde bulunan halk bilimi unsurlarını ortaya çıkarıp hikâyeler aracılığıyla halk kültürünün önemini bir kez daha vurgulamaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Halk Bilimi, Samim Kocagöz, Hikâye.

ABSTRACT

THE FOLKLORIC ELEMENTS IN STORIES OF SAMİM KOCAGÖZ

Aslı DURSUN
Master's Thesis

Firat University
Social Sciences Institute
Turkish Language and Literature Master of Science
Department of Turkish Folk Literature
July- 2022; Page: IX+102

The material and moral values that are revealed in the historical and social process and the values that make up the future generations and their construction form the culture. Our culture, which dates back to ancient times, has lived with oral tradition for years and has been transferred to future generations in writing. Many written and oral works have been created in our national culture and a rich cultural treasure has been created.

It is impossible to consider cultural values independently of the individual. It is inevitable that the individual, who is a member of the society, is kneaded with the value judgments of the environment in which he lives and grows. Samim Kocagöz, who has drawn a successful picture among the writers of the people with his works. Samim Kocagöz realistically reflected the society of his time and the cultural characteristics of the society in his works.

Samim Kocagöz did not turn his back on his people and always guided them in order to be beneficial to the society he was a member of and tried to present the cultural elements, joys and sorrows, traditions and customs of the society, in short, all the folklore elements in his works with his unique style. Our aim is to reveal the folklore elements in Samim Kocagöz's stories and try to emphasize the importance of folk culture through stories.

Key Words: Culture, Folklore, Samim Kocagöz, Story.

KISALTMALAR LİSTESİ

İncelenen Eserlerin Kısaltmaları

Tk	: Tellikavak
S	: Sığınak
SA	: Sam Amca
CŞ	: Cihan Şoförü
AK	: Ahmet'in Kuzuları
YÜK	: Yolun Üstündeki Kaya
YK	: Yağmurdaki Kız
AD	: Alandaki Delikanlı
ZK	: Zar Kanat
GS	: Gecenin Soluğu
SP	: Simon Pepeta
B	: Baskın

Çalışmada Kullanılan Kısaltmalar

TDK	:Türk Dil Kurumu
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
vb.	: Ve benzeri
koop.	: Kooperatif
A.Ş.	: Anonim Şirketi
ss.	: Sayfa sayısı
S.	: Sayı
vd.	: Ve diğerleri
vb.	: Ve benzerleri

GİRİŞ

1. SAMİM KOCAGÖZ'ÜN HAYATI-SANATI-ESERLERİ

1.1.Hayatı

Samim Kocagöz Şubat 1916'da Söke'de dünyaya gelmiştir. Varlıklı ve okumuş bir ailede büyüyen Samim Kocagöz Hasan Ağa adlı dedesinden şu şekilde bahseder “*Hasan Ağa'nın medrese tahsili gördüğü, İstanbul'da sancak beyi arasındaki yazışmaları düzenlediği, biraz da hattat olup sülüs ve talik yazılarının ünlü olduğu...*” şeklinde ifade etmiştir. (Çetinkaya, 1991: 110).

Kocagözoğulları büyük toprakların sahibidirler. Ekonomik yönden üst tabakayı temsil ederler. Kocagözoğulları Söke'nin gelişmesi için maddi ve manevi imkânlarını kullanmışlardır. Söke'de o dönemde birçok okul Kocagözoğulları tarafından inşa edilmiştir.

Samim Kocagöz'ün babası Şükrü Bey annesi Vahide Hanım'dır. Şükrü Bey ve Vahide Hanım okumuş, öğrenmeye meraklı, varlıklı ailelere mensup insanlardır. “*Vahide Hanım rüştiye mezunu, biraz Fransızca bilen, Tevfik Fikret'in çoğu şiirlerini ezbere okuyan, ud çalan bir hanımdır.*” (Taş, 1998: 13).

Vahide ve Şükrü Kocagöz çiftinin beş çocukları vardır. En büyükleri Felekşan Hanım'dır. Sonrasında ise Samim Kocagöz gelir. Köklü bir aileye mensup olan Kocagöz'ün hayatında annesi, babası, ananesinin büyük etkileri olmuştur. Çocukluk döneminden ilkokulu bitirinceye kadar evde babasından dersler alır. Kocagöz o günleri kendi ifadesi ile şu şekilde anlatır “*Çocukluğumda ilkokulu bitirene değin evimizin oturma odasında bir kara tahta vardı. Kafasına koymuştu babam beni okutacaktı. Hemen her akşam beni bu kara tahtaya diker, günlük derslerimi yaptırırdı.*” (Kocagöz, 2004 :46).

Yazar 1930 yılında İzmir Erkek Lisesi'ne başlar. Altı yıl boyunca İzmir Erkek Lisesi'nde yatılı olarak kalır. Liseden 1936- 1937 öğretim yılında mezun olan Samim Kocagöz İstanbul Edebiyat Fakültesi'ne yerleşir. Fakülteyi bitirdikten sonra Kocagöz, öğretmenliğe başvurur ve Kastamonu'ya atanır. Babası Şükrü Bey ise oğlunun uzaklara gitmesini istemez. Öğretmenlikte kazanacağı parayı çiftlikte çalışması şartıyla kendisine ödeyeceğini söyler. Bu sebepten dolayı Kocagöz Avrupa'ya gitme kararı alır. Avrupa'ya gitme fikrini şu şekilde ifade eder: “*1942'de fakülteyi bitirince Avrupa'ya gitmek, Avrupa'yı görmek hevesine kapıldım. Ne ki Avrupa ateşler içindeydi, savaş vardı. Avrupa ülkelerinden sadece İsviçre'de savaş yoktu.*” (Kocagöz, 2004 :136).

Samim Kocagöz 1945 yılının sonlarına doğru Ankara'ya yedek subay okuluna gider. Kocagöz önce Giresun'da görev yapar. Vatani görevinin bir kısmını 9. bölükte yerine getirir. Yazar 1947 yılında Sevinç Hanım ile evlenir. 1950 yılında Kocagöz'ün en büyük oğlu Şükrü, 1953'te ikinci oğlu Fadıl dünyaya gelir. Samim Kocagöz aynı yıl babasını kaybeder.

1948 yılında Demokrat Parti'ye girmesi için Adnan Menderes'ten teklif alır ancak milletvekili olmayı reddeden Kocagöz, fikirleri doğrultusunda bir parti kurulduğu inancıyla Türkiye İşçi Partisi'ne girer.

12 Mart fırtınasından sonra Samim Kocagöz Sovyet Yazarlar Birliği'nin daveti üzerine eşi Sevinç Hanım'la Sovyet Birliği'ne gider. Kısa süre sonra geri dönerler.

29 Kasım 1991'de ilik rahatsızlığından dolayı Sevinç Hanım'ı kaybeden Kocagöz büyük üzüntü yaşar. Kocagöz 5 Eylül 1993 tarihinde geçirdiği bağırsak rahatsızlığı nedeniyle vefat eder. Yazar doğduğu, büyüdüğü topraklara – Söke'ye- defnedilir.

1.2.Sanatı

Hikâye, soman, oyun ve makale yazarlığı gibi çeşitli alanlarda eser veren yazar, toplumu ve toplum içinde yaşayan insanların hayatlarını, acılarını ele aldığı eserlerinde dile getirmiştir. On iki hikâye kitabında topladığı yüz kırk sekiz hikâye, on iki roman, bir inceleme, bir makaleler dizisi ve bir adet anılarını topladığı eseri “Bu Da Geçti Yahu” olmak üzere toplan yirmi yedi eser yayımlamıştır.

Samim Kocagöz, toplumcu gerçekçi yönünü kendi tabiriyle şu şekilde ifade etmiştir: *“Gerçekçi yazarlar, insanlar onu aldatırsa da düş kırıklığına uğratsa da insana ve topluma inanmaktan vazgeçmez. İnsan ve toplum sevgisi yazarlarda doğuştan vardır.”* (Kocagöz, 1988:68).

Kocagöz’ün yazarlık felsefesinde halka ulaşmak, halktan olmak anlayışı mevcuttur. Yazarın mensup olduğu “1940 Kuşağı” Cumhuriyet kuşağıdır. Bu kuşak eserlerinin çoğunu ulusundan beslenerek oluşturmuştur. Samim Kocagöz, hikâyeciliğinin ilk yıllarında edebiyat yapmaktan çok daha önemli bir mesele olarak gördüğü halka açılmayı benimsemiş bir yazardır. Yazar sanatta toplum yararını gözetmektedir. Yazarların topluma karşı sorumluluklarını bilmelerini, bu uğurda önlerine çıkan engellere karşı dirençle hareket etmeleri gerektiğini vurgular. *“Sanat her yerde cemiyetin içindedir. Gerçek sanat, halkı anlatır. Bir sanat eserinde halk kendini ne kadar çok bulursa, o eseri o kadar çok sever. Sanatçı cemiyetin içinde erimeli, cemiyet her şeyiyle kendi olmalıdır.”* (Dumanoglu, 1948: 14).

Samim Kocagöz sanatçıyı toplumun sözcüsü olarak görmektedir. Sanatçının toplumun göremediği gerçeklerin gün yüzüne çıkarılması, haksızlığa uğrayan insanların sesi olması gerektiğini vurgular. Yazarın sanatçı hakkında başka bir görüşü şu şekildedir: *“Bir bakıma kişinin ve toplumun gözü açık gördüğü düşlerin sözcüsü olduğundan toplumsal gelişme ve bilinçlenmeye katkısı tartışma götürmez bir olgudur. Sanat yapıları toplumun ve bireylerin gözü açık düşlerle aradığı daha iyiyi daha güzeli yansıtır. Toplumun bireyleri bunu kendi kendilerine dile getirmezler. Sanatçının görevi bireylerin ve toplumun dile getirmediği daha iyinin daha güzelin sözcüsü olmaktır.”* (Mumcu, 1980: 6).

Yazar eserlerinde milliyetçi ve toplumcu tarafını dengeli bir şekilde birleştirerek ortaya koymuştur. Onun fikir hayatında Atatürk devri çocuklarından biri olması ve o dönemde etrafında gelişen olaylar onu derinden etkilemiştir. Gazi Mustafa Kemal’e derin bir sevgi besleyen yazar, Atatürk’ün “Nutuk” eserinden aktarmalar da yapmıştır. Milliyetçi yönünü toplumcu anlayışla birleştiren yazar, bu ülkü ile evrensele ulaşma gayesindedir. *“Siyasal uğraşların çoğu basittir. Fakat toplumsal çalışmalar her vakit için verilmelidir. Bizim aydınlarımız bunu çalışmalı. Neden Anadolu’ya gelip uğraşmazlar? Neden ulusla doğrudan temas kurmazlar? Ülkeyi gezmeli, ulusu tanımalı, eksikliği nedir görüp göstermeli. Ulusu sevmek böyle olur.”* (Kocagöz, 1987: 61).

Toplumun çeşitli sorunlarına bir nebze de olsa çare arayan yazar, bütün insanları eserleri aracılığıyla adalet terazisinin dengesine katkıda bulunmalarını, çare olmalarını, bu konuda kendisine yardım etmelerini beklemiştir. Yazarın toprak sahibi ve işveren olmasına rağmen eserlerinde toplumda ezilen kesimin sesini duyurması takdire şayan diğer bir özelliğidir.

Kocagöz sanatçı kişiliğini şu şekilde ifade etmiştir: *“Topluma, kişilere, toplumla kişilerin ilişkisine, giderek bu ilişkinin olaylara ya da olayların bu ilişkilere etkisine büyük merak duyarım. Bu merak bana bilinçaltından gelirmiş gibi olur. Elimde olmadan topluma, kişiye ve olaylara bir yazar gözüyle bakmaya alışmışım. Ya da elimde olmayarak düşünmeden bakarım. Beni etkileyen olay bir süre sonra kafamın içinde ya bir hikâye ya da bir roman olarak biçimlenir. Yazacağımı bütün ayrıntılarına değin kafamda hazırlarım. Sonra bir hikâyeyi hazır hâle gelince makinamın başına oturup yazmak benim için birkaç saatlik iştir. Roman için tasarladığım da birkaç yılımı alır. Konular bende dosyalanmış, kafamın içinde hazırdır. Roman yazarken bir ara verir makalelerimi, hikâyelerimi yazabilirim. Bazen bir hikâyenin biçimlenmesi bile yıllar boyunca zihnimi kurcalar. Örneğin ‘Ahmet’in Kuzuları’ adlı hikâyemi yazmak için yirmi dört yıl bekledim.”*

Bu hikâyenin konusunu lise yıllarındayken gerçek bir olay olarak babamdan dinlemiştim. Ancak 1955'ten sonra biçimlenebildi ve sanat niteliği olan bir havaya büründü. Yazmak sadece bir haftamı aldı. Bilgim, fikir yapım, olayların etkisini sanat yazısı hâline getirirken, kendiliğinden bir dünya görüşü olarak ortaya çıkıyor eserlerimde.” (Köklügiller ve Minnetoğlu, 1974: 244- 245).

Kocagöz, hikâye ve romanlarında fikirlerini açık bir şekilde ortaya koymuş bir yazarın halk içinde yaşayan bir yazar olması gerektiğini her daim vurgulamıştır. Yazarın edebî yolculuğunda kurgu ve kahramanların birbirini tamamlaması bazen senelerini alırken bazen de çabucak bitirilen bir roman ve hikâyeye dönüşmüştür.

Samim Kocagöz elli yılı aşkın sanat hayatını roman, öykü ve birçoğu yayımlanmamış oyun türünde yazdığı eserlere adanmıştır. Ele aldığı eserlerde toplumun aksayan yönlerini dile getirmeyi ve bu eksikler, yanlışlar adına yapılması gerekenleri geniş bir araştırma ve düşünme safhalarından geçirerek insanlığa sunmuştur.

Yazarın bazı hikâye ve romanları yabancı dillere çevrilir, antolojilerde yer alır. Eserleri hakkında yabancı dillerde yazılmış makaleler de vardır. Almanya, Fransa, Amerika, Çekoslovakya, İsviçre, Portekiz, İsrail, Finlandiya, Yunanistan, Danimarka, Güney Afrika Cumhuriyeti, Hindistan Samim Kocagöz'ün hikâyelerinin yayınlandığı ülkelerdir. “*Onbinlerin Dönüşü*’ romanı 1961’de Özbekistan’da Rusça, 1965’te yine Özbekistan’da bu kez Özbekçe, 1964’te ve 1965’te Bulgaristan’da Türkçe ve 1976’da Macaristan’da Macarca olarak basılmıştır. ‘İzmir’in İçinde’ romanı ise 1977’de Romanya’da yayınlanmıştır.” (Taş, 1998: 47).

Samim Kocagöz bazı hikâye ve romanlarıyla ödüllere layık görülmüştür. “*Samim Kocagöz ‘Sam Amca’ hikâyesiyle 1950’de Dünya Hikâye Yarışması Türkiye birinciliğini, ‘Yağmurdaki Kız’ hikâyesiyle 1967’de Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü’nü, ‘Alandaki Delikanlı’ hikâyesiyle 1979’da Mecidiyeköy Lions Öykü Ödülü’nü, ‘Mor Ötesi’ romanıyla 1987’de Ferid Oğuz Bayır Kültür ve Sanat Ödülü’nü, ‘Eski Toprak’ romanıyla 1989’da Orhan Kemal Roman Armağanı’nı alır.*” (Karaören, 1989: 14).

Samim Kocagöz edebî hayatını ve sanatçı kişiliğini toplum yararına harcamış, yerelde ve evrenselde birçok başarıya imza atmış ve bu başarısını da ödüllerle taçlandırmış bir yazardır.

1.3. Eserleri

1.3.1. Makale, İnceleme, Anı ve Oyun Yazıları

Kocagöz elli yılı aşkın yazarlığında roman, hikâye, tiyatro ve şiir olmak üzere hemen her konuda kafa yormuş ve bilgi, birikim, deneyimlerinden yararlanarak düşüncelerini kaleme almıştır.

“*Kocagöz’ün dünya görüşünü yansıtan inceleme, makale ve anıları 1972-1983 ve 1989 yıllarında birer kitap veya kitapçık olarak yayımlanır. İnceleme türünde kaleme aldığı ‘Nasrettin Hoca ve Fıkraları’ kitabında Türk nesrinin iki büyük dehası olan Nasrettin Hoca ve Evliya Çelebi hakkında düşüncelerini açıklayan yazar, Hoca’nın kırk fıkrasını yorumlayarak verir. Türk hikâyeciliğinin temeli olarak gördüğü bu iki deha ile ilgili fikirleri zaman zaman romanlarında da yer alır.*” (Taş, 1998: 81). Kocagöz makalelerden sonra 1989 yılında kaleme aldığı “Bu Da Geçti Yahu” adlı kitabını yayımlar. Çocukluk, ilk gençlik ve olgunluk yılları ile ilgili hatıralarını aktaran yazar, dahil olduğu sanat çevresini oluşturan 1940 Kuşağı da anmaktadır.

“*Kocagöz’ün gençlik yıllarından itibaren çeşitli yazılar yazdığı bazı süreli yayınlar alfabetik olarak şu şekilde verilmiştir: Ataç, Adam, Sanat, Cumhuriyet, Cumhuriyet Kitap Eki, Çağdaş Eleştiri, Çağdaş Türk Dili, Fikirler, Güneş, Hürriyet, Ilgaz, İnkılapçı Gençlik, Karşı, Milliyet Sanat Dergisi, Mülkiyeliler, Ortaklaşa, Servetifünun, Soyut, Türk Dili, Varlık, Vatan, Yazko Edebiyat, Yeditepe, Yeni Düşün, Yeni ufuklar, Yirminci Asır, Yön.*” (Taş, 1998: 82).

Kocagöz çeşitli türlerde eserler vermiş, üretken bir yazardır. Oyunları sahnelenemediği için arka planda kalmıştır. Oyun hevesi küçük yaşlarda başlamış, döneminin güçlü yazarlarından Abdülhak Hamit'in eseri "Eşber" i kardeşiyle beraber oynamıştır.

"Samim Kocagöz hikâye, roman, makale, inceleme ve anı türlerinin dışında oyunlar da yazmıştır. Oyunlarını çoğu yayımlanmadığından ve sahneye konulmadığından arka planda kalmıştır. Oyun yazma hevesi ilkokulu bitirdiği sıralarda ortaya çıkar. Kız kardeşi Ferzan'la evlerindeki bir odada "yüklüğü" sahne olarak düzenler ve Abdülhak Hamit'in oyunlarından birini seçip kendilerince sahneye koyarlar. En sevdikleri oyun 'Eşber' dir. Arkadaşları da seyirci olurlar. Samim 'Eşber' Ferzan da 'Sümrü' rolüne girer." (Taş,1998:78).

Sahnelenen tek eseri "Sayılı Günler" döneminde büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Bu eserinde de yaşadığı toprakların sesi olmayı başarmıştır.

"1956 yılında oynanan 'Sayılı Günler' büyük bir ilgi ile karşılanmış, hakkında çıkan reklamlar, yazılar ve haberler dışında karikatürlerle de konu olmuştur. Ege bölgesindeki yörenin mahalli renklerini aksettirmesi bakımından kuvvetli görülen 'Sayılı Günler', günün şartlarına göre büyük bir ilgiyle izlenmiştir. Kocagöz'ün bu oyunundan başka hiçbir oyunu sahnelenmemiştir. Oyunları yayımlanmadığından tiyatro alanını bıraktığı düşünülmüştür." (Alangu, 1965: 330).

Dönemin tiyatro ustası Ulvi Uraz Kocagöz'ün oyunları ile yakından ilgilenmiştir. Sahnelenmesi için bir kısım eseri alır ancak ömrü yetmez. Sonrasında da bazı nüshalar kaybolur.

"Tiyatrocu Ulvi Uraz da Kocagöz'ün oyunları ile ilgilenir. Kocagöz'den altı oyunu alıp sahnelemek ister. Oyunları alır ancak sahneleyemeden vefat eder. Uraz'ın eşi Selçuk Hanım'dan oyunları ister. Oyunların tiyatrodaki kaybolduğunu söyler. Altı oyundan beşinin bir nüshası vardır. 'Sarı Zarf' adlı oyunun nüshası yoktur. Yazarın korkusu bu oyunun günün birinde 'kalıp kıyafet değiştirip bir yerlerde ortaya çıkması'dır. Çünkü Sırmalı Çıkmazı hikâyesini senaryolaştırdığı, sahnelenmesi için gönderdiği zaman da benzeri durumlarla karşılaşır." (Taş, 1998:80).

Kocagöz'ün tiyatro eserlerinin çoğunun sahnelenmesi mümkün olmamıştır. Başlıca oyunları: "Fatih Sultan Mehmet", "Aramızda Biri Var", "Islak Ekmek", "Sarı Zarf", "Sayılı Günler", "Sırmalı Çıkmazı", "Soğan Başı", "Yaşlı Kız", "Yedi Uyur"dur.

1.3.2.Romanları

Samim Kocagöz, hikâyeciliğinin yanında romanlarıyla da ön plana çıkan bir yazardır. Hikâyelerinde oluşturduğu olay, zaman ve kişileri romanlarında daha geniş bir şekilde ele alarak işlemiştir. Hikâyelerindeki toplumcu görüşlerini romanlarında da devam ettirmiştir.

Samim Kocagöz'ün on iki eserle taçlanan romancılığının ilk basamağı lise yıllarında gençlik hevesi ile yazılan Kocagöz'ün ifadesi ile acemilik dönemine aittir. Romanlarında öncelikle yaşadığı çevre sonra da dönemleri anlatmak temel prensibi olan Kocagöz, toplum sorunlarından hareketle oluşturduğu eserlerinde Türk milletinin belirli dönemlerde geçirdiği sarsıntıları, acı dolu anları eserlerinde yansıtmıştır.

"Yazarın romancılığı hikâyelerinde anlattığı insanların toplu feryatları, sevinçleri ve yaşama savaşlarını ifadesi olarak ortaya çıkar. Türk milletinin geçirdiği aşamaları, objektife yaklaşan bir bakış açısıyla yansıtmaya çalışan dönemlerin tanığıdır. Yazılan romanlar yayın tarihleriyle paralellik gösteren kronolojik bir düzene sahip olmasa da Türkiye Cumhuriyeti tarihinin önemli aşamalarını kronolojik olarak bir bütün halinde yansıttacak niteliktedir. Dönemlere göre eserler üç ana, altı ara bölüm olarak değerlendirilebilir:

1. Cumhuriyet Öncesi: Bir Karış Toprak
2. Kurtuluş Savaşı Yılları: Kalpaklılar, Doludizgin
3. Cumhuriyet Sonrası
- 3.1. Kuruluş Yılları: Bir Şehrin İki Kapısı
- 3.2. II. Dünya Savaşı Yılları: Onbinlerin Dönüşü
- 3.3. Çok Partili Dönem: Yılan Hikayesi, Bir Çift Öküz
- 3.4. 27 Mayıs 1971: İzmir'in İçinde
- 3.5. 12 Mart 1971: Tartışma, Eski Toprak
- 3.6. 12 Eylül 1980: Mor Ötesi" (Taş, 1998: 85- 86).

Kocagöz, hikâyelerinde olduğu gibi romanlarında da memleket sorunlarına eğilmiş hikâyelerde anlatılan konulardan bazıları romanların içinde yer almıştır. "Romanlarda fikir ayrılığı başta olmak üzere, ekonomik alanda görülen çatışmalar, Kurtuluş Savaşı'nda çarpışanlar ve bu savaşa katılmayıp kendi lehine çeviren hâkim güçler, sosyo-politik dönemlerde sıkıntılı anlar yaşayanlar, can güvenliğinden yoksun ölümle iç içe bir hayatı vb. büyük bir ustalıkla sergilenir." (Taş, 1998:87).

"İkinci Dünya" eseri haricinde yazdığı on bir romanın temel konusu toplumdur. Realist gözlemleme gücü ile toplumun aksayan yönlerini haykırmayı kendine görev bilen yazar, romanlarında da bu özelliğini devam ettirmiştir.

1.3.3. Hikâyeleri

Samim Kocagöz'ün diğer eserlerinde olduğu gibi gerçek hayatın izlerini taşıyan ve halk bilimi unsurlarının yoğun bir biçimde geçtiği 12 hikâye kitabı vardır. 12 hikâye kitabı içerisinde yer alan yüz kırk sekiz hikâyenin özetleri ve hikâye kitaplarının künyesi aşağıdaki gibidir:

1.3.3.1. Tellikavak

I. Baskı, Ahmet Halit Kitabevi Yayınları, Güven Basımevi, İstanbul 1941, 108 s.

Samim Kocagöz'ün ilk hikâye kitabıdır. Kitabın içerisindeki hikâyeler ve özetleri şu şekildedir:

Kitaptaki hikâyeler: Güllü, Gök Boncuk, Sandık, Yarıntı, Sırmalı Çıkmazı, I. Samatya, II. Yenikapı, III. Beyoğlu, IV. Nizamiyeye Dair Dalyan, Yılan, Akdarı, I. Menderes ve Gemi, II. Akdarı, III. Kuş, IV. Ayşe ve Kız, Amatör Bir Futbolcu, Savranın Oğlu, Güllü Bahçe, Minnoşun Kahvesi, İğne, İnsan, İki Gölge, Tellikavak.

Güllü: Hayırsız, içkici biri olan Kâmil'in ihtiyar annesini bırakıp tiyatrocü arkadaşlarıyla beraber yaşadığı kasabayı terk etmesini konu edinir.

Gök Boncuk: Fatma ile Memiş boşanma aşamasında bir çifttir. Memiş ne yapar ne eder Fatma'yı kandırıp kasabaya getirir. Evine döndükten sonra kandırıldığını öğrenen Fatma için işler sarpa sarmaya başlar. Fatma en sonunda hastalanır.

Sandık: Boyacılıkla geçinen Süleyman Efendi'nin hayat hikâyesini konu edinir.

Yarıntı: Menderes yakınlarında bulunan tarlaları selin vurmasını konu edinir. Köylü selle beraber tarlasını, hayvanını kaybeder.

Sırmalı Çıkmazı: Sırmalı Çıkmazı'nda babası ile hayatını geçiren Nazmiye'nin Udi Zeynel ile tanışıp Yenikapı'da şarkı söylemeye başlaması ve değişen hayatını konu edinir.

Dalyan: Dalyancı ile köylüler arasındaki balık tutma kavgası anlatılır. En sonunda köylüler balıkların geleceği kanalı kapatarak balıkların göle gelmesini engellerler.

Yılan: Emine Hanım'ın yanında hizmetçi olarak çalışan Perver'in hikâyesini konu edinir.

Akdarı: Akdarı eken Ayşe kız ve ailesinin kuşlarla olan imtihanını konu edinir.

Amatör Bir Futbolcu: Annesiyle yaşayan babasını küçük yaşta kaybeden delikanlının hikâyesini konu edinir. Okumaya yüzü olmayan delikanlının futbol kulüplerine girmesi ve burada yaşadığı olumsuz olaylar anlatılmaktadır.

Savranın Oğlu: Savran orta yaşta kahve işleten biridir. Savran'ın oğlu ile verdiği hayat mücadelesini konu edinir.

Minnoşun Kahvesi: Sait Faik Abasıyanık'a ithaf edilen bir hikâyedir. Minnoşun kahvesinde toplanan Ressam, Lûtfullah Efendi ve Hayri'nin başlarından geçen günlük olayları konu edinir.

Güllü Bahçe: Ramazan Bayramı'nın sevincini yaşayan iki küçük kardeşin Güllü Bahçe'ye gitme hikâyesini konu edinir.

İğne: Bir avukatın, sevdiği kız Gülizar'a sarkıntılık eden patronunu iğne ile öldüren delikanlıyı aklama mevzusunun konu edinir.

İnsan: Dilencilikle hayatını devam ettiren yoksul bir kişinin günlük hayat hikâyesini konu edinir.

İki Gölge: Hamallık yapan iki gencin patronlarıyla olan kavgalarını konu edinir.

Tellikavak: Yazarın köy öğretmenlerine armağan ettiği bir hikâyedir. Akkuş köyünde yaşayan Recep kızını evlendirmek ister. Bu köyde de bir âdet vardır. Evlenecek kız için tellikavak yetiştirilir. Kız evleneceği zaman satılır ve düğün masrafı karşılanır. Aynı köyden Ömer'in tellikavak yetiştirip zengin olma hikâyesini konu edinir.

1.3.3.2. Sığınak

I. Baskı, ABC Kitabevi, 1946, 109 s.

Kitaptaki hikâyeler: Kesik, I. Dayıbaşı, II. Mal Sahibi, III. Mal Sahibinin Kızı, IV...ve Bozkırlı Amad'a Dair, Sığınak, Zeytin Tanesi, Yolculuk, Hasan Almaz Basan Alır, Gaip Aranıyor, Muhalif, Diphane, Terkedilmiş Yurt, Elen Dostlarıma Kir Sipiro, Vukuat.

Hikâyelerin özeti şu şekildedir:

Kesik: Mevsimlik göç eden işçilerin hayat hikâyesinden kesitler sunulmuştur. Çapa yapan, fidanları sulayan ve buna benzer birçok tarla işiyle uğraşan işçiler, işlerini bitirdikten sonra başka bir tarlaya göç etmek üzere yola çıkarlar.

Sığınak: Mustafa ve arkadaşlarının açmış olduğu sığınağa kaymakam ve belediye reisinin düşmesi, haksız yere mahpusa giren insanların hikâyesi anlatılır. Mustafa zor bela kendini aklamayı başararak içeriden çıkar.

Zeytin Tanesi: Kırk yılını zeytin tarlalarına harcamış olan Ali oğlu Ali'nin hayatını konu edinir. Çoğu hikâyede olduğu gibi işveren işçilerin hakkını vermez, Ali oğlu Ali de kendi ailesi ile beraber birçok işçiyi toplayıp başka bir tarlada işe koyulmak için yola çıkarlar.

Yolculuk: mesleğinde terfi alan gencin doğup büyüdüğü memleketinden, ailesinden ve sevgilisinden ayrılma hikâyesi anlatılır.

Hasan Almaz, Basan Alır: Kahvede gününü gün eden Durmuş ve Ali'yi üç kağıtçı Salim'in kandırma mevzusu anlatılır. Bahse koydukları paraları kaybeden Salim mekân olarak tutunamayacağını anlayınca başka diyara göç eder.

Gaip Aranıyor: Oğlunu yıllardır göremeyen bir ailenin mücadelesi anlatılır.

Muhelif: Ankara'dan yola çıkan ekspreste yaşanan farklı olayları ve insan profillerini konu edinmektedir. Ekspreste; saatini kaçırmış insanları, yaşadıkları mekândan zevk almayan huzursuzları, hasta çocuğunu İzmir'e götüren aileyi vb. olayları konu edinmektedir.

Diphan: Oduncu Mehmet kasabaya gidip eşeğini satmak ister. O günlerde de halk arasında bir oduncu tarafından öldürülen adamın hikâyesi anlatılmaktadır. Halk Oduncu Mehmet'ten şüphelenir. Sonrasında mekâna gelen jandarma tarafından tutuklanıp götürülür.

Terk Edilmiş Yurt: Hikâyede adının zikredilmediği genç adam olarak geçen başkarakter sıtma hastalığına yakalanan eşini kasabaya, doktora götürmek ister. İstasyonda parayı denkleştiremeyen adam eşini ve çocuklarını da alıp evine döner. Yoksul insanların sağlıklarına da çare olamayacakları yazar tarafından eleştirel bir gözlemle ifade edilmiştir.

Kir Sipiro: Apostol'un meyhanesine takılan Kir Sipiro, Cemil Usta ve Leonidas'ın anılarını paylaştığı, meyhane ortamının bohem hayatının anlatıldığı hikâyedir.

Vukuat: Yunanlı mültecilerin karakolda yaşadıkları günlük bir göçmen hayatı anlatılmıştır.

1.3.3.3. Sam Amca

II. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1965, 91 s.

Sam Amca adlı hikâye, 1950 yılında "Dünya Hikâye Yarışması"nda Türkiye birinciliğine layık görülmüştür.

Kitaptaki hikâyeler: Sam Amca, Gecekondu, Kuru Fasulye, Düşman, Elif, İnce Hastalık, Başakçı, Toprak Hasreti, Allah Devlet ve Toprak, I. Kış, II. Yaz, III. ...ve Yörük Mehmet'e Dair, Karadeniz Hikayeleri, Fındık Yaprakları, Reis-Karadeniz-Emine ve Fındık Yapraklarına Dair, Güverte Yolcuları. Hikâyelerin özeti şu şekildedir:

Sam Amca: Dünya Hikâye Yarışması'nda birincilik alan bu eserde Mehmet Ali karakteri üzerinden tarımda makineleşmenin çiftçiye olan zararları anlatılır.

Gecekondu: Salih ve arkadaşlarının devlet arazisine inşa ettikleri gecekonduların belediye tarafından yıkılması ve yoksul insanların hayat mücadelesi anlatılmıştır.

Kuru Fasulye: Fasulye tarlasında geçen monoton bir işçi hayatını konu edinir.

Düşman: Mehmet'in aynı köy içerisinde düşmanlarıyla verdiği mücadele anlatılmıştır.

Elif: Hayatın önemli bir merhalesi olan doğum olgusu hikâyede Elif karakteri ile yansıtılmıştır.

İnce Hastalık: Kızı rahatsızlanan Süleyman'ın eşeğin sırtına atarak kasabadaki doktora götürme macerasını konu edinir.

Başakçı: Mehmet Ali'nin tarlasında geçirdiği bir günü ele almaktadır.

Toprak Hasreti: Pamuk tarlasında yevmiye ile çalışan ırgatların zorlu hayat mücadelesi anlatılır. Hikâye Pamuk Çapası/ Irgatlar ve Toprak Hasretine Dair adlı üç alt başlıktan oluşur.

Allah, Devlet ve Toprak: Hikâyede Mehmet'in toprağını vuran sel felaketi anlatılmıştır.

Karadeniz Hikâyeleri: Giresunlu kadınların zorlu hayat mücadelesi anlatılır. Yazar sadece Ege yöresinin değil Anadolu'nun yerel sesi olmuş ve Anadolu'dan çeşitli insan manzaralarını eserlerinde işlemiştir.

Güverte Yolcuları: İsa'nın vapurda tanıdığı farklı insan profillerini konu edinir.

1.3.3.4. Cihan Şoförü

I. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1954, 91 s.

Kitaptaki hikâyeler: Cihan Şoförü (Bedri Rahmi'ye), Alışveriş, Çakı, Koca Öküzün Ölümü, Oğul, Teneke, Kör Talih, Motor, Gençlik Bu, Dost Hatırı, Bir Garip Kişi, Kafadan Sakat. Hikâyelerin özeti şu şekildedir:

Cihan Şoförü: Bir şoförün meslek hayatı boyunca edindiği deneyimleri konu edinir.

Alışveriş: Zengin bir adamın neredeyse çocuk yaşta olan küçük kız çocuğuyla evlenme hikâyesi anlatılır.

Çakı: İşçi -işveren arasındaki sürtüşmenin anlatıldığı, işçi hakkının savunulduğu hikâyedir.

Koca Öküzün Ölümü: Yusuf ve babasının geçim kaynakları olan öküzlerinin kaybolması ve arama mücadelesi ile başlayan hikâyede öküzün bataklığa saplanarak ölmesiyle sonuçlanan hüzünlü bir hikâyedir.

Oğul: Evli bir kadından gayrimeşru çocuğu olan Süleyman'ın hikâyesi anlatılmıştır.

Teneke: Bekçi Yakup'un hırsız zannettiği adamla yaşadığı bir günlük hikâyesini konu edinir.

Kör Talih: İrgatlıktan, tarla işlerinden sıkılan Yusuf, piyangodan çıkacak olan talihe bel bağlamıştır. Hiçbir şekilde para çıkmayan piyango bileti aslında kör talihinin temsilcisidir.

Motor: Yusuf Ak, tek oğlu Mehmet için borca harca girerek aldığı motorun hikâyesini konu edinir.

Gençlik Bu: Kendisine yakıştırılmayan, hor görülen Fadime ile Ahmet'in hikâyesi anlatılır.

Dost Hatırı: İçki meclisine tenkit özelliği taşıyan hikâyede, Celep Yamık Nuri'nin Nusret Efendi'ye zorla içki içirmek istemesi ve sonunda da Nusret Efendi'yi öldürmesini konu edinir.

Bir Garip Kişi: Geçimini yazarlıkla sağlayan Ömer Şefik Bey'e bir gün tanımadığı bir adam çıkar gelir. Elinde birkaç defter ve nüsha vardır. Nüshalarda adam hayatı boyunca başından geçen olayları kaleme almıştır. Yazardan isteği ise hayatının kitaplaştırılmasıdır. Geri çevrilmez ve yazar tarafından onay verilir.

Kafadan Sakat: Memleketinden ayrılıp uzak diyarlara giden döndüğünde ise itibar görmeyen Yunus Efendi'nin hikâyesi anlatılmıştır.

1.3.3.5. Ahmet'in Kuzuları

I. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1958, 73 s.

Kitaptaki hikâyeler: Ahmet'in Kuzuları, I. Dağ Taş, II. Pars III. Ahmet'in Kuzuları IV. Dolma Tüfek V. Ve Parsın Sonu, Umud Dünyası, I. Kapı II. Bekleyenler III. Bekleyenlerin Sonu, İnce İş, I. Makinist II. Kâhya Efendi III. ...Sonra Mıstık'ın Romanı, Sokulacak Yer, Çalılı Köy, I. Şehir II. Han Odaları III. Köye Dönüş IV. Ayaklanma. Hikâyelerin özeti şu şekildedir:

Ahmet'in Kuzuları: "Hikâye- Dağ- Taş, Ahmet'in Kuzuları, Dolma Tüfek, ...Ve Parsın Sonu" adlı alt hikâyelerden oluşmaktadır. Kuzularını parçalayan parsi yakalamaya çalışan Ahmet ve babasının hikâyesi anlatılır.

Umud Dünyası: "Kapı, Bekleyenler, Bekleyenlerin Sonu" adlı alt başlıklardan oluşan hikâyeler yer alır. Ağanın kâhyası, işçilerin parasını bir türlü vermez. İrgatlar da ağanın kapısı önünde beklemeye başlarlar. Ancak hikâyenin sonunda yine elleri boş dönerek, söylenerek oradan uzaklaşırlar.

İnce İş: “Makinist”, “Kâhya Efendi”, “...Sonra Mıstık’ın Encamı” adlı alt hikâyeden oluşan eserde köyde çobanlık yapan Mustafa’nın kasabaya gidip motor parçaları satan atölyede çalışma macerası anlatılır.

Sokulacak Yer: Pamuk tarlası olan Yasin Ağa’nın işçilerle olan mücadelesi anlatılmaktadır. Pamuk tarlasında verim alamayınca tarlanın başından su kanalı açtırır. Hem işçileri elinde tutmuş hem de tarlasını kurtarmıştır.

Çalılı Köy: Şehir, Han Odaları, Köye Dönüş- Ayaklanma, Ayaklanmanın Sonu” adlı alt hikâyelerden oluşmaktadır. Çalılı köyde toprak sahibi olan Süleyman ve arkadaşları bir süre şehre gidip para kazanmanın derdine düşerler. Bir gün kötü bir haber gelir. Çomoloklular köydeki arazilerini satın almışlardır. Tası, tarağı toplayıp köye dönen Süleyman ve arkadaşları ile Çomolokluların hazin savaşını konu edinir.

1.3.3.6. Yolun Üstündeki Kaya

I. Baskı, İmece Yayınları, 1964, 96 s.

Kitaptaki hikâyeler: Uçun Kuşlar, Bağbozumu, Azrail’e Övgü, Beyaz Güvercin, Yolun Üstündeki Kaya, Ölü Dalgalar, Denizin Rengi, Tarladaki Ağaç, Gidenler Kalanlar, Tren Sesi, Karıncalar, Gün Doğarken, Kabadayı, Açık Oturum, Sevgili Karanlıklar, Firavun, Kavak Yelleri, Sevginin Dekaritesi. Hikâyelerin özeti şu şekildedir:

Uçan kuşlar: Hasan ve ailesi geçimini pamuk tarlasında çalışarak kazanırlar. Yine pamuk toplama mevsiminde gittikleri tarlayı sel vurmuştur. Kimse pamuk ekemediği için Hasanlar da yurtlarına dönerler.

Bağbozumu: Eşini ve çocuklarını memlekette bırakıp tarla çapalamak, pamuk toplamak için işçi olarak göç eder. Hayatın zorluğu canına tak eden Hasan, gittiği toprak sahibi yaşlı adam ve karısını öldürüp tüm varlıklarını ele geçirmek ister. Bir gün ihtiyar gelip Hasan’ı oğlu yerine koyduğunu eşini ve çocuklarını alıp yanlarına yerleşmesini ister. Hasan kötü tohum ektiği düşüncelerinden pişman olur.

Azrail’e Övgü: Yaşantısında çevresindeki insanlara kan kusturan adamın ölümünden duyulan sevinç konu olarak işlenmiştir.

Beyaz Güvercin: Küçük, temiz yüreğiyle güvercinleri seven bir çocuğun avcı olan babası tarafından öldürülen güvercinlerin hikâyesi anlatılır.

Yolun Üstündeki Kaya: Deprem sonrası köy yolunun ortasına kocaman bir kaya parçası düşer. Köy öğretmeni halka, jandarmaya, muhtara olayı anlatır; yardım ister. Sonuç alamayınca kendi çabalarıyla kayayı dereye iter.

Ölü Dalgalar: Para kazanmak için köyünden kalkıp şehre gelen Durmuş ve oğlunun hikâyesi anlatılır. Turistik bir mekânda çalışan baba ve oğlu köylerinde görmedikleri insan profilleri ve yaşantısını konu edinmektedir.

Denizin Rengi: Hasip Reis, Recep ve Ali ekmek paralarını denizden kazanan insanlardır. Bu hikâyede Yunanistan’la olan deniz komşuluğu ve bazı tarihsel olgular yazarın kaleminden ele alınır. Hasip ve arkadaşları kendi deniz sınırları içerisinde olmalarına rağmen Yunanlılar tarafından kurşun yağmuruna tutulurlar. Ali yaralanır. Hasip ve Recep ise can havliyle Ali’yi hastaneye kaldırır.

Tarladaki Ağaç: Zeynel Akyürek tarlasında çalışırken sicim gibi yağın yağmura yakalanır. İki öküzünü bir ağacın altına bırakan yaşlı adam komşularıyla beraber evine yola çıkar. O sırada öküzlerini bıraktığı ağaca yıldırım düşer ve öküzleri ölür. Zeynel Akyürek ise yorgun, argın ölen öküzlerinin ardından bakakalır.

Gidenler, Kalanlar: Hayattaki tek varlığı olan annesini kaybeden Kemal’in hikâyesi anlatılır.

Tren Sesi: Yük taşıyarak geçimini sağlayan Bekir'in ekmek peşindeki kavgası anlatılmaktadır. Aynı yerde çalışan Kabasakal ise Bekir için farklı bir iş ayarlamaya çalışmaktadır.

Karınca: Ağa- köylü çatışmasının işlendiği hikâyede Ali Tosun hakkını savunurken ağa ile kavgaya tutuşur. Kahvehanenin önünde ise karınca yuvasıyla oynayan çocuklar vardır. Ali'ye sinirlenen ağa cipine atlayıp hızla oradan uzaklaşır ancak karınca yuvasını da mahvetmiştir. Çocukların üzülmeye dayanamayan Ali karınca yuvasını tekrardan inşa eder.

Gün Doğarken: Sevdği kızın en yakın arkadaşı olan Süleyman ile evlenmesini sindiremeyen Mehmet Ali, düğün günü Süleyman'ı öldürerek öcünü alır.

Kabadayı: Gün Doğarken hikâyesinin devamı niteliğindedir. Süleyman'ın kardeşi Mustafa abisinin öcünü almak için Mehmet Ali'nin cezaevinden çıkmasını bekler. Sonunda ise Ali'yi kalbinden vurur.

Sevgili Karanlıklar: Aynı evi paylaşan gençlerin hayata dair farklı görüşlerini konu edinen gençlik temalı hikâyedir.

Firavun: Zengin Bay Kâşif Çukurel'in eşi ve kendisi için mezar kazdırma deyimi yerindeyse ölmeye önce ölme planı anlatılır.

Kavak Yelleri: Genç adamın yıllar geçmesine rağmen küçükken dikmiş olduğu kavak ağacına olan bağlılığı anlatılır.

Sevginin Dekaritesi: Meyhanede çalışan Eleni'ye sırlılaşan âşık olan adamın hikâyesi anlatılır.

1.3.3.7. Yağmurdaki Kız

I. Baskı, Set Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1967, 91 s.

Bu kitap, 1968 yılında Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'ne layık görülmüştür.

Kitaptaki hikâyeler: Yağmurdaki kız, Tarladaki kız, Mezarlıktaki Kız, Evdeki Kız, Kıyıda, Kıyıda II, Koca Tüllü, Gümüş ile Zeliha. Hikâyelerin özeti şu şekildedir:

Vapurdaki Kız: Bir kâtip memurunun altı-on vapurunda dikkatini çeken bir bayana duyduğu platonik aşkı anlatır. Sonraki günlerde anlar ki kadın başka birini sevmektedir.

Yağmurdaki Kız: Ali pamuk fabrikasında şoför olarak çalışmaktadır. Bir gün başka bir fabrikaya yetişmeye çalışan yağmura yakalanan bir kızı iş yerine yetiştirme hikâyesini konu edinir.

Tarladaki Kız: Köyde tarlalarında çalışan Hatice'nin hayat ile verdiği mücadelesini konu edinir. Bir yandan kardeşlerine bakmakta diğer yandan tarla, ev işlerine koşmaktadır. Köylerinden Süleyman ise onu kaçırmanın peşindedir.

Mezarlıktaki Kız: Ölen arkadaşı Hacim'i gömmeye gelen adamın on iki yaşında, sıksa bir kız çocuğuyla karşılaşmasını konu edinir.

Evdeki Kız: Hastanede sırasının gelmesini bekleyen bir adamın diğer sıra bekleyen insanlarla olan muhabbetini konu edinir.

Kıyıda: Yüksek Mühendis Sait Demirkıran ve eşinin bir pazar günü yalılarında geçen rutin hayat hikâyesini konu edinir.

Gümüş ile Zeliha: Babasını kan davası uğruna küçük yaşta kaybeden Zeliha'nın hayat hikâyesi anlatılır. Abisi Hamdi ise babasını öldüren adamı cezaevinden çıktığı anda vurur. Ailesinden birçok kişiyi yitiren Zeliha, diğer abisi Gümüş ile büyük şehirlerden birine yol alır.

1.3.3.8. Alandaki Delikanlı

I. Baskı, Okar Yayınları, İstanbul, 1978, 231 s.

Kitaptaki hikâyeler: I. Bacım Benim (Güneşin Ardından, Boz Üveyik, Kara, Sarı Korsan, Kıyıdaki Adam, Saat, Öldün Mü Recep?, Öfke, Ulu Çınarın Yaprakları, Anıların İçinde, Arif Beyden Öte). II. Küçük Hikâyeler (Devlet Düşkünü, Pazar Keyfi-Dümen, B.B- Oy, Hamidiye, Can Pazarı, Emekli- Top, Selami Bey). III. Delikanlılar (Alandaki Delikanlı, Kaldırımdaki Delikanlı, Çatıdaki Delikanlı, Tarladaki Delikanlı, Tören, Seçim, Dananın Kuyruğu, İlçedeki Delikanlı, Diskodaki Delikanlı, Kale Ardındaki Delikanlı). IV. Başkaca (Gazinodaki Kız, Telin Öte Ucu, Bir Seferberlik Türküsü). V. Kentin Kıyısı. Hikâyelerin özeti şu şekildedir:

Güneşin Ardından: Tarlada sahibi Yörük Ali Dayı ve torunları arasında geçen sohbeti konu edinir.

Kara: Rüstem Usta'nın sonrasında sahiplendiği kedisi Kara'yı anlatmaktadır.

Boz Üveyik: Babası avcı olan çocuğun boz üveyik avlama hikâyesini konu edinir.

Sarı Korsan: Kasabayı birbirine katan, kedilere huzur vermeyen Sarı Korsan'ın hikâyesini konu edinir.

Kıyıdaki Adam: bir yazarın kahvehanede oturup Hayrettin Bey ile yaşama dair sohbeti anlatılır. Hızır Efendi de bu sohbe kavgalı olsa da dahil olur. Sonrasında da Hayrettin Bey, kıyıya doğru yürüyüp gider.

Saat: Doktor bir adamın ananesi ile olan hayat hikâyesini konu edinir.

Öldün Mü Recep?: Recep'in Almanya'da iş bulması sonrasında ise kendi işini, ailesini bırakmak istemeyip vazgeçmesini konu edinir.

Öfke: Ali'nin oğlu Mehmet ile askerlik arkadaşı olan Veli'nin kızı birbirlerini sevmektedir. Veli'nin başlık parasını çok istemesi Ali Çavuş'u kızdırır.

Ulu Çınarın Yaprakları: Mehmet adındaki bir hocanın kahveciliğe geçişinin hikâyesini konu edinir.

Anıların İçinde: Vedat Bey'in trene bindiği anda çocukluk arkadaşı Birsan ile karşılaşması ve Vedat Bey'in çocukluk anılarını hatırlamasını konu edinir.

Arif Bey'den Öte: Arif Bey'in otuz yıllık deneylerini, emeklerini çalıp kitap yazan genel müdürüne olan öfkesi anlatılır.

Devlet Düşkünü: Annesinin sinirinden rahatsız olan evli bir adamın kiraya çıkma isteğini konu edinir.

Pazar Keyfi: Aile içi şiddeti konu edinen, içen bir adamın karısına olan eziyeti anlatılır.

Dümen: Balık avına giden iki adamın kayığının arızalanmasını konu edinir.

B.B: Bir biletçi ile kestane satıcısının arasındaki atışmaları konu edinir.

Oy: Mağaza ve seçim işiyle uğraşan birinin yaşantısı anlatılır.

Hamidiye: Bir adam ile Nasuh Ağa'nın kızı Hamidiye'nin aşkı anlatılır.

Can Pazarı: Trafiğin tıkanması sonucu maça zorla yetişen taraftarların maça yaşadıklarını konu edinir.

Emekli: Yaşlı bir adamın Pazar macerasını konu edinir.

Top: Lastik ticareti yapan bir adamın dükkânını bir süreliğine oğluna bırakması ve müşterilere olan saygısızlığı anlatılır.

Selami Bey: Selami Bey'in kahvehanede din ve lisan konusundaki tartışması anlatılır.

Alandaki Delikanlı: Birtakım üniversite öğrencisinin üniversiteyi protesto etmesi anlatılır. Olay polislerin araya girmesiyle büyür.

Kaldırımdaki Delikanlı: Ailesiyle tartışma hâlinde olan, söz dinlemeyip kaldırımlarda oturan bir gencin hikâyesini konu edinir.

Çatıdaki Delikanlı: Üniversitede büte kalmış bir gencin çatı katında sınava hazırlanma sürecini konu edinir.

Tarladaki Delikanlı: Tarlada çalışan delikanlının zorlu hayat hikâyesini konu edinir.

İlçedeki Delikanlı: Mağaza işleten dayı ile yeğeni arasındaki para kavgası anlatılır.

Diskodaki Delikanlı: Bir delikanlının arkadaşlarıyla diskodaki eğlencesini konu edinir.

Kale Ardındaki Delikanlı: Futbol maçında kale ardında top toplayan delikanlının hikâyesini konu edinir.

Gazinodaki Kız: Memur Safder Bey'in oğlunun nikâhına gittiği mekânda şarkıcı olmak isteyen bir kızla diyalogunu konu edinir.

Telin Öte Ucu: Merdivencilik yapan Süleyman Efendi ve karısının zorlu hayat yolculuğu anlatılır.

Bir Seferberlik Türküsü: Niyazi Efendi'nin annesini hatırlaması ve anılarında gelişen olayları konu edinir.

Kentin Kıyısı: Doktor Ali Rıza Bey'in manevi kızı olan Fatma'nın eşiyle ve zorlu hayatıyla geçirdiği imtihanları konu edinir. Doktor Ali Rıza Bey'e temizliğe gelen Fatma sıkıntılı bir evlilik yaşamaktadır. Dört çocuğunun geçimini tek başına sağlayan Fatma bunca çilenin üstüne bir de koca dayığına maruz kalır. En sonunda hastalanır. Doktor Ali Rıza Bey ise Fatma'yı yanına alarak ona huzurlu bir hayat kurmanın peşindedir.

1.3.3.9. Zar Kanat

I. Baskı, Resimleyen: Hilal Öztürk, Gendaş A.Ş., İstanbul, 1985, 63 s.

Kocagöz'ün çocuklar için yazmış olduğu didaktik bir eserdir. Eser iki bölümden oluşmaktadır: “Zar Kanat ve arkadaşları”, “Kuşlar”.

Zar Kanat, İpek Kanat ve Tel Kanat'ın bir günlük hikâyesi anlatılır. İzmir'e inen üç arının hikâyesinin anlatıldığı eserde; milli bayramdan, çocuk parkına, hayvanat bahçesine kadar birçok unsura eserde yer verilmiştir. Aynı gün arılar kümelenip bir yerde dinlenirlerken yaşadıkları kovanın olduğu bölgede yangın çıkar. Bir süre sonra söndürülür. Dağ yamacından ayrılıp Yamanlar köyüne yerleşirler.

Yazarın 150 hikâyesi içerisinde Kuşlar ve Simon Pepeta iki ayrı yerde tekrardan işlenmiştir. Bunlardan biri de “Kuşlar” hikâyesidir. “Gecenin Soluğu” hikâye kitabının alt başlığında özetini verildi ayrıca “Zar Kanat” hikâyesinde değinilmedi.

1.3.3.10. Gecenin Soluğu

I. Baskı, İzlem Yayınevi, İstanbul, 1985, 152 s.

Kitaptaki hikayeler: Tahta Köprü, Bir Öykünün Öyküsü, Telgraf, Gecenin Soluğu, Kent Karanlığı, Yıllar Yılı, Kuşlar, Mektup, Sınavcılar, Beyaz Bulutun Ucu, Bir Özlem Ki..., İğdelerin Dalları, Gevrek Olur Serçeler, Kumrular, Şehir Eşkısı, Karga Yavrusu, Bahçeli Küçük Ev, Balık Kavağa Çıkınca, Hayrullah Efendi, Terlik. Hikâyelerin özeti şu şekildedir:

Tahta Köprü: Fabrikada çalışan İsmail büyük bir kavgaya karışır ve kaybolur. Bir gün kız kardeşi Ayşe köylerine yakın bir tahta köprüden geçerken bir koku duyar. Aşağı indiğinde ise çürümeye yüz tutmuş İsmail'i bulur.

Bir Öykünün Öyküsü: 1980 darbesinin izlerini taşıyan hikâyede, eşi tutuklanan Ayşe ne yapacağını bilemez. Dışarıda patlayan silah sesleri, kafasının içerisinde dolaşan hain düşüncelerle boğuşan Ayşe'nin hikâyesi anlatılmıştır.

Telgraf: Uzun süredir sevdiğinden haber bekleyen genç kızın telgraf sevincini konu edinir.

Gecenin Soluğu: Genç kadın kaçırılan oğlu Erkan için üzülmemektedir. Ortalık polis ve jandarma kaynamakta, kimsenin dışarı çıkmasını izin verilmemektedir. Simitçi babası ise oğlunu aramaya koyulur ve sonunda bulur.

Kent Karanlığı: Toplum içerisinde patlak veren olaylar Teknik üniversite de ortaya çıkar. Çıkan kavgada Hamdi Bey'in tıp fakültesi öğrencisi olan oğlu ile Nafiz Bey'in kızı Aylin'de karışır. İki aile canla başla çocuklarını arar ancak haber alamazlar.

Yıllar Yılı: Emekli General Hüsrev ile dönemin siyasi olaylarına karışan Doğan'ın hikâyesi anlatılır.

Kuşlar: Niyazi Bey ve Şaziye Hanım tek başlarına yaşayan insanlardır. Bir gün kapıları çalınır. Kapı komşuları uzak bir memlekete atanır, kuşlarını da Niyazi Bey'e verir. Bir süre kuşlarla oyalanan Niyazi Bey ve Şaziye Hanım kuşların kafeste tutsak kalmasına dayanamayıp salarlar.

Mektup: Eşi uzak bir memlekette para kazanan genç kadının hikâyesi anlatılmıştır. Üç yaşında oğlu ile hayat mücadelesi vermektedir. Eşinden düzenli olarak mektup alan kadın, eşiyle kavuşacağı günü ipe çekmektedir.

Sınavcılar: Sınava girecek olan gençlerin umutları, heyecanları anlatılmıştır. Bazıları sınavdan umutluyken bazıları ise topçu olup sınav belasından kurtulmanın derdindedir.

Beyaz Bulutun Ucu: İki de emekli öğretmen olan başkahramanların hayata, çocuklarına ve torunlarına dair görüşlerini yansıtmıştır.

Bir Özlem Ki: Oğulları ve torununu göremeyen Nilüfer Hanım ve Feridun Bey'in hasret dolu hikâyesi işlenmiştir. Uzunca bir sürenin ardından oğullarını geleceğini haber eder. Sonrasında planlar değişir. Anne ve baba özlemlerini yüreklerine gömüp verilen karara boyun eğler.

İğdelerin Dalları Gevrek Olur: Yakın arkadaşını kaybeden adamın ölümle olan mücadelesi anlatılmıştır.

Serçeler: Toprağını hatta içerisindeki serçeleri dahi seven adamın ileriye dönük planları kuşkuları işlenmektedir.

Kumrular: Bahçede rutin işleriyle uğraşan Süleyman Efendi'nin ağacın dalında bulunan kumrulara gözü ilişir. Her gün aynı saat ve yere konmaktadır. Ertesi gün kumrulardan birinin eksildiğini gören Süleyman Efendi sebebini araştırırken anlar ki kedisi Tekir birini midesine indirmiştir.

Şehir Eşkıyası: Yaşlı Bekir ve arkadaşlarının yıllarını verdikleri arazinin betonarme yapılarla heba edilmesi anlatılmıştır.

Karga Yavrusu: Bir gün Selman Bey'in eski kümesinin üzerine karga yavrusu düşer. Karganın annesi yavrusuna zarar gelmemesi için sürüyü toplar yavruyu çevreler. Kimseyi yanlarına yaklaştırmayan sürü çevreye büyük bir baskı ve zarar teşkil etmeye başlar. Sonunda yavru uçmayı başarır, çevrede sıkıntıdan kurtulur.

Bahçeli Küçük Ev: Çevresinde yükselen binalar arasında sıkışan, bu sebepten komşularının türlü dertleriyle uğraşan Necip Bey'in hikâyesi anlatılır.

Balık Kavağa Çıkınca: Üniversite hocası insanlık adına önemli bir buluş için kolları sıvar. On günde bir, bir tane yutunca karnı doyuran hap üretmenin derdindedir. Dönemin geçim sıkıntısına ütöpik bir çözüm bulma arayışındır.

Hayrullah Efendi: Devlet memuru olan Hayrullah Efendi her zamanki gibi iş çıkışı kahvehaneye uğrar. Ancak diğer günlerden farklı olarak bugün içerisi yangın yeridir. Siyasi görüş ayrılıkları insanları birbirine düşürmüştür. Hayrullah Efendi’de olayı ayırayım derken içeri polis girer. Kargatulumba karakola götürülen Hayrullah Efendi suçsuz olduğu anlaşılınca serbest bırakılır.

Terlik: Basit bir terlik uğruna karakol köşelerine düşen Ziver Efendi’nin hem gülünç hem de trajik hikâyesini konu edinir.

1.3.3.11. Mor Ötesi (Roman)- Simon Pepeta

I. Baskı, Sanat Koop. Yayınları, İzmir, 1986, 120-159 s.

Simon Pepeta dört bölümlü uzun hikâyedir. Bir yanı siyasi bir yanı ise toplumsal bir çözölmeyi ele alan eserde, başkahraman ile aynı adı taşıyan Simon’un dönemin gaddar yöneticisi Nuno De Lara’nın savaşı vardır.

Hikâyenin ilk bölümünde büyükannesinin ölümü üzerine Son Filipo’ya gelmekte olan Albay Gomez De Lara için düzenlenen etkinliklerden bahsetmektedir. Kilisede çanlar çalınır. Son Filipoların eğlenceleri anlatılır.

İkinci bölümde, Albay’ın Son Filipo’ya gelişi anlatılmaktadır. Büyükannesi Lucia’nın ölüm töreni öncesinde halka yaptığı konuşmada seçimlerin olacağını söyler.

Üçüncü bölümde, Simon Pepeta’nın babası Sezar Pepeta Albay’la beraber katıldığı bir savaşta vefat eder. Moskinatoslar Son Filipolulara düşman bir topluluktur. Albay’ın büyükannesinin cenazesinde Moskinatosları gören Pepeta çılgına döner. Babasının, halkının düşmanlarıyla Albay bir aradadırlar. Tören bittikten kısa bir süre sonra ortalık birbirine karışır.

Halk ve Albay birbirlerine girerler. Albay’ın seçim vaadi ilk zamanlar halk arasında sevinç gösterisine dönüşürken sonrasında kan deryasına dönmüştür. Son bölümde ortalık iyice karışmıştır. Simon berber olduğu için Albay’ın yanına çıkarılır. Albay halk karşısına çıkmadan önce tıraş olmak istemiştir. Simon hem halk hem de babasının öcünü almak için Albay’ın boğazını keser ortadan kaybolur.

1.3.3.12. Baskın

I. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990, 119 s.

Kitaptaki hikayeler: Kader, Göçmen Hüseyin, Kartpostala Geçen Ağaç, İncir Yaprakları, Gün Günden Uzak, Baskın, Telefondaki Küçük Kız, Bir Pazar Sabahı, Mustafa Ali Geldi, İpek Böcekleri, Kader Kurbanları, Çık Allah Çık, Simon Pepeta. Hikâyelerin özetleri şu şekildedir:

Kader: Kader adı verilen yarış atının hikâyesi anlatılır.

Göçmen Hüseyin: Memleketinden göçen Hüseyin’in sıra özlemi, insanların yabancı olduğu gurbette çektiği sıkıntılar gerçekçi bir şekilde aktarılmıştır.

Kartpostalla Gelen Ağaç: Bahçede yetişen, mor salkımlar veren çitlembik ağacının çevredeki semt ve şehirlerden birçok ziyaretçisi gelir. Kartpostallara dahi konu edilir. Bir gün ağaç sahibi güzelim çitlembik ağacının mor salkımlı dallarını keser.

İncir Yaprakları: Durmuş Ali’nin mobilet tutkunu oğlu Recep’le olan mücadelesi konu edilmiştir.

Gün Günden Uzak: Ninesi yanında vefat eden Ezel’in hüznü hikâyesini konu edinir.

Baskın: Mehmet ve toprak sahibi birçok kişinin tarlalarına dadanan karga sürüleri ile olan savaşı konu edilir. Sonunda ise kargalar kazanır, tüm mahsulü heba ederler.

Telefondaki Küçük Kız: Bu hikâye yazarın deyimiyle yaşanmış bir olayı konu edinmektedir. Telefonu yanlış çeviren küçük bir kız çocuğuna yardım etmeye çalışan adamın hikâyesini konu edinir. Birkaç deneme sonrası sonuca ulaşamayan küçük kız “Annemi istiyorum.” diyerek telefonu kapatır. Adam ise yardım edememenin üzüntüsünü yaşamaktadır.

Bir Pazar Sabahı: Temel Reis’in çınar ağacını kesmek isteyen devlet memurları ile giriştiği mücadele konu edilir.

Mustafa Ali Geldi: Dönemin politikacılarından olan Mustafa Ali, bir gün adının gazetede yasaklılar listesinde yer aldığını görmesi ve sonrasında gelişen olayları anlatmaktadır.

İpek Böcekleri: İpek böceği yetiştiren Mehmet Efendi ve Ayşe kadıncığın yıllardır göremedikleri oğulları Ali’ye çocukluk arkadaşı Tahir aracılığı ile kavuşmalarını konu edinir.

Kader Kurbanları: Toplumcu gerçekçi çizgide ilerleyen Kocagöz hikâyede cezaevi mahkumlarının hayatlarını aktarmış, sorunlarını dile getirmiştir.

Çık Allah Çık: Geç saatte evlerine dönen Zeynep Hanım ve Rıza Bey’in son katta bulunan evlerine çıktıkları sırada komşularından gelen farklı sesler ve absürt kareleri konu edinen hikâyedir. Yazarın on iki kitapta topladığı 150 hikâyeden iki tanesi birbirinin aynısıdır. Kuşlar ve Simon Pepeta.

2.SAMİM KOCAGÖZ'ÜN HİKÂYELERİNDEKİ HALK BİLİMİ UNSURLARI

2.1.Halk Bilimi ve Tarihsel Gelişimi

Halk bilimi; toplumun gelenek, görenek, yeme-içme kültürünü, mahallî söyleyiş, giyim-kuşam gibi birçok unsurunu konu edinen ve bu unsurları belirli yöntemlerle derleyen, sınıflandıran, yorumlayan bilimdir. “Folklor terimini ilk olarak kullanan İngiliz William J. Thoms’tur (1803- 1885). Sözcüğün kökeni folk=halk ve lore= bilim’den gelmektedir anlamı da halk bilimi demektir.” (Örnek, 2000: 15).

Sedat Veyis Örnek’in halk bilimi için kullandığı tanım şu şekildedir: “Halk bilimi bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi manevi alandaki kültürden ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemlerle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir bireşime vardırmayı amaçlayan bir bilimdir.” (Örnek, 2000: 15). Halk bilimine diğer bir yorum Erman Artun’un **Halk Bilimi** kitabında şöyle ifade edilmektedir: “Halk bilimi doğumdan ölüme kadar insanların yaşamında yer alan maddi ve manevi bütün kültür öğelerini bilimsel olarak derleyen, araştıran, değerlendiren ve bunların sistematik bir açıklamasını yaparak insanlığın kültür tarihini ve özellikle halk kültürünün genel gelişme kurallarını inceleyen, kültürler arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyip ortaya koyan , gerektiğinde de bu bilimsel sonuçları halkın yararına olacak bir biçimde düzenleyip halka aktaran bir bilim dalıdır.” (Artun, 2005: 16). Halk bilimi, halkın her türlü kültür yaratımlarını derleyen, araştıran ve insanların yararına sunan bir bilim dalıdır.

Vladimir Propp folkloru şu şekilde ele almıştır: “Konuya tarihsel bir perspektifle bakacak olursak halkların bütün yaratıcı faaliyetlerine folklor diyebiliriz.” (Propp, 1998: 11). Propp’a göre halkın yarattığı her türlü ürün halk biliminin kapsamına girmektedir.

Batı’da gelişen Reform-Rönesans hareketleri, milliyetçilik ve sömürgecilik faaliyetleriyle halka yönelik başlamış ve ulus devlet olma anlayışı beraberinde halk bilimini ortaya çıkarmıştır. Köklü bir geçmişe sahip olan Türk milletinin ulus olma bilinci dünyadaki gelişmelerden oldukça geç başlamıştır. Türkiye’de halk bilimi çalışmalarının temeli Tanzimat Dönemi’ne dayanmaktadır. Bu dönemde Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa Batı’da gelişen folklor çalışmalarını ilk etkili kaleme alan yazarlardandır. İlerleyen dönemlerde ise folklordan ilk defa söz eden, Turancı fikrin öncüsü Ziya Gökalp’tir. “Türkiye’de folklordan ilk defa Ziya Gökalp bahsetmiş ve halkiyat terimini kullanmıştır. Ziya Gökalp’in 1912’de Türk Ocağı’na bağlı süreli yayın olarak kurduğu 65 sayı yayımlanan Halka Doğru dergisinde ‘Halk Medeniyeti – I Başlangıç’ adlı yazısında folklorun bir disiplin olarak tanınmasını sağlamıştır.” (Artun, 2005: 13).

Halk biliminin Türk edebiyatındaki ilerleyişi Ali Berat Alptekin tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: “Aslında bizde Halkiyat ‘Folklore’ kavramı kullanılmadan önce bu işle ilgilenenler epeyce fazlaydı. Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk’un ağzından yazdırılan Orhun Anıtları büyük bir halk kültürü hazinesidir. Orhun Anıtları’nı Kaşgarlı Mahmut’un derlediği Divanü Lügati’t-Türk, Yusuf Has Hacib’in yazdığı Kutadgu Bilig, yazarı belli olmayan Dede Korkut Hikâyeleri, Evliya Çelebi’nin yazdığı Seyahatname, vb. pek çok eser takip etmektedir. Eğer dikkat edilirse yukarıda sözünü ettiğimiz eserlerin bilim dünyasındaki varlığı 22 Şubat 1846 tarihinden çok çok öncedir. Bu sebepten dünyanın ilk halk bilimcileri Bilge Kağan, Kültigin, Tonyukuk, Kaşgarlı Mahmut, Yusuf Has Hacib, Evliya Çelebi vb. idi denilse yerinde olur.” (Alptekin, 2015: 7). Her ne kadar Türkiye’de folklordan ilk bahseden Ziya Gökalp olarak bilinse de Alptekin folklor tarihini daha eski edebî tarihlere dayandırmaktadır. Yukarıda adı geçen eserlerin her biri Türk edebiyatı tarihinin kültür hazinesi ve bu tarihin temel yapı taşlarındandır.

Geniş bir kültür coğrafyasını ele alan halk bilimi için birçok tasnif çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalar halk biliminin daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve belirli bir konu çerçevesi çizebilmek için oluşturulmuştur. Sedat Veyis Örnek halk biliminin konuları için 25 maddelik bir tasnif çalışması yapmış ve belirli başlıkları da kendi içerisinde alt gruplara ayırmıştır.

“I. Köy, kasaba ve kent yaşamı (monografiler)

II. Yerleşim- yerleşim türleri

- 1. Sürekli yerleşim (köy, kasaba, kent)*
- 2. Geçici yerleşim (yaylak, kışlak)*

III. Barınak- konut (Halk mimarisi)

- 1. Tipleri*
- 2. Yapım teknikleri ve kullanılan araç- gereç*
- 3. Ev eşyası; türleri, yapımı, kullanışı*

IV. Aydınlanma, ısınma

- 1. Işık araç ve gereçleri*
- 2. Isı araç ve gereçleri*

V. Taşıtlar taşıma teknikleri

- 1. Kara taşımacılığı*
- 2. Hava taşımacılığı*

IV. Ekonomi türleri

A. Hayvancılık

- 1. Bakımı, beslenmesi, korunması*
- 2. Çobanlık*
- 3. Hayvansal ürünlerin elde edilişi*
- 4. Hayvancılıkla ilgili araç- gereçler*

B. Tarım- rençberlik

- 1. Ekme, biçme, ürün alma*
- 2. Tarım araç, gereçleri*

C. Avcılık

- 1. Av türleri (kara, deniz avları)*
- 2. Av araçları ve teknikleri*

D. Arıcılık

VII. Halk ekonomisi

- 1. Üretim*
- 2. Tüketim*
- 3. Pazarlama*

VIII. Beslenme, mutfak, kiler

A. Besin türleri

1.Hayvansal besinler

2. Bitkisel besinler

B. Besin elde etme, hazırlama, koruma

C. Mutfak düzeni, araçları

D. Kiler, dolap, mahzen

E. Yemek çeşitleri

F. Sofra düzeni

IX. Ölçme, tartma, hesaplama birimleri

X. Halk sanatları ve zanaatları

1.İşleme, örme, dokuma, basma işleri

2. Ağaç, taş, maden, toprak, cam, deri işleri

3. Halk resmi

XI. Giyim, kuşam, süs

A. Giyim- kuşam

1.Erkek giyimi

2. Kadın giyimi

3. Çocuk giyimi

4. Günlük giyim

5. Törensel giyim

6. Meslekleri ve yaş gruplarını belirleyen giyim- kuşam

B. Süslenme

XII. Halk bilgisi

A. Halk hekimliği- baytarlığı

B. Halk botaniği- zoolojisi

C. Halk meteorolojisi- takvimi

D. Halk hukuku

XIII. Halk inançları; töreler, adetler, gelenekler, görenekler

XIV. Geçiş dönemleri

1. Doğum

2. Evlenme

3. Çocuk

4. Ölüm

XV. Bayramlar- karşılamalar- uğurlamalar

1. Dini nitelikli bayramlar

2. Yerel bayramlar

3. Karşılama ve uğurlamalar

XVI. Kalıp hareketler (tavırlar, jestler, mimikler)- kalıp sözler – sesler

- 1. Günlük yaşamla ilgili olanlar*
- 2. Törensel yaşamla ilgili olanlar*
- 3. Isık çalma, çağırma, ses çıkarma*

XVII. Dernekler, kuruluşlar, dayanışma ve yardımlaşma

- 1. Esnaf dernekleri*
- 2. Dinsel kuruluşlar*
- 3. Cinse ve yaşa dayalı örgütler*
- 4. Komşuluk*

XVIII. Dinsel- büyüsel içerikli inançlar, işlemler

- 1. Ziyaretler, yatırırlar, türbeler, mezarlar*
- 2. Fal, rüya yorumu, gelecekte haber verme*
- 3. Büyücülük; türleri ve teknikleri*

XIX. Halk edebiyatı

- 1. Destanlar*
- 2. Efsaneler*
- 3. Masallar*
- 4. Halk hikayeleri*
- 5. Halk şiiri*
- 6. Halk türküleri*
- 7. Fıkralar*
- 8. Atasözleri- deyimler*
- 9. Tekerlemeler*
- 10. Bilmece*
- 11. Alkışlar, kargışlar*
- 12. Ağutlar*
- 13. İlahiler*
- 14. Maniler*

XX. Halk tiyatrosu (geleneksel tiyatro)

- 1. Ortaoyunu*
- 2. Karagöz*
- 3. Kukla*
- 4. Meddahlık*
- 5. Seyirlik köylü oyunları*

XXI. Halk oyunları(dansları)

XXII. Halk müziği ve müzik araçları

XXIII. Çocuk oyunları ve oyuncaklar

1. Temsili nitelikteki oyunlar
2. Beceriye ve yeteneği amaçlayan oyunlar
3. Oyuncak türleri ve nitelikleri

XXIV. Halk eğlenceleri, sporlar

XXV. Adlar

A. İnsan adları

1. Asıl adlar

2. Soyadları

3. Lakaplar- takma adlar

B. Yer, su, dağ, köy, meydan, cadde, sokak, ev adları” (Örnek, 2000: 17- 20).

Halka dair her türlü maddi manevi birikimi ele alan, değerlendiren, sınıflayan ve belirli bir düzene koyan bilim dalı olan halk bilimi tarihi eskilere dayanan köklü bir geçmişe sahiptir. Halk bilimi adına birçok tasnif çalışması yapılmıştır. Tez çalışmasında Sedat Veyis Örnek’in “Türk Halk Bilimi” adlı kitabından yararlanılarak tasnif çalışması yapılmıştır. Ayrıca gerekli görülen kısımlarda da farklı eklemeler ilave edilmiştir.

2.2. Dil ve Anlatım

2.2.1. Dil

Dil; insanların birbirleriyle anlaşmasını sağlayan, duygu ve düşüncelerini ifade etmeye yarayan, içerisinde birçok kelime ve işaret barındıran iletişimin en önemli ögesidir. “*Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir.*” (Ergin, 2009:3). Samim Kocagöz hikâyelerinde doğal, açık ve arı bir dil kullanmakla beraber hikâyelerinde yer verdiği olayları, insanları realist bir şekilde aktarmıştır. Yazar, eserlerinin genelinde doğup, büyüdüğü Ege yöresinin ağız özelliklerini aktarmış ve toplumsal gerçekçi yönünü bir kez daha gözler önüne sermiştir. Halkın önemli bir kültür hazinesi olan dil; Kocagöz hikâyelerinin her bir satırında kendini belli etmiş, yazar bu konudaki yetkinliğini ortaya koymuştur.

2.2.2. Yerel Ağız

Yerel ağız, belirli bir yerleşim bölgelerine ve sınıflara özgü olan konuşma dilidir. Örneğin; Ankara ağız, Konya ağız, Burdur ağız gibi. Ağız; doğal olarak gelişen, iletişim alanı kısıtlı olan yerel konuşma biçimidir. “*Ağız, bir dilin bir şivenin içinde mevcut olan ve söyleyiş farklılıklarına dayanan küçük kollarının, bir memleketin çeşitli bölge ve şehirlerinin kelimeleri söyleyiş bakımından birbirinden ayrı olan ve söyleyiş farklarına dayanan küçük kollarının, bir memleketin çeşitli bölge ve şehirlerinin kelimeleri söyleyiş bakımından birbirinden ayrı olan konuşmalarının adıdır.*” (Demir ve Yılmaz, 2014: 26). Hikâyelerinde Ege Bölgesi’nin insanlarını anlatan Kocagöz, halkın ses ve dil özelliklerini de yerel söylemlerle yansıtmıştır. Bu bölümde yerel ağız özellikleri ve yörenin ağız özelliğini barındıran kelimeler tespit edilmiştir.

Ege yöresinin ağız özelliğinde kelime başı t- türemesi farklı hikâyelerde tespit edilmiş, kelime ortasında bazı kelimelerde **b>f** değişimine de rastlanmıştır:

“...bizi ağalarımız, ağalarımızın adamları **tomofille** motorlarla karşılar; doğru tarlalara götürürlerdi. Elimize yeni yeni çapalar verirlerdi.” (YÜK, 220).

Tomofili unutma üle **İrecep**.” (AD, 57).

“Bu **tomofil** işimize yaradı.” (Tk, 75).

Balkan göçmenlerinin dilimize kazandırdığı **kızan** kelimesi hikâyelerde çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Hikâyelerde bazen gençlik zamanı bazen işçi bazen de genç bir çocuk anlamlarında kullanılmıştır:

“Benim **kızanlığım**da bir deprem olmuştu o vakitte yıkılmadık. Biz tedbirli olalım.” (YÜK,241).

“Delikanlılar, **kızanlar** yere atladı.” (YÜK,219).

“Bak sen hele benim aslan torunuma! Abe bu **kızan** doktor olmadan hastalık bilir!” (AD, 219).

“Dayıbaşı, kulübenin önünde yapılan pazarlığı bitirmiş olacak ki ağır ağır **kızanların** yanına döndü.” (S, 8).

“Malın deel mi, edersin ağam. Lakin önce **kızanlar**la laf edeyim.” (SA, 63).

“Çoluk, çocuk, karı, **kızan** kimi yağın yapıldak kimi eşeklerin sırtında sökün etti.” (CŞ, 117).

“Ahmet öfkeyle: Sen uyuyorsun be **kızan**. Kuzularını benimkilerini alıp götürdüğü gibi pars götürmüş, parçalamıştır.” (AK, 165).

Yörede mahallî ifadelerde yer alan ince ünlülerin kalın ünlüye dönüştüğü örnekler mevcuttur. Bu konuda Zeynep Korkmaz’ın **Gramer Terimleri Sözlüğü** eserinde “İnce ünlü dilin ileriye sürülmüş durumda ve ağız boşluğunun ön tarafında boğumlanan “e, i, ö, ü” ünlülerinin her biridir.” şeklinde ifade edilmiştir. (Korkmaz, 1992: 88).

“Köye varınca Hacı Ali efendiye ne **cuvap** vereceğiz? Borcumuzu nasıl ödeyeceğiz?” (YÜK, 223).

Senin dünyadan **habarın** yok. Şoför Efendi bendeki beş bini bozmadı.” (B,53).

“Bu kapı dövlət kapısıdır. **Kıymatını** bilin.” (AK, 179).

Sürekli ünsüz arasındaki **r>l** değişimi yaşanan kelimeler:

“Söylenmez mi? **Lapolumda** ilçenin candarma kumandanına bildirdim. Onbaşım telefonlan söyledi.” (YÜK, 243).

Hikâyelerde tespit edilen diğer bir mahallî söyleyiş Türkçedeki kalın ünlülerin ince ünlüye dönüşmesidir. Dilin ağız boşluğunun arka bölümünde tümseklenmesi ile boğumlanan “a,ı,o,u” ünlülerinden her birine kalın ünlü denir. (Korkmaz, 1992: 95).

“Senden önce **arkedешler** yer açılır bir çare bulunur dediler. Emme, bu seferde yerimiz dar.” (B,54).

Enciktonu tıkanan motor, **necep** ses çıkara?” (AK, 188).

Anadolu ağızlarında kelime başı i- eklenmesi yaygın olarak görülen bir durumdur. Demircan **Türkçenin Ses Dizimi** eserinde kelime başı ses eklenmesi durumunu “Türkçede biçimsel değişim sonucu ya da alıntı sözcüklerde kimi ses dizileri bir hece içinde ya da hece geçişlerinde hecelemeyle aykırı bir sırada olursa o zaman bu aykırılık hecelemenin gerektirdiği bir ünlü ya da ünsüz ses katılarak giderilir.” şeklinde ifade eder. (Demircan, 2015: 88).

“Nere bakıyon üle **İrecep**?

“O kadar uzun del bu iş Dayı! diye söylendi.” (AD, 117).

“Sevabına Toktur Beye **iricacı** olurum.” (AD, 138).

“Olmazsa kapıcılığa **irazı** gelsin.” (AD, 141).

“Ali Mehmet heyecanlandı:
Nahalsın oğul?
Eyyim buba.
Irahatın eyi mi?
İyi, anam nediyo?
Nitsin, evde oturuyo.” (SA, 34-35).
“Sen hiç kasavet etme. **Irahatına** bak.” (SA, 67).
“Benim kocamdan bir kasavetim yok. Neden boşanacakmışım? **Irahatım** iyi.” (CŞ, 120).
“E...Selim senin bahçe nahal?
-Nahal olacak Ali, kargalar bastı...
-Ya seninkisini **İrecep** kardeş?” (B, 37).
“**İreyimizi** sağlam yere atmadık.” (AK, 205).
“Onlarla motorun yüzünden vukuat çıkarmamak için baş ucumuzda devlet kuvvatının dikilmesi **ilazamım**.” (CŞ, 137).
“Ülen in aşağı! El aleme bizi **irezil** mi edecen? Duvar üzerinde kimi gözlüyorsun?” (AK, 178).
“Ahmet’in eli yavuz ekmek tutar değil mi? Bunlar sana bu gidenlerde **irahat** vermeyecekler.” (CŞ, 141).
Bazı ağızlarda ise geniş ünlüler (a,e,o,ö) dar ünlüye (u,i,ı,ü) dönüşebilir. Tahlil edilen hikâyelerde geniş ünlülerin darlaştığı **a>u** değişimi mevcuttur:
“Buyur **buba**
Ne ediyon Ülen?” (YÜK, 249).
Hadi. Hadi. Gürültü etme...**Bubanı** uyandıracaksın.” (YK, 324).
“**Buba** sen bu işi bana bırak.” (SA, 49).
Tonlu ünsüzlerin tonsuz ünsüzlere döndüğü **d>t** değişimi:
“**Toktur** Beyi siz aşağı inene kadar içeride beş oldu.” (AD, 163).
“Heybesini arkalı önlü boynuna geçirmiş bir ihtiyar sordu:
Senin kızı **toktura** mı götürüyorsun?
Süleyman:
Hıı... diye cevap verdi.” (SA, 55).
“Sırtındaki heybeyi indirip bir köşeye dikkatle yerleştirdikten sonra rahat bir sesle cevap verdi:
Eyi bildin **Toktur** Bey, kızı getirdim.” (SA, 56).
Sürekli ünsüzlerin sürekli hale geldiği **s>c** değişimi:
“Reis bir **cigara** sarmaya koyuldu.” (SA, 81).
“Tabakasını çıkarıp bir **cigara** sardı.” (SA, 28).
“Sakin görünmek niyetiyle bir **cigara** yakmıştı.” (SA, 40).
“Memlekette **dimukrasi** var be!” (CŞ, 108).

Hikâyelerde dar ünlülerin geniş ünlülere “o, ö” dönüştüğü örnekler mevcuttur:

“*Lakin **dö**vlet veriyor **Ameli**ka veriyor.*” (CŞ, 135).

“***Dö**vlet işi **dö**vlet ! benim de ahretliğe basma sözüm var. Adamın kız kardeşi alması zor ne de olsa.*” (AK, 203).

“*Bu toprakları **dö**vlet bize verdi Hüsmen.*” (AK,213).

Hikâyelerde ayrıca şu ifadeler de yer almaktadır:

“*Battık be **İ**bram*” (YÜK, 265).

“***A**be muhtar, sen bu işi siyasi yapmak istersin. Partine oyuna kazanç yazmak istersin.*” (AD, 192).

“***A**be çocuk anlat. Bu bayram ne bayramıdır, pek iyi bilmem!*” (AD, 199).

“*Şimdi **bö**ylecene sigara içerken köylü beni görmeli.*” (GS, 98).

“*Anam Recep ağabeyimi köye bakkala yollamış **ö**teberi lazımmış.*” (B, 22).

“*Kiminin varmış, kiminin yokmuş. **E**mmе anladığıma göre çoğunun yokmuş.*” (SA, 73).

“*Ne **i**dek Mehmet. Allah'ın işi bir felakettir başımıza geldi.*” (SA, 80).

“*Sen şu yeniceden bir **u**çlan bakalım. Sabah ekmeğinin üstüne bir tütürüverelim.*” (CŞ, 96).

“*Nur olsun be **c**ancağızım **e**lceğizlerin. Zaten sırtım kaşınır kaç gündür.*” (CŞ, 98).

Bu örnekte “yavuz bakmak” ifadesi iyi, güzel anlamında kullanılmıştır: “*Kızıma **yavuz bak**acan de mi?*” (CŞ, 105).

“*Emme de hoş adamsın be Süleyman. Çocuk senin olsa olmasa sana ne... Ne kıpır sapır ediyorsun?*” (CŞ, 118).

“*Gı... Amad'ın **g**arısı! Gı Fadime Amad'a **n**ahal büyü ettin?*” (CŞ, 139).

“*Bilmez miyim?.. Bilirim **e**mmе.*” (AK, 163).

“*De gidi sakalı **a**ğarasıca de! Patladın mı?*” (AK, 180).

“*He aklınla bin yaşa **a**muca.*” (AK, 196).

“*Evlerinin içi toz **t**oparak içinde kalacak.*” (AK, 199).

“*Alandaki Delikanlı*” hikâyesinde tespit edilen “**giden**” kelimesi zaman anlamında kullanılmıştır: “*Kırk yıl bu **giden**lerde senin lafını edecekler.*” (AK, 176).

Samim Kocagöz, hikâyelerde ele aldığı bölgenin ağız özelliklerini kullanmış ve yarattığı kişileri bu ağız özelliklerine uygun bir şekilde konuşturmuştur. Hikâyelerde sadece Ege yöresi ağız özellikleri kullanılmamış Anadolu'nun birçok bölgesinde yer alan yerel ağız özelliklerini de görmek mümkündür. Kahramanları arasında her kesimden insanlar, köylüler, Yörükler, göçmenler olan yazarın hikâyelerinde bu kişilerin konuşmalarında mensup oldukları grubun, yaşadıkları coğrafyanın dil ve ifade özellikleri karşımıza çıkmaktadır. Bu durum toplumu ve insanları sanatının ana teması kabul eden bir yazar için şaşırtıcı bir durum değildir. Kocagöz, elli yılı aşkın sanat hayatı boyunca toplumun sorunlarını, etrafında olan biteni ve insanları anlatmıştır.

2.3. Geçiş Dönemleri

İnsanın hayat yolculuğu anne rahmine düşünce başlar ve dünya hayatının son dönemeci olan ölüm ile noktalanır Hayat inişli çıkışlı devam eden bir döngüdür ve bu mücadelede insan hayatını birçok noktadan etkileyen unsurlar vardır. İnsan yaşamında doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere üç önemli geçiş dönemi bulunmaktadır. İnsanoğlu bu dönemlerde güçsüz, kırılgan ve

zararlı etkilere açık olduğu için dönemler kendi içerisinde birçok inanç, âdet, töre, ayin barındırmaktadır. “İnsanlar hayatın başladığı andan itibaren doğum, evlenme, ölüm olmak üzere üç temel dönemden geçerler. Kişinin bireysel yaşamını olduğu kadar toplumsal hayatı da etkileyen bu geçiş dönemlerinde törenler düzenlenir ve kutlamalar yapılır. Bunların hepsinin amacı; insanın yeni durumunu kutsamak, kutlamak, zayıf düştüğü bu dönemde zararlı etkilere korumaktır.” (Örnek, 2000: 131).

Geçiş dönemlerinde oluşan gelenekler, görenekler, törenler belirli bir yörenin ya da ülkenin geleneksel kültüründe izlekler taşımaktadır. Günümüzde çeşitli sebeplerden dolayı etkinliğini az da olsa yitiren geçiş dönemi ritüelleri kültürümüzün canlı göstergesidir. Yöreden yöreye değişen dönem ritüelleri, Kocagöz’ün hikâyelerinde de kendi toplumsal özelliklerine göre şekillenmiştir. Geçiş dönemlerinde yer alan bu uygulamaların asıl sebebi bu dönemi yaşayan insanların sağlıklı ve sorunsuz bir şekilde süreci atlatmasını sağlamak, kişiyi korumaktır.

2.3.1. Doğum

Doğum; geçiş döneminin en önemli unsurudur ve insanoğlunun yaşam hikâyesinin başlangıcıdır. Doğum kadına bahsedilen bir güvence ve statüdür. İnsanoğlunun yolculuğa başlangıcının ilk merhalesi olan doğumla beraber toplum içerisinde birçok ritüel, inanç yer almaktadır. Eski Türk topluluklarından günümüze kadar doğumun öncesinde ve sonrasında çok çeşitli uygulamalara rastlamak mümkündür. “Altay Türkleri doğum olacağı zaman kiler, ev ve sandıklar açarlar. Ateşle yağ atarak, doğum Tanrısı Aysıt’a ‘yolun açık olsun.’ derler. Çocuk doğduğunda yağlı ekmek yiyip bir hayvanı kurban eder, hayvanın kafasını kırmadan pişirirler. Kemiklerini de bir kaba doldurup ormanda bir ağaca asarlar. Altaylılar ve Kırgızlarda doğum anı yaklaşınca kadar kadınlar loğusanın evinde toplanırlar. Tecrübeli kadın ebe (ineci) görevini yaparken çadırın orta yerine bir direk dikilir. Ona bağlanan urgan kadının koltukları altından geçirilir. Doğum sancısı gelen kadın acı çekmeye başladığında, ona musallat olduğuna inanılan kötü ruhu korkutmak için erkekler bağırmaya başlar, havaya ateş ederler. Bu gürültü kadın doğuruncaya kadar devam eder.” (İnan, 1995: 168).

Doğum sırası ve sonrasında uygulanan birçok âdet vardır. “Üç önemli geçişten ilki olan doğum, hemen her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk sadece anne ve babasını değil aynı zamanda akrabalarını, komşuları, soyu ve sopyu da sevindirmiştir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soynun, sopun sayısını artırmaktadır; sayı artışıysa gücün, dayanışmanın artması demektir. Özellikle küçük topluluklarda ve etnik gruplarda aileler nüfuslarının çokluğu oranında kendilerine güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler. Yaygın olan “çocuk, aile ocağı tütürür” sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını açığa vurmaktadır. Öte yandan doğum, kadına duyulan saygınlığı arttırdığı gibi onun aile, akraba ve grup içindeki yerini de sağlamlaştırır. Baba ise, “evlat sahibi” olmakla hem geleceğe güvenle bakar hem de yakınları ve dostları arasında saygınlık kazanmış olur. Çünkü kısır kadın, doğuramadığı için yakınlarınca ne kadar küçümsenirse erkek de aynı biçimde çevreden gelen baskının ve “erkek yerine konmama”nın toplumsal ve ruhsal ezikliğini duyar.” (Örnek, 2000: 131- 132).

Eserlerini toplumcu çizgide yazan yazarın hikâyelerinde tespit ettiğimiz birçok halk bilim unsuru tespit edilmiştir. Doğum unsuru sadece “Sam Amca” hikâyesinde kısa bir bölüm olarak tespit edilmiş, doğumdan sonra gelişen lohusalık, kırklama, al karısı; çocuk doğduktan sonra ad koyma, çocuk görme, diş hediği gibi geleneksel uygulamalara rastlanmamıştır. Modern tıpta kadın hastane ortamında, doktorlar gözetiminde doğumunu gerçekleştirirken hikâyede genellikle kırsal kesimde yaşayan, hastane ortamından uzakta yer alan insanları konu edindiği için kadın doğal yollardan herhangi bir tıbbî destek almadan doğumunu gerçekleştirmiştir. Doğumun zorlu anları yazar kaleminden en ince ayrıntısına kadar betimlenmiştir:

“Genç kadın doğum ağrıları çekiyordu. İki büyük kayanın arasına, yarı yere, yarı kocasının kucağına yatmıştı. Birkaç saniye hareketsiz kalıyor, sonra dağları inleten dağlardan dağlara akisler bırakan feryatlar koparıyordu. Bu acı feryatlar granit kaya parçalarına çarpa çarpa ta vadiden yuvarlanıp geçen büyük bir nehrin bulanık sularına kavuşuyordu. Kadın

kocasının göğsünü, kollarını; turnaklarıyla, dişleriyle paramparça etmişti. Adam karısının çektiği eziyeti yüreğinin ta orta yerinden hissediyordu. Dimdik oturmuş simsiyah saçları, uzamış sakalları, diken diken olmuş: iri, siyah gözlerini ısırap ile tekallüs eden karısının yüzüne dikmişti. Bu gözlerde katiyen korku yoktu. Biraz sonra baba olacaktı.” (SA, 34-35).

Hikâyede doğumla ilgili unsurlar ve ritüellerle alakalı olarak zorlu doğum süreci yaşayan kadının herhangi bir tıbbî destek almadan doğal yollardan doğum yaptığı, sancılı doğum sırasında erkeğin baba olma heyecanı, arzusu gibi tespitlere varılmıştır. Yöreye özgü tam bir doğum ritüeli resmedilmemiştir.

2.3.2. Evlenme

Evlilik; kadın ve erkeğin yasal yollarla hayatlarını birleştirmesine denir. Aile toplumun temel taşıdır. İlk adım ise evlilik kurumu ile atılmaktadır. Evlilik aile kavramını hayata geçirmek, karşılıklı dostluk, akrabalık bağlarını güçlendirmek için kadınla erkeğin ve ailelerin anlaşma sağladığı önemli bir adımdır. *“Hayatın ikinci geçiş evresi olarak görülen evlenme, kız ve erkeğin sosyalleşme sürecinde önemli bir adımdır. Hem aileler arasında kurulan dayanışma hem toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirleme işleviyle her daim önemli bir olay olarak görülmüştür.”* (Baraz, 1998: 56). Zengin bir kültür birikimi ve uygulamaları olan bir toplum olmamız nedeniyle evlenmeyle ilgili pek çok uygulama ve bunlara bağlı inanışlarımız mevcuttur. Geleneksel kültürde beşik kertmesi, oturak alma gibi evlilik çeşitleri olmasına rağmen hikâyelerde kız kaçırma, geleneksel olan görücü usulüyle kız isteme ve düğün günü yapılan ritüeller tespit edilmiştir.

2.3.2.1. Evlenme Öncesi

Geçiş döneminin ikinci basamağı olan evlilik hem kız ve erkeğin sosyalleşmesi hem de aileler arasında kurulan dayanışmanın temelini oluşturması bakımından önemli bir dönemdir. Evrensel bir öneme sahip olan evlenme, bağlı bulunduğu toplumun kültürel öğelerini de barındırmaktadır.

Toplumumuzda görücü usulü, kız kaçırma, oturak alma, beşik kertmesi, berdel, taygeldi gibi birçok evlilik türü mevcuttur. Hikâyelerde evlilik öncesinde geleneksel bir kültür unsuru olan tanışma, flört etme, söz, nişan gibi unsurlara rastlanmamış, kız kaçırma ve görücü usulüyle evlilik biçimleri tespit edilmiştir.

2.3.2.1.1. Kız Kaçırma

Evlilik öncesi ilk aşamalardan biri kız istemedir. Bazen kadın ve erkek arasında sağlanan anlaşma aileler tarafından kabul görmez. Bu sebepten gençler kendi metotlarıyla evliliğe adım atmak isterler. Kocagöz’ün hikâyelerinde de kız kaçırma dair örnekler tespit edilmiştir.

Aile rızasının olmadığı evlilikler olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. *“Yağmurdaki Kız”* hikâyesinde kız kaçırmanın sakıncalı olduğu ifade edilmektedir:

“Aklını başına devşir, İsmail seni kaçırma kalkarsa sakın yeltenme!” (YK, 329).

“Mehmet askerden gelince Zehra’yı kaçırır, işte böylece biline... Kız iki yakamda dört dönüyor.” (AD, 64).

“Hepimiz birden şaşırdık. Sonra birden anladık ki Salih kız kaçırmış.” (Tk, 76).

Evlilik kriterleri içerisinde kız ve erkeğin denkliği önemli bir hususken bazen erkeğin sosyo-ekonomik düzeyi ön plana çıkmaktadır:

“Babasının evine bıraktım. Herif kızını zaten bana vermek istemiyordu. Arkamdan herkesin içinde ‘Bakamayacağın kızı niye aldın, kaçırдың? dedi.’ (YÜK, 229).

Kız kaçırma geleneği tespit edilen hikâyelerde genel olarak kız kaçırmanın sakıncalı olduğu, aile büyüklerinin rızasının da alınması gerektiği olgusuna vurgu yapılmıştır. Daha çok kırsal kesimde yaşanan bu durum yazar tarafından dolaylı yoldan da olsa eleştirilmiştir.

2.3.2.1.2. Kız İsteme/Görücülük

Kız isteme geleneğinde evlenmek isteyen genç bu durumu aile büyüklerine bildirir. Birbirlerini tanımayan aile fertleri kız tarafının büyükleriyle hem tanışmak hem de kızın ahlâkı, terbiyesi, güzelliği hakkında fikir sahibi olmak için kız tarafına giderler. “*Görücülük görevini, bu geleneğin sürdürüldüğü yerlerde kadınlar üzerine alırlar; bunlar oğlanın anası ile yakın akrabalarından yaşlıca kadınlardır. Görücülerin işi oğlana uygun düşebilecek kızları bir yoklama ve daha sonraki değerlendirmeler sonunda cayma olanağını açık bırakmak şartıyla ilk bir seçmedir.*” (Boratav, 1994:173). Günümüzde flörtleşme olsa da yine de geleneksel kız isteme ritüelleriyle gerçekleşir. “Dede Korkut Hikayeleri”nde de kız isteme geleneğine ilişkin örneklerle rastlanmaktadır. Dede Korkut, Kam Püre’nin oğlu Bamsı Beyrek’e kız istemeye Deli Karçar’a gider. Muharrem Ergin’in **Dede Korkut** kitabında bu bölüm şu şekilde geçmektedir: “*Tanrının buyruğu ile Peygamberin kavli ile aydan arı, güneşten güzel kız kardeşin Banu Çiçeği Bamsı Beyrek’e istemeye gelmişim.*” (Ergin, 2003: 66). Kocagöz’ün tahlil edilen hikâyelerinde Anadolu’da yer alan geleneksel kız isteme yöntemleri uygulamıştır.

“*Sonrası bu işin Kâtip Efendi, Allah’ın emri Peygamber’in kavline dek dayanır.*” (YK,322).

Nikâh, kadın ve erkek arasındaki bağlılığın resmiyete dökülmesidir. “Cihan Şoförü” hikâyesinde ise kız isteme sırasında evliliği garantiye almak, nikâh kıyılmadan kızı görmenin yanlışlığı gibi sebeplerden dolayı nikah şartı koşulmuştur.

“*Ne vakit kızı alacaksın?*”

-*Almaya geldim işte. Baba doğruldu karşısındakine dikkatli dikkatli baktı.*

-*Nikah etmeyecek misin?*

-*Canım bir nikah değil mi alt tarafı...Ne vakit olsa da ederiz.*” (CŞ, 17).

“Alandaki Delikanlı” hikâyesinde toplumumuzda yer alan kız isteme geleneği başka varlıklara uyarlanarak mizahi boyutta ifade edilmiştir.

“*Kedinin de tutkunu olurmuş. Ali Cafer gülmeye başladı: Bu namus meselesidir. Kardeşim Hasip şimdi sen Sarı oğluna bizim Pamuk kızı Allah’ın emri Peygamber’in kavliyle isteyeceksin. Gülmeye başladılar. Ali Cafer eve karısına seslendi kahve yapması için.*” (AD, 36).

Yazarın yaşadığı zaman dilimi ve genel olarak kırsal kesimde yaşatılan kız isteme/görücülük geleneği hikâyelerde Türk toplumunda yaygın görülen geleneklerle aktarılmıştır. “Yağmurdaki Kız” hikâyesinde Anadolu’da kız isteme sırasında kullanılan “Allah’ın emri, Peygamber’in kavli” kalıp ifadesine rastlanırken “Cihan Şoförü” hikâyesinde ise nikâh kıyılmadan kızı görmenin toplum tarafından yanlış karşılandığı tespit edilmiştir.

2.3.2.1.3. Düğün Günü

Düğün merasimi evlilik birliğiyle bir araya gelen gençlerin toplum karşısında bu mutlu günlerini eğlence ile ifade ettikleri bir törendir. Düğün merasimi ve gelenekleri hikâyelerde mekâna ve yaşanan coğrafyaya göre şekillenmiştir. Kırsal kesimde köyün yaşlıları başta olmak üzere birçok kişi düğün gününe tanıklık eder. Eğlence unsuru olarak da davul, zurna bu mutluluğa eşlik eder. Şehir merkezinde taşıt olarak kullanılan motorlu araçlar kırsal kesimde atlara dönüşür ve at en önemli unsurdur. Gelin at eşliğinde meydana gelir ve eş kapısına yol alır.

Bu gelenek Muharrem Ergin'in Dede Korkut kitabında yer alan Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Destanı'nda "Yeşil alaca güzel çimene çadır dikti. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. Düğün etti. Kudretli Oğuz beylerini ağırladı." (Ergin, 2003:142). Hikâyelerde şehir düğünlerinin yüzeyselliğine rağmen kırsal kesimde bütün fertleri kapsayan büyük bir gelenek tablosu karşımıza çıkmaktadır:

"Köyün itibarlıları şimdiden kapı önünde toplanmışlar gelini bekliyorlar. Biraz sonra **davul zurna** sesleri duyulmaya başlandı. **Düğün alayı atların** üzerinde görüldü. Delikanlılar tabanca ata ata dört nala köye girdiler. Doru bir atın üzerinde gelin, pembe duvağı yüzünde sallana sallana geliyordu." (YÜK, 285).

Hikâyelerde konvoy eşliğinde düğün alayının oluşması, gelinin tercihine göre pembe, beyaz duvak kullanması gibi gelenekler mevcuttur. Gelinliğin tamamlayıcısı olan duvağın tarihçesi eskilere dayanmaktadır. Anadolu'da duvak damadın gelini göreceği anı sembolize ederken Antik Yunan'da gelinler şeytanî ruhlardan korunmak için takmışlardır. Genel olarak gelinler duvak seçimini saflığın, temizliğin sembolü olan beyazdan yana kullanırken "Yolun Üstündeki Kaya" hikâyesinde pembe duvak tercih edilmiştir.

Şehir hayatında düğünler kırsal kesime göre daha farklıdır. Davulla beraber bazı caz aletleri de eğlenceye eşlik etmektedir. Şehir düğünlerinin tamamlayıcı ögesi olan caz aletlerinin bilinmesi yazarın Batı kaynaklı bir müzik aletinden haberdar olduğunun göstergesidir. Bu durum yazarın bir ayağının yerelde diğer ayağının ise evrenselde olduğunun göstergesidir.

"**Davulla birlikte cazın öteki aletleri** de gürültüye eşlik eder. Ortalık zangır zangır deprem olmuşçasına inliyordu. İçimden Safder Bey'e okumaya başladım:

-Haydi oğlunun nikahı evlenmesi şerefine evinde bize yedirmiş içirmişti ama bir de "Gençler eğlensin biz de seyredelim." Diyerek bu gürültülü yere sürüklemesinin ne anlamı var?" (AD, 134).

Hikâyelerde ekonomik duruma, toplumsal yapıya göre şekillenen düğün merasimleri yazarın realist gözlemiyle aktarılmıştır. Kırsal kesimde düğüne köyün itibarlıları eşlik eder. Düğün alayı at üzerindedir. Gelin at üzerinde pembe duvak örtülüdür. Düğüne geleneksel çalgı aletleri olan davul, zurna eşlik eder. Şehir hayatında ise davulla beraber Batı kaynaklı caz aletleri düğünün tamamlayıcı unsurlarıdır. Kırsal kesim düğünlerinde köy meydanında düğün merasimi yapılırken şehir düğünlerinde ev ortamında gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

2.3.2.2. Evlenme Sonrası/Gerde

Nikâh ve düğün olduktan sonra gelişen süreye evlenme sonrası denir. Hikâyelerde toplumun bazı kesimlerinde farklı âdetlerle görülmektedir. "Gelenekselliğin ağır bastığı veya İslami usullere göre yaşayan toplumlarda namaz kılınıktan sonra ilahiler eşliğinde gerdek odasına uğurlanır. Son zamanlarda maddi durumu elverişli olan çiftler gerdek gecesini balayına çıkma diye başka bir otelde tatil beldesinde geçirmektedir." (Örnek, 2000: 198). Evlenme sonrası sürecinden biri olan gerdek sadece "Yolun Üstündeki Kaya" hikâyesinde tespit edilmiştir. Gerdeğe girmeden önce damadın arkadaşları, yakınları tarafından tebrikler eşliğinde, sırtına vurularak odaya gönderilir. İnsanlar ise gerdek gerçekleşene kadar dışarıda beklemektedirler.

"Bir ara bir de baktı ki oda kapısının önündeler, Süleyman gerdeğe giriyor. Hoca okudu, üflledi. Arkasına yaşlılar hafifçe bir yumruk vurdular. Süleyman bir adım daha atacak sonrasında yüzlerine kapıyı kapayacaktı. Evin avlusunda Süleyman'ın arkadaşı delikanlılar elde tabanca tam iki saat beklediler. Ayşe'nin bekaret kanının damladığını bütün köye tabancalar eşliğinde ilan edeceklerdi." (YÜK, 286).

Hikâyede İslam inancının etkisi görülmektedir. Gerdeğe girecek olan çiftlere dua okunması, arkadaşları veya yaşlılar tarafından arkasının yumruklanması, kadının bekaret kanının tüm köye duyurulması gibi âdetler tespit edilmiştir.

2.3.4. Ölüm

Geçiş döneminin son evresi olan ölüm, insanın hayatî fonksiyonlarını kaybetmesidir. Bilinen dünyadan bilinmeyen dünyaya uzanan bir göç olan ölüm, mutlak ve adil bir sonudur. Ölüm çevresinde birçok ayin, tören, âdet, inanma uygulanmıştır. Ölümün her canlı için gerçekçi bir olgu olması ölüm çevresinde gelişen âdetlere, geleneklere ve uygulamalara evrensel bir nitelik kazandırmıştır. Ölüm asırlardır insanlarda psikolojik, biyolojik etkiler bırakmıştır. “*Yakınını kaybeden insanın ölüm karşısındaki tepkisi şaşkınlık, isyan ve acıdır. Ölen kişinin ardından ‘yas tutma’ süresi başlar. Bu süre kesin olmamakla beraber üç gün ile yedi- sekiz yıl arasında değişmektedir.*” (Örnek, 1971:81).

Hikâyelerde ölüm başlığını; ölüm anı ve ölüyü defin/taziye olmak üzere iki alt başlıkta incelenmiştir.

2.3.4.1. Ölüm Anı

Ölüm anı, kişinin -İslam inancına göre- ruhunun bedenden ayrılması ve ebedî yaşama göçün gerçekleşmesidir. Ölüm esnasında İslami inanç ve kültürel inanışlar çerçevesinde birçok uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalardan bazıları; ölüğün şişmemesi için üzerine metal eşya konması, çenesinin bağlanması, Kur’an okunması gibi birçok uygulama mevcuttur. İncelenen eserlerde ise ölümün gerçekleşmesinden sonra çene bağlanıp ölüğün üzeri örtülmektedir.

“*Parmakları ile yatağında hareketsiz yatan kadının gözlerinin ferî sönmişti. Cemal Usta’nın karısı bir tülbentle çenesini bağladı. Yorganı üzerinde çektiler ölüğün.*” (YÜK,269).

“*Ninesi hareketsiz gözleri iyice açılmış öylece yine tavana bakıyordu. Birden Ezel’in üstüne bir sakinleşen hal geldi. Yaklaştı, nabzını yokladı. Sonra sakince göz kapaklarını parmaklarını uzatıp kapadı. Arandı bir tülbent buldu. Çenesini bağladı. Yatağın yanından çekildi.*” (B, 31).

Hikâyelerde tespit edilen ölüm anındaki uygulama ve inançlar ölümün daha kolay gerçekleşmesi için yapılmış ritüellerdir. Ölen kişinin herhangi bir bezle veya tülbentle çenesinin bağlanması, gözü açık kaldıysa göz kapaklarının kapatılması gibi uygulamalar tespit edilmiştir.

2.3.4.2. Ölü Gömme/Taziye

Ölüm hayat yolunun sonu değil aslında yeni bir hayatın başlangıcıdır. Bu ebedî yolculukta ölen kişi dinî inançlara göre farklı şekillerde gömülmektedir. Müslüman âleminde ölü yıkandıktan sonra kefenlenir, toprağa verilir. Yahudilerde de durum aynıdır. Hindistan’da ölen kişinin bedeninin hemen yakılması öngörülür. Eski Mısırlılarda ise durum daha farklı bir boyutta gelişir. Ölen firavunlar mumyalanıp anıt mezarlara konulur. “*Gömülme hazırlıkları; yıkama, kefen sarma, musalla taşında cenaze namazının kılınması, genel olarak tabutun üstünde cinsiyetini kimi hâllerde mesleğini belirten bir eşyası konur. Genç yaşta ölenin tabutu süslenir, gelin teli, duvak vs. gibi*” (Atlı, 2011: 173). Türk toplumunda çeşitli ölü gömme merasimleri ve işlemleri yapılmaktadır. Orhun Abideleri’nde “*Kül Tigin koyun yılında on yedinci günde uçtu. Dokuz ay yirmi yedinci günde yas töreni düzenledik.*” ifadesi yer almaktadır. (Ergin, 2004: 28). İslam inancının hâkim olduğu toplumumuzda ölüyü defin sırasında birçok gelenek uygulanmaktadır. En çok uygulanan gelenek ise hocanın mezar başına gelip dua okumasıdır.

“*Hacim’in üstüne toprak atıyorlar, hocalar okumaya başladı. Kalabalık mezarın başına toplanmış ellerini açmış hocanın söylediklerine âmin diyorlar.*” (YK,333).

“Simon Pepeta” yazarın dört bölümden oluşan en uzun soluklu hikâyesidir. Hikâyelerin çoğu İslam dininin kurallarına göre şekillenirken bu hikâyede kahramanın adından da anlaşılacağı gibi Simon Pepeta Hristiyan kökenli bir karakterdir.

“Simon Pepeta” hikâyesinde ölüyü defin işlemleri Hristiyan dininin usullerine göre uygulanmıştır. İslam dininin gereği olarak ölen kişi camiye getirilip yıkanır, kefenlenir ve imam eşliğinde son yolculuğuna uğurlanırken incelediğimiz hikâyede ölen kişi cami yerine Hristiyan dininin kurallarına göre kiliseye götürülür ve kilisede düzenlenen törenden sonra defnedilmiştir.

“Simon Don Ganzales, Navarro’nun niyetini anlamıştı. Büyükanne Lara’nın hazırlanan mezarı bir kez daha gözden geçirilecekti. Cenaze kaldırıcı Alanzo arabayı getirmesi için bir adamını iş yerine göndermişti.” (SP, 128).

“Dimitro’nun harp sahnesinde şerefle öldüğünün haberi geldi. Kir Sipiro Dimitro’nun ruhunun istirahatı için kilisede ayin tayin etti.” (SP; 96).

“Büyükanne Lucia için hazırlanan mezarın başında ayrıca bir manga asker elde silah saygı atışı için bekliyordu.” (SP, 141).

Ölü defnedildikten sonra kültürel inanışa göre ölen kişinin yakınlarına ilgi ve yakınlık göstermek için başsağlığına gidilir:

“Birsen teyzemiz, Nimet teyzemize başsağlığına çıkıyor. Hani ziyareti aradan çıkaracak. On gün oldu mu Nimet teyzenin babasını mezarlığa götürdüğümüz?” (GS, 64).

“Cigarasının dumanı arasında birden kabristanı görüverdi. Köylülerin yattığı yeri ot bürümüştü. Hoca da bet bet bağııyordu. Veli’nin tabutunu yerleştirmeye yardım edecekti. Sonra tabuttan çıkaracaklardı. Veli’yi kefeniyle toprağın içine yatırıp gömeceklerdi.” (GS,88).

Ölünün ardından ağıt yakma geleneği İslamiyet öncesi topluma kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. “Yuğ” adı verilen bu törenlerde ölen kişinin ardından ağıtlar yakılır, ağlanır. “Alandaki Delikanlı” hikâyesinde annesini toprağa veren öğretmeninin yası yazar tarafından şu şekilde betimlenmiştir:

“Bizim öğretmen oğlumuz koskoca adam mezarlıkta anası toprağa verilirken hıçkırma hıçkırma ağlamış, ağıtlar yakmıştı.” (AD, 148).

Ölü yıkandıktan sonra kefene sarma geleneği eserlerdeki bir diğer gelenektir:

“Biri teneşiri, öbürü tabutu omuzlamıştı. Ölüyü yıkadıktan sonra kefene sardılar.

-Merhumu nasıl tanırırsınız? diye sormayacaksan gelelim dediler.” (YÜK, 233).

Hikâyelerde ölüm sonrası uygulanan geleneklerde dinî inanışların etkisi baskındır. Ölü defnedildikten sonra hocanın dua okuması, taziye verilmesi, ağıt yakılması gibi birçok gelenek tespit edilmiştir.

2.4. Halk Bilgisi

2.4.1. Halk Ekonomisi

İnsanların hayatlarını devam ettirebilmek için günlük hayattaki çabalarının bütününe halk ekonomisi denir. Halk ekonomisinin tanımına dair bir diğer yorum ise şu şekildedir: “İnsanlar yaşamını sürdürmek için bazı faaliyetlerde bulunmak zorundadır. İnsanların ihtiyaçları ile bu ihtiyaçları giderecek sınırlı mallar ve vasıtalar arasındaki uygunluğun sağlanması için yapılan bütün işlemlere ekonomik faaliyet denir.” (Sunguroğlu, 1973: 17). Kırsal kesimde yaşayan insanların geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktan bunun yanında ticaret, el sanatları gibi birçok faaliyetlerle de insanlar hayatlarını idame ettirmişlerdir. “Halkın geçimini sağlamak için girdiği çabaların bütününe halk ekonomisi denir. Tek başına gibi görünen halk ekonomisi halk mimarisinden, inançlara kadar tüm yaşamı etkisi altına alır. Kültürel yapının doğrudan belirleyicisi olur. Çobanlık, arıcılık, yaylacılık, gurbetçilik, avcılık, el sanatları ve zanaatları vb. halk ekonomisinin uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır.” (Artun, 2005: 222).

Samim Kocagöz'ün hikâyeleri toplumcu bir çizgide ilerlediği için ekonomi de topluma bağlıdır. Daha çok kırsal kesimi ele alan Kocagöz'ün hikâyelerinde tarım ve hayvancılıkla ilgili unsurlar tespit edilmiştir.

Hikâyelerin birçok yerinde tarlalarda toprağı kabartmak amacıyla yapılan **çapalama** işlemine rastlanmıştır. Bazen pamuk bazen de taze fasulyelerin **çapalandığı** tespit edilmiştir.

*“Menderes durmadan taştı. Kimsecikler pamuk ekemedi. Geçen yıllarda bu ova yaza girerken yemyeşil pamuk fidanları ile dalgalanırdı. Irgatlar, karıncalar gibi ovaya dağılır, **çapaya** girişirlerdi.”* (YÜK, 222).

*“Günlerden beri **çapaladığı** bağa bakıyor, bu bağdan öte bağları görmeye çalışıyordu.”* (YÜK,225).

*“Irgatlık ediyoruz, pamuklara **çapa** vuruyoruz.”* (YÜK, 279).

*“...burada **çapalanacak** tarla, toplanacak pamuk var şimdilik.”* (AD, 11).

“Bahçelerde, tarlalarda çalışanlar vardı.” (AD, 41).

*“**Çapadan** sonra pamuk toplarız. Pamuktan sonra zeytin ellemeye gideriz. Dağda ot toplarız.”* (AD, 61).

*“Tarlalarda pamuklar yeni yeni boylanıyordu. Sıra sıra yemyeşil uzanıp gidiyordu pamuk tarlaları. Birinci **çapalamaya** girebildi.”* (AD, 117-118).

*“Sonra **çapasını** alıp tarlaya arkadaşlarının yanına koştu. **Çapa** elde öğleye doğru ağırlaşıyor kalkmaz diyordu.”* (CŞ, 106-107).

*“Elindeki iri **çapayı** hızlı hızlı sallamaya başladı. Sağında solunda **çapa** sallayan kadınlar, genç kızlar kıkır kıkır gülüştüler. **Çapa** elinden taze fasulye yapraklarının arasına düştü.”* (CŞ,139).

*“Tarlanın ortasında **çapa** sallayan işçiler, Yasin'in telaşı ile hiç ilgilenmiyordu.”* (AK,194).

“Zeynel Akyürek; korkulu, öfkeli, hırsla sabanın kulpuna yapışmıştı.” (YÜK,263).

Bazı hikâyelerde bölgenin toprak yapısına, mevsime göre değişen bir ekonomi söz konusudur:

*“**Zemheride zeytin toplamak zamanı** gelince köyden yorganlar omuzlanıp dağların eteklerine zeytin toplamaya inilirdi.”* (S, 27-28).

*“**Güz mahsulü** kalktıktan sonra Menderes'in taşarak mil bıraktığı tarlalara yaz mahsulü ekilir. Bu mahsullerden **ak darı** hep başında beklenmesi gereken bir ekindir.”* (Tk, 54).

*“Yörükler, köyü bırakıp **yaylaya** göç etmeye başladı.”* (SA, 76).

*“Giresun'un bütün erkekleri kahvede kumar oynayarak **fındık mevsimini** beklerlerdi.”* (SA, 83).

Tarlada çalışan, sigorta güvencesi olmayan işçiler bazen gündelik çalışma bedeli olarak bazen de kilo hesabı paralarını almışlardır. Genel olarak kazanç gündelik şeklindedir:

*“**Gündelikler**; karılar iki buçuk, erkekler üç bankanottu. Dayıbaşılar, köylerinden getirdikleri her amele başına ağadan yirmi **kuruş** alıyorlardı.”* (CŞ, 20).

*“Topladıkları **her kilo pamuk için altı kuruş** alıyorlardı.”* (CŞ, 119).

*“Sığır otağa sürülmüş. Kadın, kızan, çoluk, çocuk; fasulye, börülce, bostan **çapasına** koştu. Bunları çoğu toprağı olanların yanına **gündeliğe** gidiyordu.”* (YK, 325).

*“Bağı **çapalamak için gündelikle** tutmuştu onu ihtiyar.”* (YÜK, 224).

İncelenen hikâyelerin çoğunda ırgatlık yapan, işçi olarak çalışan insanlara rastlanırken bazı hikâyelerde ise kendi tarlalarını çapalayan, eken toprak sahipleri tespit edilmiştir:

“Pencereye döndüğünde, güneş bir mızrak boyu yükselmişti. Babası, anası tarlaya gidiyordu. Biliyordu, fasulyeleri çapalayacaktı.” (GS,60).

“Zaten iki evlek susam ektilim. Sonra fasulyeleri çapalamak gerek. Marullarda su istiyor.” (GS, 86).

“Avuçlarına bir tükürdü kaptı sonra çapayı fasulyelerini çapalamaya başladı.” (GS, 88).

“Önce bahçesinin sınırına doğru uzanan biber, patlıcan, domates fidanlarını, gözleriyle okşaya okşaya uzun bir süre inceledi.” (GS, 101).

“Dört dönümlük küçük bahçevanlığında çalışıyor. Yeni fideler yetiştiriyor, fideleri fidan haline geliyor ürün alıyor. Pazara beygirle götürüp satıyordu.” (GS, 106).

“Bahçevanın oğlu askerden gelmişti, birlikte bahçede çalışıyorlardı. Bir keresinde sordum: Hani çitlenbiği tımar ettirecek, budatacaktın? Oğlun da askerden geldi.” (B, 18).

“Kalk Ayşe kalk... Yarın çok iş var. Marullar, patlıcanlar sulanacak.” (B, 61).

“Bahçenin yola bakan sınırında kuşluk vakti marulları sulamayı bitirmiş, bostan kuyusunun başındaki motoru durdurmuştu.” (B, 62).

“Bizim meskenimiz dağlardır. Malımız, mülkümüz de hayvanlarımızdır.” (SA, 74).

“On yıldan bu yana her sabah çiftlikte yapması lazım gelen işleri bitirmişti. Tavuklara yem atılmış, ortalık süpürülmüş, hayvanlar tımar edilmiş, nehirde su taşınıp küpler doldurulmuş, sığırlar tokattan çıkarılıp sığırtaç çocuğa teslim edilmişti. Eylül sonu gelmişti, bir iki ay içerisinde pamuklar toplanıp kalkacaktı.” (CŞ, 115).

“Koca adam al kızanlarını var benim falan tarlaya... Pamuklarımı çapalayın, fasulyelerimi yolun der.” (AK, 182).

“Pamukların birinci çapası yapılmıştı. Baksana ne güzel çıktı yürüdü. İşçi bulmak zor.” (AK,195).

İnsanlar tarlalarında yetiştirdikleri ürünleri kendi ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra yaşadıkları mekâna yakın bir bakkala veya kasabaya satmak için götürmektedirler:

“Sırtına da aradaki bakkala satmak için bir tulum peyniri aldı.” (SA, 74).

“Beygire tomates, patlıcan, biber yüklerdi. Mevsimine göre de bahçesindeki meyve ağaçlarından topladığı erik, kayısı, armutları satmaya götürürdü.” (GS, 101).

Hikâyelerde tarlada halka yardımcı olmak üzere geleneksel yaşamın önemli faktörleri olan **traktör, öküz, motor** kullanılmıştır:

“Tarlasına vardı. Oğlu kan ter içinde pulluğun sapına yapışmış **öküzlerle** çift süreyim diye uğraşıyordu.” (CŞ, 136).

“Dört bir tarafı sürülen tarlalarda homurdayan **traktör** sesleriyle çevriliydi. Karşı tarlada ise traktörler ağır ağır yürüyor, kesilen elli dönüm evleği sürüyorlardı.” (AK, 190).

“...Yürüdü on adım ötede pulluğa koşulmuş **öküzlerinin** ipini çarpazlama boynundan geçirdi.” (AK, 209).

“...**traktörler** gümbür gümbür dünyayı yerinden oynatır. Ağamın çiftliklerini sürer gelir. Buğday, arpa, pamuk getirir.” (AK, 179).

“Fidan sıralarının arasını **motorun** arkasındaki çapalar kazıp gidiyordu. İşçilere, sadece incitmeden fidanların dibini çapalamak kalıyordu.” (AD, 54).

Halk ekonomisi yaşanan coğrafyaya göre değişkenlik göstermiştir. Şehir hayatında genel itibariyle tahsilini tamamlamış, ekonomik refahı yüksek, belirli çevreler edinmiş insan profillerine rastlanırken kırsal kesimde halk daha çok tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamaktadır. Yazarın hikâyelerinde daha çok kırsal kesim ve burada yaşayan insanların sorunları ele alındığı için toprağa dayalı ekonominin ön planda olduğu tespit edilmiştir. Ya ırgatlık yapan ya da tarlasında çalışıp kendisi ve ailesinin geçimini sağlayan insan profilleri çizilmiştir. Halkın tarım yaptığı ürünler genellikle pamuk, zeytin, ak darı olmakla beraber domates, biber, fasulye, çitlembik gibi sebzeler de görülmektedir. Köylü tarlalarını geleneksel yöntemlerle sürmekte, ekip biçmektedir. Sigorta güvencesi olmayan işçiler kazançlarını ya yevmiye ile ya da topladıkları mahsulün kilo ağırlığı kadar gündelik kazanmaktadır. Hikâyelerde Samim Kocagöz, kırsal kesimde ezilmiş, örselenmiş yoksul halkın yanında olmuş ve bu insanları eserlerinde olduğu gibi aktarmıştır.

2.4.2. Halk Taşıtı

İnsanların bir mekândan kısa veya uzak mesafeli başka bir mekâna ulaşmalarını sağlayan araçların bütününe halk taşımacılığı denir. Ulaşım sistemi yaşanan coğrafyaya, mesafeye göre değişiklik göstermektedir. Şehir hayatında olanlar **otobüs, tren** vb. taşıtlarla ulaşımını sağlarken kırsal kesimde yaşayan halk ise çoğu zaman **eşek, at, traktörlerle** ulaşım ihtiyacını gidermiştir.

Kocagöz'ün hikâyelerinde yapılan işe uygun, yaşanan coğrafyanın etkisinde geleneksel taşıma tekniği olan hayvan gücüyle beraber yer yer kara, deniz, hava ve raylı taşımacılık kullanılmıştır.

2.4.2.1. Kara Yolu İle Ulaşım

Hikâyelerde ifade edildiğine göre yaşanan coğrafyaya ve ekonomiye bağlı olarak kırsal kesimde **at, eşek, traktör, deve** ile kara ulaşımı sağlanırken şehir hayatında **otobüs, otomobil, cip, kamyon** ile sağlanmıştır:

“Beygirin yularını çekerek gelen köy bekçisini gördü.” (YÜK, 243).

“Apti Çavuş atına binmiş fundalıkların arasından sürmüş, gitmişti.” (YÜK, 257).

Toplumcu gerçekçi bir yazar olan, toplumun ızdıraplarını, kanayan yaralarını dile getiren yazar “Tellikavak” hikâyesinde eşini eşeğe bindirip kendisi yaya olarak yoluna devam eden Memiş'in eşine verdiği değeri gözler önüne sermektedir. Toplumda önemli bir konuma sahip olan kadınların kırsal kesimde değersizleştirilmesi realist bir göze sahip olan yazarımızın dikkatinden kaçmamış, toplumda kadının önemli bir değere sahip olduğunu Memiş karakteri ile betimlemiştir:

“Ertesi gün Fatma eşeğe bindi. Memiş de yayan bir çomakla hayvanı dürtte dürtte köyün yolunu tuttular.” (Tk, 15).

“Komşu tarlalarda kaynaşan, dolaşan, iş gören traktörleri aradı gözleri.” (YÜK, 264).

“Otobüslerin, arabaların gürültüsü artmış, yayaların telaşı ortalığı almıştı.” (AD, 94).

“Gelip götürelim seni. Yürüyemeyiz. Beygir de getirdik.” (AD, 153).

“Öğle vakti yemeğini yedi gitti. Hem de mobiletiyle. Kızım o meretin adı molibet değil, mobiletmiş.” (B, 23).

“Köyden, ilçeden otobüsle geldim zaten.” (B,53).

“On beş yıldır eşeksiz kalmıştı. Bunu için kasabaya ne zaman gidecek olsa yayan yürümesi icap ediyordu.” (S, 65).

“Ben de ovanın ürününü develerimle şehre çekerim.” (SA, 29).

“Ana baba kuş kadar hafif kızlarını beraberce kucaklayıp eşeğin üzerine yerleştirdiler. Yolun üstünde kasabaya pazara giden birçok köylü vardı. Yavaş yavaş Süleyman’ın etrafını da **atlı, eşekli** yaya bir kabile meydana geldi.” (SA, 55).

“Bütün muamele tamamladıktan sonra yepyeni bir Ford marka **kamyonla** kasabaya döndü.” (Tk,79).

“Yolun üzerinden zaman zaman **traktörler, kamyonlar, atlılar** geçiyordu. Nihayet bir deve kervanının ardından ağanın Jeep’i göründü.” (SA, 66).

“Mehmet, bu yolları isterse **eşekle** isterse develeri de peşine takarak inip çıkabilirdi.” (SA, 75).

“Sirtında şehre yük çekmekten de kurtulursun. **Eşek** yükü fazla para da eder.” (SA, 104).

“İnsanların hani **otomobil** dedikleri motorlu araçlar var ya... İşte bu aracın saatte yaptığı altmış beş kilometre hızla, biz arılar uçarmışız.” (ZK, 11).

“Geçide girince önümdeki odun yüklü **eşek** durakladı.” (AK, 166).

“Kâhya Efendi doğru **atına** yöneldi.” (AK, 183).

“Bende kabahat seni kız gibi motorların üzerine çıkardım. Yataklarını yakıncaya kadar ne zorlarsın **motoru**?” (AK, 188).

Realist bir gözleme sahip olan yazar, ekonomi alanında da toplumlar arası farklılaşmayı gözler önüne sermiştir. Toprak sahibi ağalar; köylü halkın genelinde ulaşımı sağladığı **at, eşek** vb. taşıtlar yerine **jeep** kullanmaktadır:

“Vay Yasin Ağa vay, ben seni şehre gittin sandım. Komşun **ciple** gelip seni aradı.” (AK, 197).

“**Cip** uzaklaştı. Tahta Köprü’ye dek gitti. Köprüyü geçemezdi zaten geriye döndü.” (GS,9).

“Bu sözler üzerine bütün başlar tarlanın alt başında, yolun üstünde duran **Jeep**’in arkasına takılı römorka takıldı.” (SA, 64).

Hikâyelerde köylerde at, eşek gibi hayvanlar tercih edilmiştir. Hikâyelerde geçen teknolojik kara ulaşım araçları; cip, otobüs, araba şeklindedir. Hikâyelerde toplumsal farklılaşma, ekonominin etkisi halk taşıtlarında da kendini göstermiş. Toprak sahipleri ve işçilerin, köylülerin kullandığı araçlar farklılaşmıştır.

2.4.2.2. Demir Yolu İle Ulaşım

Hikâyelerde demir yolu ulaşımı açısından genellikle tren kullanılırken şehir merkezlerinde trenin daha gelişmiş modeli ekspresler kullanılmaktadır.

“On dakika sonra uzaklardan **trenin** düdüğü sesi, gürültüsü duyuldu. Ana davrandı, dar uzun peron açıldı.” (GS, 7).

“Bizim köy bu gidenlere **trenlerle** üç gün...” (SA, 68).

“**Ekspres**, Ankara’dan hareket ettiği vakit hava kararmıştı.” (S, 69).

“Memura ismini söyledi. **Trenin** kaç paraya götüreceğini sordu.” (S, 84).

“Sabahın altısında, yedisinde **tren** sesi duyuldu mu, göçmen mahallesi boşalır karı, kızan bu banliyö treni ile fabrikalara yollanırdı.” (AD, 169).

“**Tren** öğleden sonra beş sularında gelirdi.” (SP, 121).

“Oradan **otobüse** bindik, ilçeye vardık. **Kara tren** öğle vakti geldi.” (AD, 63).

“İstasyon memuru başını gişeden uzatıp bana sesleniyordu:

-*Posta treni zamanında geliyor.*" (AD, 71).

"**Demir yolunun** bir memuru yük vagonlarının boyunca acele acele yürüyerek bağırmağa başladı: *Davranın! Davranın inin bakalım... Buraya kadar!*" (YÜK, 219).

Tespit ettiğimiz hikâyelerde dönemin şartları ve bulunulan coğrafyaya göre şekillenen demir yolu ulaşımı mevcuttur. Hikâyelerin yazıldığı dönem şartları ve Anadolu'nun engebeli coğrafi yapısı nedeniyle demir yolunun her yere gitme imkânı kısıtlıdır. Kırsal kesimden şehre gidecek olanlar uzunca bir yol kat ettikten sonra trene varırken şehirde bulunanlar trenin daha gelişmiş hâli olan ekspreslerle yolculuk etmektedirler.

2.4.2.3. Deniz Yolu İle Ulaşım

Hikâyelerde deniz ulaşımı vapurla sağlanmaktadır:

"*Ha Karşıyaka'ya bir vapur geç geçiverelim ne çıkar?*" (YK, 313).

"*Her sabah evden çıkarken tramvay durmadan binme, tramvay durmadan inme... Vapur yanaşmadan atlama diye öğüt verdi.*" (AD, 50).

"Tellikavak" hikâyesinde **gemi** kısa bir bölüm halinde şu şekilde geçmektedir:

"*Bazen yük fazla olursa birkaç kişi palamara asıldıkça gemi de bir taraftan diğer tarafa hareket edip gider.*" (Tk, 54).

2.4.2.4. Hava Yolu İle Ulaşım

Hikâyelerde hava ulaşımının geçtiği tek eser "Gecenin Soluğu" hikâyesidir:

"*Kentin doğusundaki dağların ardından bir yolcu uçağı koptu geldi.*" (GS, 13).

2.4.3. Halk Sanatı/Zanaatı

İnsanların hayatlarını yürütmek amacıyla icra ettiği faaliyetlerin bütününe halk sanatı denir. Güncel Türkçe sözlükte zanaat: "1. İnsanların maddeye dayanan gereksinimlerini karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren iş. 2. El ustalığı isteyen işler." şeklinde tanımlanmaktadır. (www.tdk.gov.tr) Zanaat, el becerisi gerektiren işleri kapsar ve maddi bir kazanç elde etme çabası vardır. "Sanat; estetik, beceri ve yeteneği hayal gücü ile harmanlayıp ortaya bir eser çıkarmak için çaba harcamak; bu çabayı notaya, tuvale, taş, kâğıda vs. aktarıp sonuçta bir eser vücuda getirmektir. Maddi bir kaygı gütmeyen herhangi bir yaratı eyleminin sonucunda ortaya konan eser sanat eseri, onu ortaya koyan da sanatçıdır." (Yalçın, 2016: 24). Hikâyelerde meslekler; coğrafi şartlara, kişilerin eğitim faaliyetlerine, statülerine göre değişkenlik göstermiştir.

Kocagöz hikâyelerinde her alandan meslek gruplarına yer verilmiştir:

"*Ali'nin şehirdeki adresini vereyim ayakkabıcılık yapmakta.*" (B,63).

Hafızlık itibar göstergesidir. Türk toplumunda dinî argümanlarla yaşantı her daim rağbet görmüştür. Hafızlık kişiden ziyade ailede oluşan bir gurur kaynağıdır. "Baskın" hikâyesinde küçük yaşta hafız yetiştirilen kahramanın durumu anlatılır:

"*Babam rahmetli sert adamdı. Beni altı yaşında hafız yaptı.*" (B, 65).

Hikâyelerde geçen diğer halk sanatları şu şekildedir:

"*Askerlikte aldığın çavuşluk rütbeni iki paralık etme.*" (YÜK, 257).

"*İçeriye Duvarcı Recep girdi. Anası onu bir günden bir güne aç koymamış, çıraklığa vermiş. İyi bir oto tamircisi olmuştu.*" (YÜK, 270).

"*Yola çıkmadan abim kamyonu Köfteci İdris'in dükkanının önüne çeker.*" (YÜK, 276).

“Eğilip **Şoför Ali’nin** yüzüne baktı.” (YK, 321).

“Bizim **Asfaltçı Necip Usta’nın** ağzına bakacak olursan...” (YK, 357).

“**Makasçı Ali Efendi’nin** evine getirmiş. “(YK, 373).

“Demek bu oğlan **avcı** olacak.” (AD, 24).

“Hasan birkaç yıl önce **kamyoncu** olmaya karar kılmış, köydeki birçok insanı şaşırtmıştı.” (AD, 32).

“Alandaki Delikanlı” hikâyesinde Doğu ve Batı kültürünün sentezi yer almaktadır. Kırsal kesimde tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan halkta bu yörenin zanaatı egemenken Batı kültürü daha çok şehir hayatının içerisinde yer aldığı için memuriyet, kapıcılık vb. meslek grupları yaygındır.

“Doğulular kendileri büyük üzüm, tütün, incir tarlalarında; limanda en ağır işleri yaparlar. Eskişehirli bankalarda **kapıcılık, hademelik** ederler. Fabrikalara gidenlerden başka işlerinde **yapı kalfaları, marangozlar, berberler bile** vardı.” (AD, 169).

“Süleyman Usta, çalıştığı dokuma fabrikasında hem **usta başı** hem de sendika temsilcisiydi.” (AD,204).

“Demek Ahmet Efendi bundan sonraki yaşamında köyde **çiftçilik** ederek geçirecek.” (AD, 207).

“Alandaki Delikanlı” hikâyesinde kadınların da iş hayatında yer aldığını görmekteyiz:

“Fatma **Bakkal Şerife** ne diyeceğini şaşırdı.” (AD, 211).

“Gelen enine boyuna boylu yakışıklı genç bir **pastacı**ydı.” (GS, 19).

“Bakarken bu kez, köşedeki **bakkalın** kapısının berisinde bir şeylerin parladığını gördü.” (GS, 37).

“Belki de gelmiştir. **Bakkal Musa’ya** bir sorsan.” (GS,98).

“**Servis şefi** olduğumdan, arkadaşlara gayret vermek bana düşüyor. Çoğu aç acına çalışmaktan gözlerimiz kararıyor.” (GS, 130).

“Gidip **Bekçi Memiş**’i getireyim de sizi karakola posta etsin. Topunuzun hakkında da Muhtar Kemal Bey’i bulup zabıt tutacağım.” (GS, 132).

“**Kapıcı** Nuh Efendi kapıyı niye açık bıraktı acaba?” (B, 77).

“Yeni geliyorsun kasabaya galiba?

Neye geldin?

Pazarcıyım.” (S, 51).

“İhtiyar amcayı arzuhalcinin yanına götür.” (S, 66).

“Bu hana ara sıra bir tellal uğrarmış?

-Öyle gelir.

-Nerde?

-Ne yapacaksın?” (S, 79).

“**Oduncu Mehmet Diphân’a** ilk defa geliyordu.” (S, 80).

“Bu harmanı döven **beygircinin** hakkı. Bu harmanı savuran savurucuların hakkıdır.” (SA,60).

“Yaz demedim, kış demedim. Onlara ben **çobanlık** ettim.” (AK, 169).

“Ben **çobanım**, oğullarım da çoban oldular.” (SA, 74).

“Karşısında **Silindirci Yakup** hüpür hüpür sigarasını içiyordu.” (SA, 127).

“Köşedeki **Kebapçı Ali’nin** dükkanına geldi.” (SA, 154).

“Yoluna devam ederken yolunu **Eskici Süleyman** kesti.” (AD, 15).

“**Hafız Ali** kardaşım, uyuyor musun?” (AD, 68).

“Yanı başına gelip dikilen **Taşçı Mehmet**’i görmedi:

-Ustabaşı Faik, **Silindirci Rauf**, öteki **şoför** ve **ustabaşılar** karşıladılar.” (SA, 132).

“**Tütüncü Kemal Efendi**, daha yaşın on yedi. Sana bunca liralık bileti teslim edemem.” (YÜK, 273).

“Eh... buranın **bekçileri** vardır, dağdaki ormanların bekçileri gibi.” (ZK, 15).

Hikâyelerde erkekler zamanlarının çoğunu kahvehanelerde geçirmektedir. Kahvelerde oyunlar oynanarak, arkadaşlarla sohbet ederek zaman tüketilmektedir.

“**Kahveci Hasip**, ikide bir başındaki kasketi arkaya iter, kır saçlarını kaşırdı.” (AD, 32).

“**Kahveci Hızır**, ocağı yeni yakmıştı.” (AD, 42).

“**Kahveci Galip**, isterse kuşları kahvede bırakabileceğini söyledi.” (GS, 52).

Kırsal kesimde geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlayan, vaktini genellikle kahvehanelerde geçiren insan profillerine rastlanırken şehir hayatında tahsil görmüş, rütbeli insanların olduğu tespit edilmiştir:

“**Şantiye Şefi Mühendis, Kaymakam’ın** mektubunu bıyık altından gülererek okudu. Biraz dinamit ve bu işten anlayan usta veya teknisyen bu işi halleder.” (YÜK, 245-246).

“Ben **Noter Kâtibi** olduğumdan her gün istesem beş- kırk vapura yetişebilirim.” (YK, 313).

“**Çağlar Kolektif Şirketinin Kâtibi** Muhsin Efendi, bir eliyle gözlüğünün çerçevesini tutmuş, öbür eliyle oturduğu minder ucuna yapışmıştı.” (YK, 317).

“Hem bu çeşit insanların **profesörler** bile bulunur.” (S, 46).

“Haksızlık ediyorsun kızım babanın mahkemede işi var. **Zabıt Kâtibi**.” (YK, 340).

“**Yüksek Mimar Sait Demirkıran** pazarın keyfini çıkarmak için villasının bahçesine çıktı.” (YK,346).

“Bu sırada birkaç kişi **Kaymakam Bey**’i kollarından tutup çukura indirdiler.” (AD, 115).

“Gerçi ben **Yüksek Denetleme Kuruluna** yükselecek denli eski bir **memurdum**.” (AD, 134).

“Usta aşıcı olduğunu ilçedeki Ziraat Mühendisleri, Devlet Üretme Çiftliğindeki **Mühendisler**, müdürler tasdikledi.” (AD, 145).

“Yine doktor olmuş, kendisine asistanlık etmiş ne kızlar bilirdi **Doktor Ali Rıza Bey**.” (AD, 161).

“**Jandarma kumandanı** Nazif Bey, kasabanın en ileri gelen adamıdır.” (Tk, 3).

“Kalabalığın bakışların aldırmadan **Jandarma Mustafa Çavuş** sobanın yanına dek yürüdü.” (Tk,24).

“Bu semtin **başkomseriyim**. Bu mahalleyi avucumun içi gibi bilirim.” (AD, 182).

“**İstasyon Memuru** feneri yere bırakıp çömeldi.” (GS, 6).

“İstasyonla köyün gecekonduları arasında bataklığın üst başından geçen karayolundan bir **polis** devriye cip saptı.” (GS, 9).

- “Enayive otuz yıl **muhasibecilik** yapmış” (AD, 101).
- “Ha yarını geçirirsen **mühendis** mi olursun?” (AD, 107).
- “**Müdür** olduğumdan beş dakika önce çıkabilirim.” (GS, 32).
- “Dur bakalım hele...Çocuk daha **uzmanlığını** yapacak **fakülteyi** bitirince.” (GS, 32).
- “Ya...Allah Allah, diye söylendi. **Emekli General Hüsrev**, sabah gazetede okudum. Polis bir yerlerde arama tarama yapmış; silah, tabanca bulmuş. Bir de bilmem kaç bıçak yakalıyor: evlerdeki ekmek, sofra bıçakları bir yana sokaklarda bıçak satıyorlar.” (GS, 38).
- “Oğlum diye övünmüyorum ama çok yoruluyor hastanede. Kendisi **hoca**, bıraksın biraz asistanların ameliyatlarını...” (GS, 39).
- “Eski **Muhasibecilerden** Kâmil Bey, gazeteden başını kaldırdı.” (GS, 62).
- “Kırk yıllık **tarih öğretmenliğinde** şu basit gerçeği kimseye anlatamadım.” (GS, 70).
- “Şimdi benim oğlum bankada şeflik masasında oturmakta. Gelinim dersinde. Torunum fakültede... Ben de şimdi emekli bir **matematik öğretmeni** değil miyim?” (GS, 71).
- “Benim bildiğim vaktiyle oğlumun okul arkadaşı bir **avukat** var.” (GS, 108).
- “**Bekçi** Ali Efendi dikilmiş kendisine bakıyordu.” (GS, 116).
- “Maliyeden emekli Sebat Bey’e kargaları gösterdi. Oğlu dağlar gibi **doktoru üniversitede doçentti**.” (GS, 119).
- “**Ressam** ondan da ayrıldıktan sonra kafasında yine yapacağı resim olduğu halde yola devam etti.” (TK, 81).
- “**Albay Gamez**’in asaleti hakkında da ortalıkta sağlıklı bilgi yoktu.” (SP, 127).
- “**Belediye Başkanı** don Gonzales bütün hazırlıkları tamamladı.” (SP, 131).
- “Eski **cokey**lerden Abdullah Efendi’nin öğütlerini dinler, durmadan çayırdaki koşardık.” (B,5).
- “**Öğretmen** Yusuf Bey elindeki gazeteyi masaya bıraktı.” (B, 46).
- “**Müdür** gardiyanların yanına geldi.” (B, 73).
- “Ne edersin? **Paşalık** dediğin kolay iş mi?” (SA, 117).
- ““Tamir atölyesinden iri kıyım bir **makine** görüldü.” (AK, 186).
- “Konağın kapısının önünde **Arzuhalci Saip Efendi** önüme geçti.” (AK, 205).
- “**Tapucu** Rahim Efendi kıs kıs bana gülüyordu.” (AK, 206).
- Komutan** erlere komutunu verdi. Suçluyu götürüp jandarma erlerine teslim ettiler. (ZK, 38).
- “Kalk **Ali Onbaşı**, ekmek yiyelim.” (AD, 64).
- “**Gazetecilerin** çoğu da daha Albay ölü büyükannesine saygılarını sunarken resim çekmeye başlamış.” (SP, 136).

Samim Kocagöz hikâyelerinde ayakkabıcı, kapıcı, kamyoncu, bakkal, oduncu, muhasibeci, mühendis, öğretmen, doktor, belediye başkanı, müdür gibi çeşitli meslek gruplarına yer vermiştir. Kahramanların meslekleri yaşadıkları coğrafya ve sosyo-ekonomik düzeye göre değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir.

2.4.4.Halk Botaniği

İnsanların çevresiyle olan ilişkisi sonucunda ortaya çıkan, bitkilerin tedavi edici yönleri, büyüsel kavramları veya doğaya ait olan ekolojik unsurlarını içerisinde barındıran uygulamaların bütününe halk botaniği denir. “*Halk botaniği araştırmalarında gerek evlerde gerekse kırlarda yetişen çiçekler, meyveler ve sebzelerle kısaca bütün bitkiler, bu alanın çalışma kapsamında bulunmaktadır.*” (www.kulturelbellek.com). İncelenen hikâyelerde çeşitli bitki türlerinin yer alması yazarın bu konudaki geniş bilgisini ortaya koymaktadır. Anadolu’nun bitki çeşitliliği, zenginliği hikâyelere yansımıştır.

“Çaydan çıkıp ova yoluna girdiğimiz vakit, ortalığı biçilmiş tarla kokusu, sap başak kokusu almıştı. Bu koku sıcak havalarda kuru toprak, **hayıt yaprağı**, **meyan yaprağı** kokusu ile karışır.” (AD, 27).

Asma hikâyelerde gelenek unsuru olarak kullanılmıştır. Asmayı çevreleyen akşamsefaları, fesleğenler asmaya güzellik katan unsurlardır:

“Köy geleneğini sürdüren kapı önünde küçük avlularda **asmalar** sallanıyordu. **Akşamsefaları, fesleğenler** renklendirmişti.” (AD, 210).

“Böyle güzel bir bahçe içine ağaçları da dikedik. Baharda bembeyaz açar.” (CŞ, 13).

Bahçenin neresinde ne varsa; **asma, ağaç, fidan** hepsinin yerini eliyle koymuş gibi bilirdi. Zaten eliyle koymuş, dikmişti.” (GS, 95).

“**Asmanın** kökünü çevreleyen **akşamsefalarına, kadife çiçeklerine...** Akşamsefaları daha yumulmamıştı.” (B, 33).

Gelincik, palamut, mersin, zeytin, kavak, erik, şeftali, dut, badem, incir, elma hikâyelerde adı geçen bitkilerdir:

“Ağaçların altındaki yeşil çimenlerin içinde kırmızı **gelincikler**, gözün alabildiğine açmış, serpilmişti. Kelebek, yerdeki yemyeşil çimenlerin arasındaki kırmızı gelinciklere doğru süzülüyordu. Çimenlerin arasındaki gelincikleri bir bir dolaşıyordu ki birden **gelincikler**; kırmızı, pembe, beyaz gelinciklere dönmüştü. Şimdi uçsuz bucaksız bir **gül** bahçesindeydi.” (GS, 18).

“Karşıdaki derenin iki kıyısında uzanan **çınarlara, kavaklara, yemyeşil yamaçlara** bakıyordu.” (GS, 57).

“**Bodur palamutların, mersinlerin** çeşitli bitkilerin bittiği yerden, yine denize doğru iniveren bakımlı **zeytin** ağaçları başlıyordu. Aşağılarda zeytinliğin önünü ulu bir çınar kesiyor, çınarın dalları, yeşil yaprakları yukarıdan bakınca sanki mavi suların içinde yürüyormuş gibi görünüyordu.” (GS, 89).

“**Kavaklar**; küçük evini saran, çepeçevre çeviren apartmanların boyunu zor aşıyordu.” (GS, 114).

“Yüzyıllık yaşlı **çitlembik** ağacı bahçenin sahibinin tek katlı evinin sağında, tavukların kümesinin üst yakasındaydı.” (B, 17).

“Yok yahu ben karşıki kesilen **erik, şeftali** gibi meyve ağaçlarından söz ediyorum.” (B, 47).

“Kuyudan uzaklaşırken başını kaldırıp **dut** ağaçlarına bakıyordu. Çoğu iri yapraklı meyve vermeyen ağaçlardı.” (B, 62).

“Yol yemyeşil **badem, incir, elma ve zeytin** yapraklarının arasında uzanıp gidiyordu.” (S,20).

“Şu konuştuğumuz kocaman ağaç, ne ağacı biliyor musunuz? Manolya derler. Çiçeklerinin tozları mis gibidir.” (ZK, 16).

“Ortalık bütün tepe **yeşil zeytin ağaçlarıyla** örtülüydü.” (YÜK, 221).

Hikâyelerde geçen **kekik, yaban çiçekleri, gül, çitlembik, kasımpatı, ayıngeçler** bazen baharın habercisi bazen de süs unsuru olarak geçmektedir:

“Çatlaklardan çıkan **otlar, kekikler, yaban çiçekleri** bu sarp yüksek kayayı süslüyordu.” (YÜK, 235).

“Mermer yapıların dört bir yanını **güller, sarmaşıklar**, renkli çiçekler sarmıştı. Yer yer **çitlembik, kavak dalları, selvilerin** eksik gölgesini tamamlamaya çalışıyordu.” (YK, 332).

“Akşam güneşi yaprakları dökülmeye başlayan **kavağı, erik ağacını** pembeye boyamıştı. Eliyle yetiştirdiği renk renk **kasımpatıları**, boyunlarını bükmüş gibiydi.” (AD, 47).

“Bahar gelir Balat Ovası’na **ayıngeçler pembe** çiçeklerini açar. Yeşil ekin denizi ve kışın uykusundan uyuyan **meyan** köklerinin yemyeşil dalları kabarır. Yaz gelir, ekinler sararır.” (S,38).

“Önünde iki sıra **akasya** ve **tellikavak** vardı. Beyaz çiçeklerini açan akasyalara, güneşte yaprakları pırıl pırıl parlayan kavaklara başını kaldırıp baktı.” (S, 50).

“Kültür Park adı verilen büyük bir bahçede öyle **güzel çiçekler, güller ayıngeçler** var ki isterseniz bir yandan da insanlara bakıp çalışabilirsiniz.” (ZK, 10).

“Güzel görünüyordu yeşil dalların arasından **mor salkım**.” (B, 18).

Halkın içinde bulunduğu coğrafyayla birebir ilişkili olan botanik, bölgenin iklimi, toprak yapısı hakkında bilgi vermektedir. Samim Kocagöz’ün hikâyelerinde coğrafya Anadolu’dur. Ülkenin bitki çeşitliliği, zenginliği hikâyelere yansıyan bitki türlerinden anlamak mümkündür.

Hikâyelerde adı geçen bitkiler: ayıngeç, mor salkım, tellikavak, akasya, selvi, kavak, çitlembik, sarmaşık, gül, kekik, yaban çiçekleri, kasımpatı, badem, incir, elma, zeytin, erik, seftali, dut, palamut, mersin, çınar, gelincik, hayıt yaprağı, meyan yaprağı, asma, akşamsefası, kadife çiçekleri şeklindedir. Hikâyelerde bitkiler genellikle süs unsuru olarak kullanılmıştır.

2.4.5. Halk Meteorolojisi

Halk meteorolojisi, halkın bilgi birikimiyle geleneksel olarak yapılan hava tahminleridir. Meteoroloji biliminin olmadığı dönemlerde insanlar havaya, gök cisimlerinin hareketlerine bakarak, yorumlayıp havayla ilgili tahminlerde bulunmuşlardır. “Halk meteorolojisi geleneksel yöntemlerle hava tahmini yapılmasıdır. Teknik ve teknolojik yetersizlik içindeki toplumlarda yüzyıllara dayalı yerel deneyim, görgü ve tahminlerle atmosfer olaylarına ilişkin önceden bilinebilirlik oranı yüksek denilebilecek bir düzeye ulaşmıştır. Bu tür toplumlar, çoğunlukla atalardan öğrendikleri hava tahmini yöntemleriyle hava tahmini yaparlar. Yaşama savaşının verildiği toplumlarda doğa acımasız ve yıkıcı olabilmektedir. Bu nedenle geleneksel yapılı toplumlarda, doğa karşısındaki yetersizliğin, zayıflığın giderilebilmesi onun insanoğlu için hazırladığı tuzakların önceden tahmin edilmesiyle imkân kazanmaktadır.” (Artun, 2005: 224). Halk edebiyatının bir unsuru olan halk meteorolojisine başka bir yorum getiren Sümbüllü şu şekilde ifade etmektedir: “Halk meteorolojisi, içerisinde bulunduğu toplumun kültürüne ve inanç sistemlerine ışık tuttuğu için halk edebiyatı unsuru taşır.” (Sümbüllü, 2008: 782). Kocagöz hikâyelerinin genelinde kırsal kesimi ele aldığı için genel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarımla uğraşan insanlar içinse havanın durumu önemli bir unsurdur.

“Vakit ikindiydi. Ortalıkta bir yağmur sıkıntısı vardı. Gökte yer yer bulutlar uçuşuyordu.” (AD,15).

“Bir buğu yükseliyordu göklere temmuz sıcağında. Ortalık yanıp tutuşuyordu. Ne var ki insanı yakan bu sıcağı, pamuk severdi. Bu sıcak pamukları yeşertir, geliştirir, büyütürdü. Ta ki toprağın tavi kaçana kadar. Tav kaçtı mı suya davranmak, pamukları sulamak gerekirdi.” (AD, 119).

“Bugün de sıcak sıcaktı ha... Asmalara dokunmasa diye içinden geçirdi.

Bre kadın; üç beş asma, üzüm, birkaç armut... Bunlara dokunsa ne olur, dokunmasa ne olur?” (GS,94).

Geçimini tarımla sağlayan insanlar elde edecekleri ürünün ana kaynağı olan havayı iyi bir şekilde gözlemlemektedirler. Hikâyelerde **zemheri**, **poyraz**, **sıcak** gibi hava durumunu ifade eden terimlere rastlanmıştır. Bazı yerlerde ise hava değişikliği ile tabiatta meydana gelen değişimlerden bahsedilmiştir:

“Bu yıl işler ters gitmemiş, havalar izin vermiş çoktan beş dönümlük incir bahçesinin toprağını öküzleriyle sürmüş bir hafta önce de ağaçların dalların iğmeklerini atmıştı.” (B,21).

“Başını göğe kaldırarak bir süre güneşin vaziyetini tetkik etti.” (S, 10).

“Güneş bahçenin yeşil yapraklı ağaçlarını, yeşil sebze fidanlarını önce pembeye boyadı. Biraz sonra renkler daha da açıldı.

-Hava emme de sıcak ha!

-Yaz geldi galiba.” (S, 10).

“Zemherinin adamın parmaklarını kesen, döken poyrazla karışık soğuğu da caba...” (S,30).

“Yakıcı temmuz sıcaklığı bereketli toprağı tavına getirmek için uğraşıyordu.” (SA, 62).

“Bu gece de hava yağmuru gösteriyordu.” (SA, 77).

“Giresun yemyeşil bir memlekettir. Bahar gelince sahil boyunca birbirini kovalayan tepeleri fındık yaprakları süsler.” (SA, 82).

“Vakit kuşluğa yaklaşıyordu. Güneş ovanın üzerindeki sisi dağıtamamış, tarlalara serpilen inci tanesi çiğleri daha kurutamamıştı.” (SA, 115).

“Gün sıcak olacağı benziyor. Doğudan rüzgâr ılık ılık esiyor.” (AK, 177).

“Bereketli yağmurlar oldu. On gündür de toprak suyunu iyi çekti.” (AK, 204).

Samim Kocagöz hikâyelerinde zemheri, poyraz gibi mevsimsel ifadelerin dışında; sıcak, soğuk, esinti gibi hava durumunu ifade eden terimlere rastlanmıştır. Bazı yerlerde hava değişimleri karşısında tabiatta meydana gelen değişikliklerden bahsedilmiştir.

2.4.6. Halk Zoolojisi

Geçmişten günümüze önemli bir geçim kaynağı olan hayvancılık; insanların besin, giyim ihtiyaçlarını da karşılamıştır. Milli kültürümüzde bazı hayvanlar ayrıca bir öneme sahip olmuştur. Ergenekon, Türeyiş, Bozkurt destanlarında kurt, Türk toplumunca özgürlüğün, gücün simgesi haline gelmiştir. Destanlara konu edilen alp tipine dost, yardımcı, sırdaş olan diğer bir hayvan ise attır. Kuş, ölümün ve cennetin sembolüken koç; gücün, kuvvetin simgesi olarak geçmektedir. *“Anadolu halkı, geçimini hayvandan sağlaması, karnını hayvansal ürünle doyurması nedeniyle, hayvana evindeki insan kadar değer vermektedir.” (Artun, 2005: 206).* Hikâyelerde geçen hayvanlar bazen geçim kaynağı bazen eğlence aracı bazen de taşıma unsuru olarak kullanılmıştır.

“Sol yakasına bağlı eşiğin ayakta mı durduğunu yoksa yere mi çöktüğünü çok merak ediyordu.” (YÜK, 224).

“Köpek ayaklarının arasında hiç sesini çıkarmadan dolaşmaya başladı.” (YÜK, 225).

“Karabaş koşmadı, havlamadı. Ağır ağır geleni karşılamaya gitti.” (AD, 144).

“Yalnız yükseklerden, tepelerden gelen köpek sesleri kulaklarını tırmalıyordu.” (GS, 14).

“Kedi durakladı. Kuyruğunu altına alıp karşısında oturdu.” (GS, 95).

“Koca adam **Tekir**’e biraz ekmek parçası attı. Kedi kokladı, kokladı yemedi.” (GS, 96).

“**Tekir**, kulaklarını dikmiş, büzüm büzüm büzülmüş, karga yavrusuna yaklaşıyordu.” (GS,119).

“Büyük havuzun içinde kıyametler koparan **kurbağaların** sesini duydular.” (S, 10).

“Fidanlığın önündeki çayırda otlayan bir havan gölgesini görüp biraz korktu. Yanına yaklaşınca mal sahibinin **eşeği** olduğunu anladı.” (S, 13).

“**Develerin** sığabileceği kapı üstüne ve yanlarına çakılan tahtalarla küçültülmüş, ortası da gene geniş tahtalarla kapatılmıştı.” (SA, 61).

“Bostan kuyusunda ve havuzunda kıyametler koparan **kurbağaların** sesini dinlediler.” (S,18).

“Yaşlı adam damda dut yaprağı yiyen **ipek böceklerinin** sesini duyuyordu.” (B,59).

“**Kısrığın** hazırlığı bitince kasketini düzeltip boynuna çapraz astığı tüfeğini yokladı.” (AD,27).

Hikâyelerde **üveyik, bülbül, muhabbet kuşu, serçe, kumru** vb. kuş çeşitlerine rastlanmaktadır:

“**Üveyikler** başımızın üstünden üçer beşer ok gibi fırlayıp geçmeye başladılar.” (AD, 28).

“Niyazi Bey, **kuşları** incelemeye başladı. Kafesin içinde uslu uslu oturuyorlardı. Birinin tüyleri yeşildi ötekinin maviydi.” (GS, 46).

“İki yakana bir baksana! Ağaçlardan başka şu fundalık **serçelerle** dolu.” (GS, 90).

“Onun haline baktı, bir de öteki **kumru** çiftine baktı Süleyman. Bu çiftin de kıpır sapır etmesine gözleri takıldı.” (GS, 99).

“Vaktim yok **bülbülleri** dinleyecek...” (AK, 163).

“Ahmet’in Kuzuları”nda bugün nesli tükenmiş olan parslerden söz edilmektedir:

“Nereden bileceksin senin kuzuları parçalayan **parsı**?” (AK, 165).

Bazı hikâyelerde köpek mülkün ve ev halkının güvenliğini sağlamak amacıyla kullanılmıştır:

“Kapıdan çıkarken badem ağacının dibinde yatan **bekçi köpeğini** gördü.” (S, 19).

“Yoldaş’ın sesi geldi. Babam ona sesleniyordu. Sonrasında sustu **köpeğimiz**.” (AD, 26).

Hikâyelerde yer alan hayvanlar: kedi, köpek, deve, eşek, kısrak ve birçok kuş çeşidi tespit edilmiştir. Bazı hikâyelerde ise “köpek” ev halkının can güvenliğini sağlamak amacıyla kullanıldığı görülmüştür. Eşek ve kısrak kırsal kesimde insanların ulaşım aracı olarak kullanılmıştır.

2.4.7. Halk Hekimliği

Bilimsel tıptan ayrı insanların psikolojik, fizyolojik rahatsızlıklarını gidermek için başvurduğu çarelerin, tedavilerin bütününe halk hekimliği denir. Özellikle kırsal kesimde yeterli sağlık hizmetinin bulunmaması ve hastalık tedavisindeki masrafı azaltmak için halk hekimliği uygulamalarına başvurulmuştur. Gelir ve ihtisasın yüksek olduğu yerlerde ise halk öncelikle tıbbî tedavi yöntemlerine başvurmuş sonuç alamazsa halk hekimliğine yönelmiştir. “İnsanlar, maddi imkânsızlıklar, iklim şartlarına bağlı ulaşım zorluğu veya tıbbi kurumların yetersizliği gibi sebeplerle doktora gidemediğinde ya da gitmek istediğinde hastalıkları engelleme, tanımlama ve sağaltma amacı ile halk hekimliği yöntemlerine müracaat etmektedir. Halk hekimliği açısından hastalık çeşidi oldukça fazladır. Bu manada yara, kırık- çıkık, çıban, kısrak gibi fiziksel olarak gözlenebilir rahatsızlıkların yanı sıra nazar değmesi ve sihir gibi insanlardan veya cin, peri gibi

tabiatüstü varlıklardan geldiği düşünülen her türlü zararlı etki halk halk hekimliğinde hastalık olarak algılanır.” (Boratav, 1973: 149).

Anadolu’nun birçok yerinde çörek otunun çoğu hastalığı engellediğine Konya, Malatya ve Kastamonu çevresinde ise otun nazardan koruduğuna inanılmaktadır. Halk arasında yaygın olan bir başka sağaltıcı yiyecekler ise: dut pekmezinin kansızlığı giderdiği, sarımsağın kanseri engellediği, soğanın iltihap sökücü özelliği olduğuna inanılmaktadır. “Dede Korkut Hikâyeleri”nde ise Salur Kazan yarasına isli kül basıp tedavi etmektedir. “...çakmak çakıp ateş yaktı ve keçesinden isli kül yapıp yarasına bastı.” (Ergin, 2003: 41). M. Öcal Oğuz halk hekimliğini şu şekilde ifade etmiştir: “Halk arasında kocakarı diye bilinen ve kendine göre tedavi uygulamaları bulunan kişiler, aslında birer halk hekimleridir. Yaptıkları ilaçlar kocakarı ilacı diye tanınan bu kişilerin bazılarının uygulamalarının veya hazırladıkları ilaçların hastalıkların tedavisi ile ilgili doğrudan ilgisi olmazken bazılarının uygulama ve ilaçlarının olumlu sonuçlar verebildikleri görülmektedir.” (Oğuz, 2008:167). Halk hekimlerinin doğal yollarla oluşturdukları ilaçlar bazen tedavi yönü olurken bazen de etkisi görülmemektedir.

Kocagöz’ün hikâyelerinde halk, karşılaştıkları sıkıntılara çare bulmak için değişik yöntemlere ve tedavilere başvurmuştur. “Yolun Üstündeki Kaya” adlı hikâyede kahramanın yaralanan ayağına sağaltıcı yöntem olarak soğan konulduğu görülmektedir:

“Ayağım mı dedin aslanım? Soğan döğör koyarsan geçer gider.” (YÜK, 248).

Aynı hikâyede kolu yaralanan kahramana sigara parçalanıp yarasının üzerine bastırılarak tedavi edilmeye çalışılmıştır:

“Recep’in yetiştirdiği misinayı üstünden dolayıp iyice sıktı. Kan durur gibi oldu. Avucuyla denizden su alıp kanlarını yıkadı kolunun. Cigara paketini açıp on kadar cigarayı parçaladı avucunun içinde yaranın üzerine bastı.” (YÜK, 261).

Kesilen parmağın iyileşmesi ve kanın durması için zeytin yaprağıyla yapılan sağaltıcı yöntem şu şekildedir:

“İşte o zaman bir baltayı kaldırıp indirdi. Balta işaret parmağının üstüne inmişti. Anası damın içinde önceden kaynatmış zeytin yaprağına batırmıştı Niyazi’nin kestiği parmağını.” (AD,155).

“Doktor güldü:

Bırak şimdi bu lafları ben ne yağ ne de yumurta isterim. Bunları sen olduğu gibi köye götüreceksin. Hepsini kızına yedireceksin. Eğer altı ay yağ, yumurta yerse bir şeyi kalmaz.” (SA, 57).

“Hasta mısın Süleyman?

Yoo

Ama yüzün sararmış.

Bilmiyorum.

Sulfata¹ yutsan iyi edersin.” (CŞ, 116).

Hikâyelerde halk hekimliğine yönelik birçok uygulama karşımıza çıkmaktadır. Ayağı yaralanan kişinin yarasına soğan dövülüp konulması, kolu yaralanan kişinin yarasına sigara basılması, kesilen parmağın tedavisi için zeytin yaprağının kullanılması gibi birçok sağaltıcı yöntem kullanılmıştır. Gerek ekonomik imkânların yetersizliğinden gerek sağlık sisteminin aksaklıklarından dolayı halk kendi kendini tedavi etmiştir.

¹ Kinin sülfatı ve genel olarak kinin tuzu. TDK, Güncel Türkçe Sözlük, Çevrim içi, <http://sozluk.gov.tr/>, 10.06.2022 tarihinde erişildi.

2.4.8. Halk Mimarisi

İnsanın hayatta kalabilmesi, yaşamını sürdürebilmesi ve korunabilmesi için barınmaya ihtiyacı vardır. Halk mimarisi, insanların barınma ihtiyacını karşılamak için inşa ettiği her türlü faaliyetin bütünüdür. “Mimari, güzel sanatların plastik koluna dâhil olan bir yapı sanatıdır.” (Ünsal, 1973: 1). Mimari yapı; iklim şartları, ekonomik durum, inanç gibi sebeplerden dolayı çeşitlilik göstermektedir. “Halk mimarisi ortaya çıktığı çağın ve çevrenin sunduğu malzeme, teknik ve bilgi birikimi ile her dönem halkın yaşam koşullarına göre yeniden şekillenen, toplumun inanç, gelenek, hayat tarzını yansıtan kültürel bir olgudur.” (Davulcu, 2013: 1021). Kocagöz hikâyelerindeki mimari yapı; konut çeşitleri, hayata yardımcı yapılar, konutlarda kullanılan malzeme, ev eşyası ve konutlarda aydınlatma-ısıtma başlıkları altında bölümlere ayrılarak tespit edilmiştir.

2.4.8.1. Konutlarda ve Yardımcı Yapılarda Yer Alan Bölümler

Kocagöz hikâyelerinde **kulübe**, **köşk** gibi konut çeşitlerinden bahsedilmektedir. Hikâyelerde kahramanların inşa ettiği konutlar sosyo-ekonomik düzeylerine göre çeşitlilik göstermiştir.

“Yattığı yer **bağ kulübesinin** altındaki ahırdı, **basık tavanlı dar bir yer.**” (YÜK, 224).

“Erenköy’de bir **köşkü**m var. İki üç ayda bir gider istirahat ederim.” (S, 72).

Toplumcu gerçekçi yazar Samim Kocagöz, hikâyelerinde resmettiği konutlarda insanların sosyo-ekonomik şartlarına göre şekillenen evler çizmiştir.

2.4.8.2. Hayata Yardımcı Yapılar

Samim Kocagöz hikâyelerinde mekân çeşitli bölümlere ayrılmıştır. **Oda**, **avlu**, **mutfak**, **banyo pencere**, **oturma odası**, **sofa**, **balkon** gibi pek çok yardımcı yapıya hikâyelerde yer verdiği tespit edilmiştir:

“Evi şehrin dışında fakir bir mahallenin ortasında kaybolmuş, **küçük bir odadan** ibaretti. Odanın önünde **küçük bir avlu** vardı.” (YÜK, 305).

“Evin her bir yanı **eski pencere** kanatlarına değin bu kapısı kapalı odadan çıkan müthiş bir gürültü ile zangır zangır titriyordu.” (AD, 100).

“Fatma iki **göz eve avluya** geçtiğinde kimse onunla ilgilenmedi. Genişçe, basık tavanlı odanın içi çok karanlıktı. Kapının karşısındaki tahta masanın üstünü mezelerle donatmıştı. Fatma sesini çıkarmadan içeriye girdi. İç odayla bu geniş odanın arasında, **mutfak; banyo ile tuvalet karşı karşıyaydı.**” (AD, 174).

“Hüseyin Kalfa’nın evi tek katlıydı. Eklene eklene baş odası vardı. Sokak kapısının iç tarafı geniş **bir oturma odasıydı**. Sağda **mutfak, mutfaktan sonra banyo** bulunuyordu.” (AD, 214).

“Genç kız hazırlanıp **sofaya** çıktığında karşıdaki küçük mutfakta annesi, çay hazırlıyordu. Babası pencerenin önündeki sedire oturmuş çoraplarını giyyordu.” (GS, 20).

“Uzaktan pek küçük görünen kulübe delikanlıyı şaşırttı. Aşağı yukarı **dört göz** vardı.” (S,10).

“**Avlu**, çepeçevre ortasına kadar hayvanlarla doluydu. Altı kahve üstü ne işe yaradığı belli olmayan **iki göz odadan** ibaretti.” (S, 78).

“Ranzanın üstündeki yataklar çekilmiş yere atılmıştı. Saç sobaya bir tekme vurulmuş külleri ortalığa saçılmış, boruları yerdeydi. Arkadaki **küçük odaya** yandaki tuvalete açılan kapı açıktı. **Tuvaletin karşısındaki mutfakta** çanak, çömlek, tabak paramparça yere indirilmişti.” (GS, 23).

“Kapıyı vurup içeriye soktu. Oda çok genişti. Önü bir büyük camlı kapıyla **balkona** açılıyordu. Balkon da Belediye Alanı’na bakıyordu.” (GS, 157).

Hikâyelerde yaşanan mekânın çeşitli bölümlere ayrıldığı ve hayatı kullanışlı hale getirdiği tespit edilmiştir. Hikâyelerde mutfak, banyo, avlu, oturma odası, sofa, balkon, tuvalet gibi pek çok hayata yardımcı yapıya yer verilmiştir.

2.4.8.3. Konutlarda Kullanılan Malzeme

Konutlarda kullanılan malzeme konutun sağlamlığı konusunda önemli bir yere sahiptir. Kişinin kendisini güvende hissetmesinin yanında konutun sanatsal bir güzelliğe sahip olması kullanılan malzemeye ilişkilidir.

“Ortası geniş **tahtalarla** kapatılmıştı. Bu tahtaları, arkalarına konan dayaklar ayrıca sağlamlaştırıyordu. İç tarafa tahtaların arasından rüzgâr sızmasın diye keçi kılından yapılmış çadırlar perde gibi asılmıştı.” (SA, 71).

“Ev; **teneleden** yapılmış, kesilmiş birtakım kazıklara çakılarak yapılmıştı. Duvarları teneke, damı teneke, büyük bir kümesi andırıyordu.” (SA, 126).

“İki göz damın çatısını örten sazlar çürük, delik deşik; **kerpiç** duvarları yufka, tabanı **topraktı**.” (S,26).

“Ev, büyük bir incir bahçesinin köye bakan beyaz duvarlarının üst köşesinde iki katlı **taş** bir binaydı.” (YÜK, 232).

Konutlarda kullanılan malzeme yaşanan coğrafyanın özelliğine göre çeşitlenmektedir. Hikâyelerde **teneke, tahta, kerpiç, taş** gibi çeşitli malzemelerin kullanıldığı görülmüştür.

2.4.8.4. Ev Eşyası

Hikâyelerde genellikle koltuk, iskemle, masa gibi eşyaların kullanıldığı tespit edilmiştir:

“Doğan, eski bir **koltuğa** otururken alaylı bir kahkaha attı.” (AD, 101).

“Altında tahta, sert bir **iskemle** vardı. Oturduğu yere küçük dört köşe bir minder koymuştu.” (AD,105).

“Yaz başında köylerine giderken evi boşaltmışlardı. İki eski **koltuk, masa** bir de somya...” (AD,139).

“Oda oldukça genişti. Masanın karşısında sıra sıra **iskemleler** vardı.” (AD, 204).

“Şaziye Hanım, gitti karşı köşeye **radıyoyu** açtı. Radyoda şarkılar vardı.” (GS, 31).

“Pencerenin önündeki **koltuğa** yerleşti. Sağındaki etajerde sıra sıra kitapları, sandığından çıkardığı eski dergileri duruyordu. Küçük radyosu, kitapların arasına sıkışmıştı.” (GS, 37).

“Dış kapının arkasındaki **iskemlelerin** üstünde yemler duruyordu.” (GS, 49).

“Neci Bey, sofadaki çok sevdiği eski **koltuğa** oturup kahvesini içmiş, biraz kestirmek için yatak odasına çekilmişti.” (GS, 121).

“Sokağa bakan pencerenin önünü boydan boya kaplayan sedirin köşesine gelen yerdeki küçük **masanın** üstüne gazetesini koydu. Arkasını dönünce karşı duvarın dibindeki küçük yemek masasına iştahla baktı.” (GS, 137).

“Komşular sağlarına sollarına kargalara baka baka ayazlıktaki **sedirlere** oturdular.” (B,37).

Hikâyelerde ekonomik şartlara göre şekillenen ev eşyaları tespit edilmiştir. Yazar toplumsal anlamda insanların çektiği sıkıntıların dışsal sesi olmayı plânladığı gibi ev içi yaşamlarında da panoramik bir görüntü sunmuştur.

2.4.8.5. Konutlarda Aydınlatma/Isınma

Hikâyelerde aydınlatma ve ısınma yaşanan coğrafya ve sosyo-ekonomik düzeye göre değişmektedir. Şehir hayatında yaşayan insanlar aydınlatma adına sıkıntı çekmemektedir. Genellikle aydınlanmak için **lamba** kullanılmıştır. Kırsal kesimde ise elektrik sıkıntısı yaşandığı için eski usul **gaz lambası, fener, kandil** kullanılmaktadır. Isınmak için **ocak** yakılıp içerisine **kütük, odun** atılarak ısınma ihtiyacı karşılanmıştır.

“İçeriye girdi. Duvarda asılı duran **gaz lambasını** yaktı.” (YÜK, 268).

“Erkekler ortalık iyice kararmaya başlayınca **fenerleri** yaktılar.” (AD, 12-13).

“Babam gecelik takkesini geriye itmiş oldum olası beyaz saçları **gaz lambasının** ışığında parlıyor, yukarı doğru burduğu kır bıyıklarına değin yüzündeki gülümseme dağılıyordu.” (AD,23).

“Babam oldum olası beyaz saçları **gaz lambasının** ışığında parlıyordu.” (AD, 23).

“İçeride odada yanan **gaz lambasının** şavkı, kapıdan dışarıya, sedirin önünde oturan ananın yaşlı yüzüne vuruyordu.” (AD, 63).

“Küçük odada yanan küçük **gaz sobasının** ısısı, onu terk ediyor gibiydi.” (AD, 77).

“Güçlülkle odanın duvarındaki **gaz lambasını** buldu.” (GS, 24).

“Adam döndü, kısıt **lambayı**. Fital isle yine de ışık saçıyordu.” (GS, 27).

“Bu sırada **lambalar** söndü. Cereyanlar kesildi. Şaziye Hanım, karanlıkta kibriti buldu, çaktı.” (GS, 36).

“Yak şimdi **lambayı**. Ortalık aydınlanınca bir oh çektiler.” (GS, 51).

“Karısı da geceliğini giyip yatağın içine uzandı. **Lambasını** söndürdü.” (GS, 84).

“Simon kalktı, gitti. İçerdeki **gaz lambasını** aldı.” (SP, 148).

“Dağ köyünde elektrik ne gezer. Köylümüz bu **fenerleri** istiyor. Evin kapısının iç tarafında duran kısık feneri aldı. Fitalini açtı.” (B, 60).

“Ali, uzun bir sopa ile **ocağı** dürttü. Üzerine bir **odun** daha attı.” (S, 33).

“Salih ocağa birkaç kütük attı. Sonra hepsi yavaş yavaş battaniyeleri üstlerine çekip tahtanın üzerine **ocağa** ayaklarını uzatarak yattılar.” (S, 107).

“Kerpiç damı, **ocakta yanan ateş** aydınlatıyordu. Hayvanlar bir yana ateşin kızıla boyadığı damın içinde beş kişiydiler.” (SA, 70).

“Kahvenin ardında sırttaki köyün evlerinin pencerelerinden yer yer **kandillerin** şavkları görünüyordu.” (AK, 204).

Hikâyelerde ısınma/aydınlatma ihtiyacı kahramanların sosyo-ekonomik düzey ve yaşadıkları coğrafyaya göre değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir.

2.5. Halk İnanışları

Halk inancı; bir toplumun süreç içerisindeki inanç, kültür ve yaşayışının sonucunda elde ettiği olguların bütünüdür. Asırlardır geniş topraklar üzerinde hâkimiyet kuran Türkler, çeşitli kültürlerle etkileşim içerisinde olmuşlardır. Bu etkileşimle beraber farklı dinlerin varlığını görüp onlara inanmışlardır. “Halk inanışları, ilahi bir dinin bilinen hükümleri ve öğretileri dışında kalan, toplum tarafından benimsenen ve halk arasında yaygın bir şekilde yaşayan, rağbet gören, nesilden nesile aktarılan uygulamalar ve inanmalardır.” (Şişman, 2000: 472).

Belirli bir zamandan sonra Türkler İslamiyet'i din olarak kabul etmişler ve İslam'ın gerektirdiği şekilde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Samim Kocagöz'ün hikâyelerinde dinî kavramlar, dinî ritüeller ve nazar-muska inancı olmak üzere pek çok inanış tespit edilmiştir.

2.5.1. Dinî Nitelikli İnanışlar

Yazarın eserlerinde İslam dinine ait inanışlar baskınken “Simon Pepeta” hikâyesi Hristiyan dinine ait unsurları barındırmaktadır.

“Kilisenin ve Meryem'in candan hizmetçisi Manuel'i çağırdı:

-Çalın çanları! buyurdu.” (SP,122).

Toplumsal her kesimini, her karesini en ince ayrıntısına kadar gözlemleyen Kocagöz, toplumun dinî algılayışındaki sorunlara dikkat çekmektedir. Yazarın tenkidi, dine değil toplumun din konusundaki cahil tutumuna karşıdır.

*“- Size bir sorum var. **İslam**'ın şartı kaç Selami Beyefendi? Kem küme etmeye başlamaz mı? Dayanamadım gayri...” (AD, 91).*

*“**Allah**'tan korkmak için evvela Allah var mı, yok mu bunu sağlam bilmeli.*

İhtiyar durmuş telaşla:

*-**Tövbe** Yarabbi, **tövbe** estağfurullah...*

-Ulan! Allah'a inanmaz mısın?

*-Sen istersen inan. Ben bu yaşa geldim hala **Allah** acaba var mı, yok mu? diye düşünüyorum.*

*“Dayıbaşı bahçenin sağ başındaki hududu gösteren dikenli tellerin hizasında yerden bir ip, ondan sonra da bir **bismillah** çekerek ilk kazmayı vurdu.” (S, 9).*

“Kaşığı eline alıp

*-**Bismillah** dedi dayı.” (AD, 119).*

*“Ulan öküz! **Bismillah** de de yat!” (S, 12).*

*“Kolları, paçaları sıvadık. **Bismillah** deyip işe giriştik.” (S, 22).*

Ahret, İslam dininde ölümden sonra gidilecek olan mekândır. Ahret inancına göre iyi insanlar cennete, kötüler ise cehenneme gidecektir. Hikâyelerde ise cennet, cehennem, mahşer, araf, vb. ahret inancına özgü kavramlar tespit edilmiştir.

*“Çekti gitti **cehenneme** işte...” (YÜK, 232).*

İslam inancında dört büyük melekten biri olan ve eceli dolmuş kişilerin canını almaya gelen “ölüm meleği” olarak bilinen Azrail, “Yolun Üstündeki Kaya” hikâyesinde kısa bir bölüm şeklinde geçmektedir. “İnsanların canını almakla görevli olan Azrail'e/ Ölüm Meleğine, folklorun çeşitli alanlarında rastlamak mümkündür. Gerek inanış gelenek ve göreneklerde gerekse halk edebiyatının değişik türlerinde, yeri ve zamanı geldiğinde her nefsin ölümü tadacağı, bundan kurtuluşun mümkün olmayacağı birtakım örneklerle anlatılmaktadır. Allah tarafından can almakla görevlendirilen Azrail, bir taraftan insanları “iyi” ve “olumlu” yönden uyarmaktadır. Bu özelliği ile âdeta halk anlatılarındaki “ak saçlı ihtiyar” motifıyla örtüşen Azrail, kahramanların insan-ı kâmil olmalarına zemin hazırlamıştır. Diğer taraftan can almada Azrail'in sadece bir elçi olduğu ve Allah'ın emirlerini yerine getirdiği açıktır. Azrail'in görevi istenmeyen bir iş olduğu için kişiler tarafından adı hoş karşılanmamış, ondan uzak durulmaya çalışılmıştır. Tunceli'de “Felek” teriminin Azrail yerine de kullanılması bu özelliğinden dolayıcıdır.” (Şimşek, 2019: 25). Tahlil edilen hikâyede ameli iyi olmayan kişinin ruhunu zorla aldığı ve Azrail fiziki bir görünüşle betimlenerek pençesinin olduğuna inanılmaktadır.

“Dede Korkut Hikâyesi”nde yer alan Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanı’nda Azrail şu şekilde tasvir edilmiştir: “...ansızın Azrail çıkageldi. Azrail’i ne çavuş ne de kapıcı gördü. Deli Dumrul’un görür gözü görmez oldu, tutar elleri tutmaz oldu.” (Ergin, 2003: 114).

“Hiç de böylesini görmemiştim. Bir çarpmış bir çarpmış ki **Azrail** Allah kimseye vermesin. Yüzü gözü toptan suratı mosmor olmuştu. Azrail’in pençesinin izi simsiyah yanağında duruyordu. O kadar uğraşmışlar, gözlerini kapatamamışlar, ters dönmüş.” (YÜK, 234).

“**Mahşer gününe, cennet, cehenneme** inanırdı rahmetli.” (YK, 333).

“Zeytin ağacı uzun ömürlüdür. Bunlara balta kaldıran eller **cehennemlik** olur.” (GS, 92).

“Vallah şu bizim köyün imamı çok derin bir hoca. **Cennetle cehennem** arasında bir tepe varmış. Günahları koyvermiyen kişiler ne cennete ne de cehenneme giremeyince bu Araf denilen dağın doruğunda kalacaklarmış. Biz de gebermeden **Araf’ta** kaldık sayılır. (AK, 201).

Hikâyelerde insanlar günah, hırsızlık, adam öldürmek gibi olumsuz davranışların ahirette cezası olacağına inanır ve uyarılır.

“Bana bakın ha... eğer günah işlerseniz hırsızlık eder, kumar oynarsanız **Ruz-ı Mahşer’de** şu karıştırdığınız katran kazanına sokacaklar zebaniler sizi. Gözünüzü açın. Adam bir bu kazana düştü mü bir daha zor çıkar.” (CŞ, 50).

“Hem Allah’tan kork, adam öldürmek günahdır.” (YÜK, 289).

Hikâyelerde İslam inancının etkisi baskındır. Allah, tövbe, İslam’ın şartları, Azrail, cennet, cehennem, ahiret inancını temsil eden mahşer günü gibi dinî nitelikli kavramlar tespit edilmiştir. İnsanlar “bismillah” diyerek işe başlamakta veya uykuya dalmaktadır. “Bismillah” kelimesinin işlerini kolaylaştıracağına, hayır getireceğine inanılır. İyi işlerle uğraşanların cennete, kötülük yapan, insanları haksızlığa uğratanların ise cehenneme gideceği ifade edilir. Ölüm meleği Azrail’in dünyadayken iyi işler yapmayan, insanların hakkını yiyenlere kötü bir şekilde görüldüğü ifade edilmiştir. Samim Kocagöz, toplumun dinî anlayışı hakkında bilgi verirken bir yandan da dolaylı yoldan toplumu uyarmayı unutmamıştır.

2.5.2. Dinî Ritüeller

Ritüel; bir ibadetin dinî kurallara göre yapılaş şeklidir. Hikâyelerde daha çok İslam dinine ait ritüellerin olduğu tespit edilmiştir. Eserlerde ezan, kurban, namaz, cami vb. İslami ritüeller yer almaktadır:

“Vakit ikindi. Köye varıp namaza yetişelim istersen.” (SA, 9).

“Sabah namazına hazırlık görelim, abdest alalım, ezan okuyalım.” (YÜK, 242).

“Bekir, abdest aldı. İçeriye girip namaza durdu. Kadın yıllardan beri ilk kez görüyordu kocasının namaz kıldığını.” (GS, 112).

“Ben bir abdest alıp akşam namazını kılayım. Bir zaman var ki Allah’ı unuttuk.

-Akşam namazı çoktan geçti İmam Efendi! Bak ay doğuyor vakit yatsı.

-Ben de yatsı namazını kılarım. Maksat dua değil mi?” (B,68).

“Efendim dinimize göre yatarken başınızı kibleye doğru vereceksiniz. Peygamberimiz baş kibleye gelecek demiş.” (YÜK, 302).

İslam inancında önemli bir yere sahip olan kurban, Farsça “yaklaşan” anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle ibadet amacı ile belirli özelliklere sahip hayvanları belirli vakitlerde kesmektir. “Kurban genel olarak Allah’a manen yaklaşmak için dinin emri olan adak veya bir sevincin şükürünü yerine getirmek için kesilen hayvandır.” (Cilacı, 2001: 211). Millî kültürümüzün eşsiz eserlerinden biri olan “Dede Korkut Hikâyeleri”nde çocuğu olmayan Dirse Han’a eşi tavsiyelerde bulunur. Söylemleri arasında kurban kesmek de yer almaktadır. “Hey

Dirse Han, bana gazap etme, incinip acı sözler söyleme, yerinden kalk, alaca çadırını yeryüzüne diktir, attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kes...” (Ergin, 2003: 24). İslam inancında önemli bir yere sahip olan kurban, hikâyelerde şu şekilde geçmektedir:

“O yakada kurban mı kestiler?”

-Kesildi. Yapılacak okulun temeline kan akıtmak gerekirmiş.

-Gerekir ya... Ne ettiler kurbanın etini?

-Yoksullara dağıttılar.” (AD, 116).

“Seçim günü niye kurban kesilirmiş?”

-Tanrı partimize güç kuvvet bağışlasın diye.” (AD, 117).

Yazarın “Simon Pepeta” hikâyesi Hristiyanlık dininin etkilerini taşıyan bir eserdir. Hikâyelerde çoğunluk İslami ritüeller üzerine olsa da Hristiyanlık dininde uygulanan ritüeller de tespit edilmiştir.

“Simon içinden Meryem Ana’yı, İsa’yı, bütün azizleri geçiriyor; kendisine yemin ediyordu.” (SP,130).

Engizisyon papazlarının Orta Çağ’da dinsiz saydıkları insanları kentin alanlarında yakma eylemi Oto Da Fe’dir. “Simon Pepeta” hikâyesinde şu şekilde ifade edilmiştir:

“Maskitanos’ların OTO DA FE’si başladı.” (SP, 150).

“Ne ki kendisini tutarak önce istavroz² çıkardı. Sonra da büyük bir saygıyla eğilerek büyükannesinin kavuşturulmuş arasında haç bulunan ellerini öptü.” (SP, 135).

İslami usullerde vefat eden kişi için camide namaz kılınırken Hristiyan toplumunda dinî mekânları olan kilisede ayin düzenlenmektedir:

“Merdivenleri de çıkıp kiliseye girdiğinde Meryem Ana’nın önünden geçerken istavroz bile çıkarmayı unuttu.” (SP, 123).

“Vaktimiz olduğuna göre bana korodaki çocukları bul getir. Ayin için bir prova daha yapalım.” (SP, 124).

Hikâyelerde genellikle İslam dininin etkileri yansıtılmıştır. İslamiyet’in beş şartından biri olan namaz toplum içerisinde tam anlamıyla kılınmamaktadır. Kurban kesmek ise halkın işlerini yoluna koymak, güç, kuvvet kazanmak amacıyla kesilmiştir.

2.5.3. Nazar- Nazarlık- Muska İnancı

Nazar; canlı, cansız bir varlığa karşı hayranlık veya kıskançlık duygularından herhangi biriyle oluşan, bakılan canlıya hatta nesneye dahi uğursuzluk getirdiğine inanılan bakıştır. “Kıskançlık duygusunun nazara yol açacağı inancı da son derece yaygındır. Nazara uğramaya en uygun kimseler; çocuklarla, güzellikleri, hünerleri, herkesin hayranlığını kazanmış kimselerdir.” (Çobanoğlu, 2003: 197). Pertev Naili Boratav “muska” sözcüğünün karşıladığı anlamı şu şekilde ifade eder: “...hastalıkları sağaltma, ya da düşmandan gelebilecek kötülükler, görünmez kazalar vb. gibi herhangi bir zararı önleme amacı ile üstte taşınan yazılı kâğıtlara denir.” (Boratav, 1994: 119). Belirli kimselerde olduğu düşünülen bu durumdan insanlar korunmak adına çeşitli yöntemlere başvurmışlardır. Nazar ve muska inancı sadece bir hikâyede tespit edilmiştir.

“Bir komşu evine güç bela anasını getirmişler. Nazara geldiği söylenildi. Bir hafta yatıştırmak için okumuşlar, üflemişler. Hocadan muska yaptırıp boynuna astırmış, kendisine gelmesini sağlamışlar.” (AD, 151).

² Haç. TDK, Güncel Türkçe Sözlük. Çevrim içi, <http://sozluk.gov.tr/>, 11.06.2022 tarihinde erişildi.

“Alandaki Delikanlı” hikâyesinde seferberliğe giden oğlunu kaybeden annenin acısını dindirmek için nazara geldiğine inanılarak muska yapılmıştır. Muska inancı batıl bir gelenek olarak kırsal kesimde devam ettirilmektedir. Toplumun her olgusunu realist bir gözlemle anlatan yazar, halk arasında yaygın olan batıl inançlara kısa bir şekilde de olsa yer vermiştir.

2.6. Giyim /Kuşam

Halk giyimi, çeşitli kumaşların bir araya getirilmesiyle oluşturulan kıyafet ve aksesuarların bütününe denir. İhtiyaç olarak başlayan giyim; toplumların âdetlerini, geleneğini, kültürel değerlerini yansıtan unsurlardır. “İlk çağlarda kıyafetler kabile ve kişiler için basitken toplumlar geliştikçe millet olma olgusu da ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak milletlerin kıyafetleri kendileri has bir şekil, renk, doku almaya başlamıştır.” (Gürsoy, 2015: 10).

Kocagöz hikâyelerinde kişilerin statülerine, yaşam koşullarına, ekonomik durumlarına göre tercih edilmiş bir giyim, kuşamdan söz edebiliriz. Giyim-kuşam geleneksel ve günün modasına uygun bir şekilde eserlerde kullanılmıştır.

2.6.1. Kadın Giyimi

Hikâyelerde kadın giyimi inancın etkisindedir. Hikâyelerde yer yer başörtüsü, entari, yemeni, pardösü giyinen kadınlar; yaşadıkları coğrafyanın etkisiyle tarımda çalışırken rahat edebilecekleri iş donları, peştamallar giymişlerdir. Kadınlar dışarı çıktıklarında başlarına yazarın deyimi ile başörtü veya eşarp örtmektedirler.

“İki kadın oturduğu yerde **başörtülerini** göğüslerine çekip çocuklarını emzirmeye başladılar.” (YÜK, 219).

“Başlarının üzerinde çamaşır selevleri³, ellerinde tokaçları, sıvanmış **iç donlarından** görülen beyaz ayakları ile derenin serin suları içinde yürüyorlardı.” (YÜK, 282).

“Soğuk havalarda giydiği kül rengi bir **paltosu**, yağmurlu havalarda giydiği rengi biraz atmış bir pardösüsü vardı. Başına lacivert bir **eşarp** örter, çenesinin altından bağlardı. (YK, 313).

“Siyah uzun, etekli **yeldirmesi**, başındaki örtüsü sırlıklam olmuştu.” (YK, 321).

“Başına yemenisini bağladı. **İş donunu** çekti.” (YK, 324).

“Kadınların siyah **yeldirmeleri** beyaz **başörtüleri** vardı.” (Tk, 92).

“Başında kirli beyaz olması gereken bir tülbent vardı. Uzun etekli, soluk **entari** giymişti.” (YK,334).

“Ayşe kız, kalın kumaştan yapılmış geniş, **siyah donu**, ince beline çekmiş. Üstündeki göğsünü sıkan basma **işliğin** kollarını sıvayıp sıcak, yakıcı güneşe açmış üstlüğü de geriye atmıştı.” (Tk, 56).

“Ayşe rengi solmuş eteği uzun dallı basma **entarisinin** içinde ayağındaki eski lastikleri sürüye sürüye geliyordu.” (AD,11).

“Orta boylu delikanlının arkasından gelen bej **pardösülü** esmer, iri yapılı bir kız belirdi.” (AD, 96).

“Doktorun karısının geçen yıl verdiği eski **mantosunu** giymiş, başına eski **eşarbnı** örtmüştü.” (AD,166).

“Kız siyah **iş donunu** çekmiş, **başörtüsünü** arkasın atmış çıplak ayaklarla marul fidanlarının arasında dolaşıyordu.” (S, 15).

³ Yayvan, genişçe sepet. TDK, Güncel Türkçe Sözlük. Çevrim içi, <http://sozluk.gov.tr/>, 11.06.2022 tarihinde erişildi.

“Genç kızların beyaz, pembe entarisi vardı. İpince kaşlarının üzerine çektikleri başörtüleri yüzlerini örtmez. **Entarilerinin** üzerine doladıkları **peştamalden** meydana çıkan ayakları çıplaktır.” (SA, 82).

“Anama bir üstlük alırım. Bacıma da **entarilik**...” (SA, 130).

“Siyah iş donu ince belini sıkan, dar kırmızı dallı ışığından göğüsleri top top kabaran, başındaki **peştamalı** ensesinden düşen, pembe yüzlü bir taze...” (SA, 139).

Hikayelerin genelinde kırsal kesimdeki kadınların giyim tarzları yer alsa da şehirlerde kadınların giyiminde **elbise**, **şapka** ve **ceketin** yer aldığı hikayeler mevcuttur:

“Emekli valilerden Samim Bey’in eşiydi. Her zamanki gibi süslüydü. Mavi **elbisesi** ve uyumlu **şapkasıyla** caddeden geçiyordu.” (AD, 63).

Elle örülmüş yün bir **ceketin** üzerine ince bir **yağmurluk** giymişti. Kaba kumaştan yapılmış **eteği**, sonradan kısalmıştı.” (YK, 337).

“Kızın giysilerinden, soluk kül rengi **ceketinden**, başını sarıp sarmalayan ince atkisından sanki bütün mahalleye bir tütün kokusu yayılıyordu.” (GS, 12).

Hikâyelerde bazı kadınlar İslam inancının etkisiyle başörtüsü, eşarp kullanırken iş yaparken kolaylık olması adına iş donu giymişlerdir. Diğer kullanılan giysiler: palto, yeldirme, entari, peştamal, ceket, yağmurluk, elbise gibi giysiler tercih edilmiştir.

2.6.2. Erkek Giyimi

Hikâyelerde erkek giysileri; toplumun yaşadığı coğrafya ve sosyal statüye göre değişkenlik göstermiştir. Eserlerde daha çok geleneksel kültürü yansıtan giysilerin tercih edildiği görülmüştür.

Dış kıyafette genel itibariyle palto, ceket, pantolon kullanılırken başa şapka, takke takılmaktadır:

“Öğretmen **şapkasını**, ceketini kaptı.” (YÜK, 244).

“Kabasakal’ın kirli fötr **şapkasını** sağ kaşına yıkmış, ceketinin sol üst cebinden Milli Piyango biletlere yaprak yaprak taşıyordu.” (YÜK, 272).

“Kalfa iş elbisesini çıkarmış, bugün tertemiz giyinmiş, kravat bile bağlamıştı boynuna.” (AD, 200).

“Geceliğinin üstüne pamuklu ceketini giydi. **Takkesini** çıkardı.” (GS, 37).

“Niyazi Bey, **paltosunu** giydi. **Şapkasını** başına koydu.” (GS, 52).

“Pijamasının üstüne yün **ceketini** giyip odadan çıktı.” (GS, 114).

“Bir pantolon çekti ayağına. Gömleğinin üstüne **ceketini** giydi.” (GS, 116).

“Atkısını boynuna dolayıp **paltosunu** giydi.” (GS, 135).

“Kendisi gibi yoldan geçenler **şapkalarını** başlarına koyup yürüdüler.” (GS, 135).

“Koyu lacivert kostümüne lambaların ışığında parıldayan siyah boyunbağı ayrı bir güzellik veriyordu.” (GS, 140).

“Üzerinde vücudunda büyük adeta **pardösü** hissini veren, eski bir ceket vardı. **Pantolonunun** bir parçası dizden aşağı yoktu.” (Tk, 98).

“Tüylü **şapkasını**, ceketini çardağın sarmaşık güllü dallarına astı.” (B, 67).

“Eski **paltosuna** sarılmış, atkısını kulaklarına sarmıştı. Kasketini iyice gözlerinin üstüne çekmişti.” (GS, 146).

“Albay Gomez, bütün görkemiyle trenden indi. Pırıl pırıl çizmeleri, üniforması ile göz dolduruyordu. Boyunu aşan kılıcı, **şapkasının** görünüşü ile mest etti.” (SP, 134).

“Enine boyuna iyi giyinikli bir adam, gülen gözlerle ona bakıyordu. Başında **fötr şapkası**, şapkasının kurdelesinde kıvrak bir tüy vardı.” (B, 63).

“Hamdi Bey soyundu. Ev içinde giydiği **pantolonunu**, **yün ceketini**, terliklerini giydi.” (GS, 31).

“Başındaki yünden örülmüş gemici **başlığını** tuttu, kulaklarından aşağı çekti.” (B, 49).

“Kısa kollu beyaz gömlekli, güneş gözlüklü, elinde büyük bir defter bulunan orta yaşlı bir adam geldi.” (B, 51).

“Keçi kılından örülmüş **pantolonunun** cebinden tütün tabakasını çıkardı.” (S, 8).

“Rengi belli olmayan pantolonunun paçasına kadar toz toprak içindeydi. Başında kudretsiz, tepesi sivrilmiş bir **şapka** boynunda sicim gibi bir kravat, elinde kara bir şemsiye vardı.” (S, 50).

“Boynunda renksiz, ince bir **kravat** sırtında dar bir ceket vardı.” (S, 75).

“...iki adım arkasında yürüyen yusuvarlak suratlı kendisi gibi keçi kılından yapılmış **pantolon** giyen, yakası bağı kızgın güneşe karşı açık delikanlıya bir ara döndü.” (SA, 59).

“Mal sahibi, mantar **şapkasının** kenarını tutup kaşlarına kadar indirdi.” (SA, 62).

“Sırtında hâki bir **gömlek** vardı. Siyahlaşmış, güneşten yanmış kollarını sıvamıştı.” (SA, 67).

“Açık yakalı bir gömlek kahverengi bir **ceket** giymiş, uzunca boylu bir delikanlı belirdi.” (SA, 89).

“**Mintanının** üzerine giydiği yeleğinin düğmelerini ilikledi.” (SA, 102).

“...hemen kasıklarının üzerinde duran keçi kılı **pantolonunun** üstündeki kuşağını kocaman göbeği gevşetip ileri fırlatmıştı.” (SA, 117).

“Yırtık **mintanını**, ceketini düzeltti. Kasketini yıkıp ensesini kaşdı.” (SA, 127).

“Onu **çarıklarının** ucundan başını örten poşusuna kadar dikkatle süzdü. Berrak su çarıklarını örtüyor, keçi kılından yapılmış pantolonunun paçalarına sarılıyordu.” (AK, 166).

“Ak sakallı bir ihtiyar **mintanının** üstüne geçirdiği çuha yeleğinin uçlarını çekiştirerek doğruldu.” (AK, 178).

Bazı hikâyelerde erkekler iş kıyafetleri ile tasvir edilmiştir:

“Kalfa iş **elbisesini** çıkarmış, bugün tertemiz giyinmiş, kravat bile bağlamıştı boynuna.” (AD, 200).

“**Mavi tulumunun** yağlı elleriyle yakasını açarak traktörlere yürüdü. Kasketini sağ elinin işaret parmağıyla geriye doğru itti.” (AK, 186).

“Hamdi Bey soyundu. Ev içinde giydiği **pantolonunu**, yün ceketini, terliklerini giydi.” (GS, 31).

“Başındaki yünden örülmüş gemici başlığını tuttu, kulaklarından aşağı çekti.” (B, 49).

“Kısa kollu beyaz gömlekli, güneş gözlüklü, elinde büyük bir defter bulunan orta yaşlı bir adam geldi.” (B, 51).

Hikâyelerde erkekler ayakkabı olarak çizme, mes, çarık, yemeni kullanmaktadır:

“Adam, omzuna çaprazlama bir mavzer asmış. Ayaklarında **çizme**, başında eski bir kep vardı.” (YÜK, 255).

“Ayaklarına eski **yemenilerini** geçirdi.” (Tk, 4).

“Merdiveni inerken çıplak ayağına giydiği eski **mes** lastiğinin teki fırladı ayağından.” (YÜK, 272).

“Ayağını sıkın **çarığının** sıırımlarını genişletti. Öteki oldukça şişman, avcı ceketi giymiş, ayağına siyah çizmeler çekmiş sarı tespihli biriydi.” (YÜK, 279-280).

“Süleyman pırıl pırıl rugan **çizmelerini**, lacivert pantolonunu giymiş kapının önünde bekliyordu.” (YÜK, 285).

“Eski urbası toz toprak içindeydi. Ayağındaki **yemenileri** çıkarmış, atmıştı. Rengi sarıya dönmüş kasketini başında geriye itmişti.” (AD, 53).

Hikâyelerde fötr şapka, kravat gibi Batı etkisindeki kıyafetlerin yanı sıra mes, takke, pantolon, başlık, mintan gibi geleneksel kültürü yansıtan giysiler de tercih edilmiştir. Çarık, yemeni, mes, çizme gibi geleneksel unsurları barındıran ayak giysileri de tespit edilmiştir.

2.7. Halk Mutfağı

İnsanların bitkisel ve hayvansal gıdaları bir araya getirerek oluşturdukları yiyecek ve içecek kültürüne halk mutfağı denir. Toplumun inancına, zevkine, coğrafi yapısına ilişkin pek çok ögeyi yemek kültürüne bakarak elde edebiliriz. Mutfak kültürümüzün köklü ve çeşitli olmasında Anadolu topraklarındaki kültürel etkileşimin önemli bir etkisi vardır. “*Türk mutfağı, dünyanın sayılı mutfaklarından olup özellikle Osmanlılar döneminde saray ve konaklarda gelişme göstererek dünyanın nadide mutfakları arasına girmiştir. Türk mutfağında her türde yiyecek, pişirme yöntemi ve servis düzeni mevcuttur.*” (Halıcı, 1981: 105). Hikâyelerde yazarın doğup büyüdüğü topraklar olan Ege yöresinin yiyecek- içecek kültürü baskın bir şekilde yer almaktadır. Yiyecek olarak daha çok sebze yemekleri tercih edilmiştir.

2.7.1. Yiyecek Türleri

2.7.1.1. Kahvaltılıklar

Köylerde sabah kahvaltısında bazen akşam yemeği olarak da tercih edilen süt, zeytin, tereyağı, peynir ürünleri yenir.

“Kocakarı elinde bir çıkın, çıkının içinden ekmek, zeytin, peynir çıkarıyordu.” (YÜK, 225).

“Karnın acıktı mı Durmuş oğlum? Ekmek, peynir çıkarayım mı?” (YÜK, 250).

“Elindeki filede bir ekmek, bir marul, bir parça zeytin vardı.” (YÜK, 267).

“Ana zeytin, peynir çıkardı. Ekmek kesti. Peynir, yağ, yoğurt yapımında artarsa süt içerlerdi.” (YK, 324).

“Kara ekmeğin üzerine kese yoğurdu sürüp yediler. Kara ekmekle kara zeytin yediler.” (YK, 328).

“Bizim kız beyaz peynir ve taze ekmek yiyordu.” (YK, 336).

“Sezer baktı. İki işçi önlerinde beyaz bir mendil açmışlar. Bir somun ekmeği ikiye bölüp domatesle yiyorlar.” (YK, 351).

“Biraz ekmek, peynir, zeytin yeriz Zeliha ile...” (YK, 371).

“Ye ula Hasan; bazlamadan, çökelekten. Çökeleğin üstüne hani zeytinyağı Ayşe?” (AD,57).

“Delikanlı; ekmek, peynir ve bir paket cigara aldı.” (AD, 108).

“Ana çınarın altına ekmek, peynir, çay getirdi.” (AD, 153).

“Zehra Hanım içeriden ekmek, peynir koşturdu. Fatma; şeker kağıdını açtı, bölüştürdü çocuklara.” (AD, 213).

“Tel dolaptan biraz ekmek aldı. Tezgâhın üzerinde de peynir kalmıştı.” (GS, 25).

“Ekmek kesti, dilimlerin üstüne yağ sürdü çocuklar okuldan gelince kahvaltı isterler diyerekten.” (B, 31).

“Karşısında oturan dikkatli dikkatli kahvaltudan arta kalan peynir, ekmeği toplayan Şaziye Hanım’a baktı.” (GS, 45).

“Aralık kalan kapıdan dışarıya baka baka yarım yamalak ekmek, peynir yedi.” (GS, 116).

“Biraz peynir, ekmek aldı mutfaktan.” (SP, 148).

“Hepsi siyah tuzlu taneleri ile akşam yemeğinden kalma kuru ekmeği ağır ağır yiyordu.” (S, 19).

“Büyücek bir çanağın içinden kara kuru bir zeytin tanesi alıp ağzına atıyordu. Siyah ekmeğin üzerine tereyağını sürüyordu.” (S, 27).

“Akşam yemeği olarak birkaç zeytin tanesi ile bir parça kuru ekmek yediler.” (S, 36).

“Çıkının içinden çıkan siyah ekmekten bir parça koparıp kocasına, bir parçasını da çocuğuna verdi. Birkaç zeytin tanesini de uzattı.” (S,86).

“...sonra hep beraber bazlamaların arasına konan tereyağı gibi eriyen sıcak peynirli yemeklerini yediler.” (SA, 72).

“Büyükler, kadınlar yün eğiriyor. Peynir, tereyağı yapıyorlardı.” (SA, 76).

2.7.1.2. Çorbalar

Köylerde bulgurla veya arpa unundan yapılma çorbaların pişirildiği ifade edilmektedir.

“Su kaynayınca dek anaları pamuk toplamaya devam edecekti. Sonra gelip un çorbasını kaynatacaktı.” (AD, 11).

“Tarhana var ocakta hele bir davran.” (AD, 64).

“Valide içeride çorba kaynatıyordu.” (AD, 87).

“Dama girdiğinde ocağın sıcaklığı yüzüne vurdu. Mıstık, omuzdaşlarının çorbasını kaynatıyordu.” (AD, 118).

“Bulgurlu un çorbasını ocaktan indirip küçük kazanın üzerini bir örtüyle örttüler.” (AD, 118-119).

“Ekmek, çorba, aş getirdi.” (AD, 144).

“Arpa unundan yapılmış çorba içmişlerdi.” (AD, 155).

“İki kaşık çorba içtim canım bir şey istemiyor.” (AD, 175).

“O yakada da herhal komşular çorba kaynatıyorlar.” (B, 33).

Hikâyelerde hastalara çorba içirilmektedir:

“Fatma sakindi, sessizdi. İğneleri yapıyor, ilaçlarını içiyordu. Az az çorba da içiyordu.” (AD,179).

“Nuriye Hanım’ın halinde hem korku hem sevinç vardı. Zorla iki kaşık çorba içirdi.” (GS, 143).

2.7.1.3. Yemekler

Türk mutfağının esas bölümünü oluşturan yemekler insanların ihtiyaç duyduğu her türlü gıdaya verilen isimdir. Zengin bir yemek kültürüne sahip Türk mutfağının birçok çeşidini Kocagöz'ün hikâyelerinde görmekteyiz. Bu bölüm sebze ve et yemekleri olmak üzere iki başlık halinde incelenmiştir.

2.7.1.3.1. Sebze Yemekleri

Hikâyelerde kuru fasulye, bakla, patlıcan kızartması gibi sebze yemeklerinin yapıldığı tespit edilmiştir.

“Bir sahanın içerisinde bulgur aşısı kuru fasulye geliyordu.” (YÜK, 225).

“Mangalın üzerine bir tencere vardı. Tencerenin kapağını açıp, baktı. Bir gün önce getirdiği taze bakla pişirilmişti.” (YÜK, 267).

“Siniye tencereden zeytinyağlı bakla koydu.” (YÜK, 268).

“Yoğurt var mı?”

“İneğin dünkü sütünü mayaladım

“Patlıcan topla da yoğurtlu bir patlıcan kızartması yiyelim.” (GS, 103).

“Son günlerde sulu, hiç olmazsa temiz yıkanmış birkaç marul yaprağı olmazsa, kuru darı ekmeği boğazından geçmiyordu.” (S, 64).

“Çürük Emin köyde karısına bir tencere kuru fasulye kaynattırmıştı. Tencereyi olduğu gibi ortaya koydu.” (S, 105).

“Ayşe Kadıncık, sedirin önüne sofraya bezini serip yemekleri küçük evin mutfağından çardağın altına taşıdı. Tahir'in önüne ayrıca tabak, kaşık, çatal koydu. Sininin üstüne yemeklerden başka taze marul, kırmızı turplar vardı.” (B, 66).

2.7.1.3.2. Et Yemekleri

Türk mutfağının vazgeçilmezi olan et; hikâyelerde pirzola, etle yapılmış güveç, kıyma gibi çeşitli ürünlerle hazırlanarak tüketilmiştir.

“Meyhaneci iki tüccara pirzola, salata yapmak için girdi.” (YÜK, 288).

“Memurun karısı etli güveç yapmış, yemin billah ısrar ettiler de yedim.” (AD, 71).

“Etlerin, yiyeceklerin kokusu karşı sokağın dördüncü katındaki Sarı'nın bulunduğu kata kadar çıkıyordu.” (AD, 106).

“İstersen bir kıymalı börek yap, Ahmet sever.” (GS, 80).

“Zeytinci, heybesinin dibinde tuttuğu sardalyayı bulup çıkardı. Ali, birer lokma balıkla millete birer kadeh içki ikram etti.” (S, 31).

2.7.1.4. Hamur İşi Yiyecekler

Hamur işi yiyeceklerin başında gelen ekmeğin yanında hikâyelerde “yufka” unla yapılan, bir tür katmer diyebileceğimiz “bezdirme” “bazlama” adı geçmektedir. Bunlar da çeşitli katıklarla beraber tüketilmektedir.

“Yok ben anama yardıma gideyim yufka açıyor mutfakta.” (B, 22).

*“Mutfağın alaca karanlığında masanın üstündeki somundan bir dilim daha kesti. Avucundan bıraktığı **ekmeklere** bu dilimi de karıştırdı.” (B, 33).*

“Elini ardın uzatıp onun uzattığı yufka parçasını aldı. Bu, ak darı unundan yapılmış kocaman bir **bezdirmeydi**.” (AK, 169).

“Ali emmi, **bazlamaya** uzandı. Arasına bir parça çökelek koydu.” (AD, 57).

2.7.1.5. Meyveler ve Tatlılar

Türk mutfağının önemli ürünlerinden biri olan tatlılar hikâyelerde pasta, bisküvi, tuzlu kurabiye, hoşaf, şerbet gibi tatlı örnekleri tespit edilmiştir. Ayrıca muz, şeftali, kiraz gibi meyvelere de tüketilmiştir.

“Bu sırada önüne **pastadan** kesip verdiler.” (AD, 103).

“Anne mutfaktan pastayı, **bisküvileri** getirip masanın üzerine koydu.” (AD, 102).

“Yaşlı kadın bir tas yıkanmış **kirazı** sininin üstüne koyarken gülümsedi.” (AD, 146).

“Ahmet anasıyla elbirliği edip kızanlardan gizli oğlana **muz** yediriyordu.” (AD, 163).

“Ben bir çay hazırlayayım. **Tuzlu kurabiye** almışsın bakıyorum.” (GS, 30).

“Biraz **üzüm hoşafı** yaptım da diye sevinçle karşılık verdi. Pilavın üstüne hoşaf, doğrusu tatil ziyafetiydi.” (GS, 138).

“Bahçıvanın karısının getirdiği kocaman kayık tabağın içindeki iri **şeftalilerden** on kadarını soyup yedi.” (YÜK, 304).

“Maymunlar çocukların verdiği **muzları** bir güzel yiyorlardı.” (ZK,28).

“Bütün Kırılılar, **yemişi** çok severler.” (S, 18).

“Pazara gelen köylülere yanmasınlar diye şerbet, **dondurma** satarım.” (S, 51).

Hikâyelerde Anadolu’nun birçok yöresine özgü yiyecekler yer almaktadır. Samim Kocagöz, zengin Türk mutfağını hikâyelerine yansıtmıştır. Hikâyelerde köyde yaşayan halkın gösterişli, zengin sofraları yoktur. Hikâyelerde yer alan yiyecek türlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Kahvaltılıklar: süt, peynir, tereyağı, zeytin.

Çorba: bulgur ve arpa unundan yapılmış çorbalar. Ayrıca hikâyelerde hastalara iyileşmesi için çorba içirilir.

Sebzeye yemekleri: kuru fasulye, bakla, patlıcan kızartması.

Et yemekleri: pirzola, etle yapılmış güveç.

Hamur işi yiyecekler: yufka, ekmek, bezdirme, bazlama.

Meyve ve tatlılar: muz, şeftali, kiraz, tuzlu kurabiye, bisküvi, pasta, yemiş, dondurma, üzüm hoşafı.

2.7.2. İçecek Türleri

2.7.2.1. Çay- Kahve

Hikâyelerde en çok tüketilen içeceklerin başında çay ve kahve gelmektedir. Kahvehanelerde, misafir davet edildiği vakit, bir arkadaş ortamında ya çay ya da kahve ikram edilmektedir.

“Çamoluklar kahvemizi içmeye gelecek değiller ya.” (YÜK, 211).

“Birkaç kuruşum var şimdilik. Sana kahve ısmarlarım.” (SA, 9).

“Gel otur, bir kahve içelim.” (YÜK, 280).

“Yemekten sonra birer kahve daha içtiler.” (B, 67).

“Odama varınca ispiрто ocağında bir çay kaynatırım.” (YÜK, 304).

Erkeklerin uğrak yeri olan kahvehanelerde de en çok tüketilen içecek çaydır:

“Buyur Kâtip Efendi, şu kahvede bir çay içelim.” (YK, 318).

“Oradaki kır kahvesinde oturup bir çay içer, denizi seyreder, yeşili seyreder dinlenirim.” (AD, 41).

“Kahveci İsmail’e elini kaldırıp iki çay işareti yaptı.” (GS, 63).

“Karısı pişirdiği kahvesini getirdi. Kendisi de merdivene çöktü elinde fincanı.” (AD, 16).

“Oradaki kır kahvesinde oturup bir çay içer, denizi seyreder, yeşili seyreder dinlenirim.” (AD, 41).

“Bahçe sahipleri iş dönüşü birer kahve ve çay içer işçileriyle.” (AD, 41).

“...sonra bir kahve daha yapayım.” (AD, 77).

“Arif Bey, kahven soğumuş içmemişsin...” (AD, 77).

“Bu sırada karısı kahveleri yapmış, getirmişti.” (AD, 146).

“Kapıcı Recep içeri girmişti. Elinde tepsiyle kahve getirmişti.” (AD, 191).

“Genç kız, hazırlanıp sofaya çıktığında karşıdaki küçük mutfakta annesi çay hazırlıyordu. Annesi onu görünce:

-Çay şimdi hazır olacak kızım, diye seslendi.” (GS, 20).

“Sabahtan kalma çaydanlığın üstüne su koyup sobanın üstüne koydu.” (GS, 25).

“Gelini elinde bir küçük tepsi içinde büyük bir fincanla çayını getirdi.” (GS, 38).

“Bir gece Niyazi Bey, yemekten sonra sedire oturdu. Cigarasını yaktı. Karısı mutfakta kahve yapıyordu.” (GS, 52).

“Karısı uyandırmadan mutfakta çayı kaydattı.” (GS, 53).

“Çay bardağını alayım mı dede?

-Al kızım.

-Ama soğumuş, hepsini içmemişsin.” (GS, 68).

“Kocasının yerine yerleştiğini görünce sordu:

-Birer akşam çayı içeriz değil mi?” (GS, 82).

“Önüne konan tepsideki büyük bir tastaki çaya uzandı önce; sindire dindire birkaç yudum içti.” (GS, 102).

“Ceviz ağacının altında Bekir’in getirdiği kahveyi içtiler.” (GS, 110).

“Karısı mutfaktaki masaya çay bardaklarını koydu.” (GS, 116).

Çayın yanında genellikle atıştırmalık bulunmaktadır:

“Çok şenlikli bir toplantı bu. Çaylar içildi, kekler yenildi.” (GS, 129).

“Nilüfer Hanım, çayla birlikte her zamanki gibi birer dilim kızarmış ekmek getirdi.” (GS,82).

“Hepimize birer çay yap benden olacak! Kahvedekilerin hepsi sevindi.” (B, 48).

“Aşçıya kendisine bir kahve yapmasını söyledi.” (AK, 196).

“Naciye elinde tepsi, babasının kahvesini içmesini beklemek için geri geri gitti, ayazlığı örten asmanın yanında durdu.” (B, 22).

“İçtiğimiz çay kaç para idi?”

“Beş kuruş.” (S, 53).

Hikâyelerde eve gelen misafire çay veya kahve ikram edilmektedir:

“Ortalıkta fincan bulunmadığı için kalabalık misafirlere, maşrapalar içinde sıcak çay ikram etti.” (S, 104).

“Ayşe kadıncık çok sevindi Ali’nin çocukluk arkadaşını görünce. Yirmi beş yaşında bir genç kadın oluverdi. Bir koşu kahveleri pişirdi.” (B, 64).

2.7.2.2. Alkollü İçecekler

İçinde alkol bulunan içeceklerdir. Şarap, bira, viski, rakı gibi alkol içeren içecekler hikâyelerde tespit edilmiştir.

“Yemek salonuna geçtiler. Buzlu bira ile karınlarını doyurdular.” (YK, 351).

İçkiler çerez eşliğinde servis edilmektedir:

“Önünde küçük masasının üstünde **rakısı**, kadehi, çerezi vardı.” (AD, 47).

Hikâyelerde içki bazen ev ortamında içilirken bazen de arkadaş ortamında tüketilmiştir:

“Meyhanenin bulunduğu sokağın lambaları yanmıştı. Meyhanenin hemen hemen bütün masaları dolmuş gibiydi. Nuri garsonu çağırdı. Garsonun getirdiği kadehi ağzına kadar doldurup üstüne iki damla su koydu. Nusret Efendi’nin önüne bıraktı.

“Bilirsin ki oğlum Nuri ben rakı içmem.

“**Rakı** da içilmez mi babalık?” (CŞ, 69).

“Akşamüstü eve geldik. Mutfaktaki dolapta yarım şişe kalmış, onu da çektik.” (AD, 85).

“Lokantada Selami ile öğle yemeği yedik. Birkaç kadeh de attık.” (AD, 89).

“Masanın üzerinde istakozdan, kuş sütüne kadar her şey vardı. İçkiler, küçük kovalarda buzların içine yatırılmıştı.” (AD, 106).

“Zeytinci, heybesinin dibinde tuttuğu iki kutu sardalyayı bulup çıkardı. Ali, birer lokma balıkla millete **rakı** ikram etti.” (S,31).

“Alandaki Delikanlı” hikâyesinde, bir delikanlının tek gecelik yaşadığı olaylar anlatılmaktadır. Diskoda içtiği içkinin etkisiyle başından geçenler yazar tarafından şu şekilde aktarılmıştır:

“İçtiği **viski** başına vurdukça salonla birlikte müzik de altüst olmuştu.” (AD, 124).

“Ahmet Bey parası kalırsa her gece **şarap** içecek.” (AD, 167).

“Ali; sırtına eski paltosunu almış, bir koçun boynuzları gibi tombul yanaklarının üzerine inen kara bıyığını bura bura **rakı** içiyordu.” (S, 26-27).

“Parası bol adam vardır. Ömrü **rakı** içmek için akşam vakitlerini beklemekle geçer.” (S,51).

“Sipiro heyecanlanmıştı. Üst üste iki kadeh daha içti. Kimse bir şey söyleyemiyordu.” (S,97).

“Kunduracı Cemil Usta yaz akşamları Halice bakan bekar odasının penceresinde, yeşil marul yaprakları ile **rakısını** içer.” (S, 91).

“Gerçi içtiği **rakı** onu pek tutmamıştı. Bu haliyle karşısına yedi düvel çıksa yere sereceğini biliyordu.” (Tk, 3).

“Necip Bey, asma kapısının önündeki asmanın altında masa kurup inadına yemek yiyor, bir kadeh **rakı** içiyordu.” (GS, 124).

İçki; hikâyelerin bazı bölümlerinde eğlenmek, kafa dağıtmak amacıyla da içilmiştir:

“İndir kepenkleri Apostol, sabahlara kadar içelim.” (S, 100).

“Oğlumla şöyle karşılıklı bir **rakı** içeceğiz. Bilirsin bir araya geldik mi ilk sofraya oturduğumuzda rakı içeriz.” (GS, 80).

“İçmeye ikindiden önce başlamışlardı. İlk kadehlerden sonra Nuri, biraz **neşelenir** gibi oldu.” (CŞ,67).

2.7.2.3. Soğuk içecekler

“Yolun Üstündeki Kaya” hikâyesinde “buzlu şerbet” soğuk içecek olarak tüketilmiştir:

“İşini, gücünü bırakan gelip buralarda serin denize girecek, buzlu şerbetler içip yatacaktı.” (YÜK,249).

Hikâyelerde genellikle çay ve kahve tüketimi mevcuttur. Zamanlarının büyük bir kısmını kahvehanelerde geçiren erkekler arkadaşlarıyla beraber çay tüketmektedirler. Eve gelen misafire ise daha çok kahve ikram edilmektedir. Samim Kocagöz’ün hikâyelerinde içki tüketiminden ve içkili masalardan çokça bahsedilmiştir. Alkol tüketmek sosyal hayatın bir gereği veya bir parçası olarak sunulmaktadır. İçki bazen meyhanede bazen de evde tüketilmiştir. Soğuk içecek olarak “Yolun Üstündeki Kaya” hikâyesinde buzlu şerbet şeklindedir.

2.8. Oyunlar/Eğlenceler

Oyun; sosyal hayatın bir parçası olan, insanların psikolojik olarak rahatlamasına ve sosyal yönden gelişmesine katkı sağlayan etkinliklerin bütünüdür. Oyunları oynamak da izlemek de kişinin mutlu olmasını, sosyal yönden gelişmesini sağlar. “Oyunun kökeninde dinsel, büyüsel nedenler bulunmaktadır. Türkiye’de oynanan oyunlar soy, yer ve din olmak üzere üç kaynaktan ilerlemektedir.” (And, 1974: 85). Samim Kocagöz hikâyelerinde büyüklerin oyunu: bilardo, kumar, kâğıt oyunları, piyango, tavla, poker, dama, iskambil; çocuk oyunlarında ise yetişkin oyunlarındaki gibi çeşitli olmasa da futbol (top oyunu), kum oyununa yer verilmiştir.

2.8.1. Çocukların Oyunları/ Eğlenceleri

Oyunlar çocukların vazgeçilmez etkinliklerinden biridir. Çocuklar temiz, katıksız dünyalarına oyunlarla renk katarlar. “Türkçede oyun kelimesi pek çok anlam taşımaktadır. Çocukların oyunu, dansı, dramatik gösteri, kâğıt, zar gibi baht oyunları, sporla ilgili eylemler oyun sözcüğü ile ifade edilir.” (And, 1974: 24). Oyunlar, çocukların sosyal ve psikolojik anlamda gelişmelerinde etkili rol oynamaktadır. Kocagöz hikâyelerinde çocuk oyunlarına pek rastlanılmamış. Birkaç eserde çocuk oyunları olarak “top” ve genel anlamda “oyun” adı geçmektedir:

“Çocuklar salıncaklarda sallanıyor. **Oyunlar** oynuyordu.” (ZK, 9).

“**Kum havuzunda oynayan** bütün çocuklar kaçıptılar.” (ZK, 20).

“Olsun, çocuklar **oyun** ister.” (B,11).

“Oğlumuz bir **top** al oynasın.” (GS, 58).

“Dikkatli dikkatli karşı kaldırımda **top** oynayan çocuklara baktı.” (GS, 61).

“Benimle oğlanlar gibi **futbol** bile oynardı. Küçük **toplara** ayakla vurmasını ona öğretmiştim.” (AD, 75).

“Tellikavak” hikâyesinde yer alan “Amatör Bir Futbolcu” adlı hikâyede futbolun ana unsuru olan “**top**” için dolaylama yapılarak “**meşin yuvarlak**” tabiri kullanılmıştır:

“Bu sefer birkaç limon kabuğuyla değil, basbayağı **meşin topla**...” (Tk, 61).

Çocukların sosyal ve psikolojik gelişiminde önemli bir yere sahip olan oyunlar, özellikle çocuğun enerjisini boşaltması, çocuğu rahatlatması nedeniyle çocuklar için vazgeçilmez bir eğlence aracıdır. Samim Kocagöz’ün kum havuzu, top, futbol gibi çocuk oyunlarına hikâyelerinde yer verdiği görülmüştür.

2.8.2. Büyüklerin Oyunları/Eğlenceleri

İncelenen hikâyelerde yetişkin oyunlarında kahve kültürünün ön plana çıkardığı tavlâ ve kâğıt birçok yerde tespit edilmiştir.

“**Kâğıt oynayan** dört delikanlı ayağa kalktı.” (B, 45).

“Kir Sipiro’nun kahvesinin karşısında bulunan Kanarya’nın kahvesinde **tavla** atan delikanlılar Sipiro’nun kahvesinde ikinci babalarının yanında otururlardı.” (SP, 95).

“Kir Sipiro nişanlısı ile akşama kadar **iskambil** oynadı.” (SP, 96).

“Ne yapsa ne etse **kâğıtlara**, oyunlara aklını veremiyordu.” (GS, 82).

“Kahve oldukça kalabalıktı; **tavla**, **kâğıt** oynayanlar azdı.” (AD, 66).

“Hasan köşedeki bir masada **tavla** oynamaktaydı.” (AD, 201).

“Daha üç gün önce Selami’nin kahvesinde **tavla** atıyordu.” (YK, 332).

Bazı hikâyelerde emekli insanların arkadaşlarıyla hoşça vakit geçirmek için tavlâ oynadığı tespit edilmiştir.

“Mahallenin emeklilerinden ikisi **tavla** oynuyordu.” (GS, 62).

“Semin emekliler kahvesine varıp öğlene dek emekli dostları ile oturuyor, **tavla** oynuyordu.” (GS, 121).

“Ben biraz kahveye çıkıyorum birtanem. Muhtara sözüüm var, **tavla** atacağız.” (GS, 139).

“Kasabamızın ileri gelenleri, memurları iş çıkışı **tavla** oynamaya, hava almaya gelirler.” (S, 52).

“Bu akşam **tavlayı** açınca ressamı kahkahalarla güldüren bir hadise sundu.” (Tk, 79).

“Ben tek elimle de **kâğıt** oynayabilirim. Var mısınız?” (SA, 11).

Hikâyelerde adı geçen diğer oyunlar şu şekildedir:

“Düpedüz **piyango** biletim var desene be Yusuf.” (CŞ, 48).

“Gelişigüzel numaraları çevirir, **piyango** da bize çıkardı.” (B, 41).

“Reis’in hikayesi kısıydı. “Deniz Aslanı” denizin dibini boyladıktan sonra yeni bir aslana sahip olmak için **piyango** kendisine vurmasını bekliyordu.” (SA, 80).

“**Bilardo** salonu da tıklım tıklım doluydu.” (SP, 128).

“Jose ile Niro **dama** oynamaktaydı.” (SP, 124).

“**Kumar** oynayan delikanlılar ayaklandılar.” (SP, 121).

“Giresun’un bütün erkekleri kahvede **kumar** oynayarak fındık mevsimini beklerlerdi.” (SA,82).

“Poker nedir bilmem.” (S, 70).

Hikâyelerde yetişkin insanlar vakitlerinin çoğunu kahvehanelerde geçirmektedir. Emekli ve memur kesimin boş zamanlarını değerlendirdiği bu ortamlarda daha çok kâğıt ve tavla oyunları oynandığı tespit edilmiştir. Hikâyelerde tespit edilen diğer oyunlar: iskambil, piyango, bilardo, dama şeklindedir.

2.9. Haberleşme/İletişim

Haberleşme, insanlar arasında yaşanan bilgi alışverişine denir. Halkın haberleşme âdetleri teknolojik gelişmelere göre şekillenir. Teknolojinin geliştiği günümüzde internet ve telefon yaygın haberleşme araçlarıdır. Teknolojinin gelişmediği eski dönemlerde ise çeşitli haberleşme araçları kullanılmıştır. *“Sesin ulaşamadığı eski dönemlerde duman ile haberleşme ortaya çıkmıştır. Göktürk döneminde düşmanın gelişini önceden haber vermek için ‘karguy’ adında kulelerin olduğu ve baskının olacağını bildirmek için bu kulede ateş yakıldığı Tonyukuk Yazıtı’nın kuzey yüzünde yazmaktadır.” (Ünal ve İsakov,2019: 1442).* Kocagöz hikâyelerinde dönemin teknoloji şartlarına bağlı olarak çeşitli iletişim araçları kullanılmıştır.

2.9.1.Mektup

Mektup anıların birleşimidir. Asırlardır süregelen bir gelenek olan mektup, birbirlerinden uzakta olan insanların özlemlerini, dileklerini yazıya döktükleri haberleşme aracıdır. Kocagöz’ün hikâyelerinde mektuplaşma âdetine yönelik pek çok ifade kullanılmıştır:

“Hanım üstüme varma! Sen de oğlumuzdan mektup bekliyorsun.” (GS, 45).

“Dün köyden köyün bakkalına gelen mektubunu nasıl da getirip önüne masanın üstüne atıvermişti.” (GS, 58).

“Masanın öte başında duran Feridun Bey, önüne koyduğu mektuba gözlük camlarının ardındaki ışıldayan gözleriyle dikkatli dikkatli bakıyordu.” (GS, 78).

“Eli kulağında ben hesapladım. Bugün yarın gelir.” (GS, 98).

Bazen kırılan kişinin gönlünü almak için mektup yazılmıştır:

“Pek sık olmasa da yazdığı güzel mektuplarla da her zaman gönlünü almıştı.” (SP, 127).

2.9.2. Telgraf

Eserlerde telgraf daha çok memur kesimin kullandığı haberleşme aracıdır:

“İstasyon Şefi Alvarado telgraf makinesinin başındaydı.” (SP, 131).

“Postanedeki telgraf işlerini yürütmeye başladı.” (SP, 139).

“Gişeyi kaplayan memurun arkasında tıkırdayan telgrafın sesine bir müddet kulak kabarttı.” (S, 84).

“Yönetim odasından gişenin boşluğundan telgrafın tıkırtısı duyuluyordu.” (AD, 72).

2.9.3. Telefon

Hızlı haberleşme aracı olan telefon hikâyelerde birçok yerde geçmektedir:

“Sesi telaşlı, aceleliydi.

-Orası neresi?

Kimi zaman fırsat buldukça telefonla oynamaya kalkışır çocuklar.” (B,41).

“Sonra masasının başında telefon bekliyordu.” (B, 73).

“Herhalde kendisi geliyor ki telefon etmedi.” (GS, 30).

“Telefon çaldı Şaziye Hanım telaşla yerinden kalktı. Büfenin yanı başında duran telefona sarıldı.” (GS, 32).

“Nafiz Bey kan ter içinde telefonda biriyle konuşuyordu.” (GS, 34).

“Avukat Bey’in yazıhanesine telefon edin gelsin.” (GS, 147).

2.9.4. Gazete

Toplumsal birçok konuda bilgi vermek için hazırlanan genellikle günlük, haftalık ya da aylık yayımlanan medya aracına gazete denir. Okumuş, bilgili kesimin vazgeçilmez aracı olan gazete, hikâyelerde en önemli haber kaynağı olarak geçmektedir:

“Albay’ın sözlerini anında gazeteler bütün ülkeye duyurdu.” (SP, 139).

“Karşı köşede gazetesini okuyan semtin okul öğretmeni Yusuf, gazeteyi masanın üstüne bıraktı.” (B, 46).

“Kumandan bir de gazetelere ilan verilmeli.” (S, 66).

“Eski muhasebecilerden Kâmil Bey gazeteden başını kaldırdı.” (GS, 62).

“Kucağındaki gazeteyi sımsıkı tuttu.” (GS, 67).

“Yahu kardeşim hangi bir gazeteye bakayım?” (AD, 139).

“Gazeteler bir yana hükümet bu ispanak sorununu niçin ele almaz?” (YÜK, 293).

“Grev diye yer yerinden oynamış gazeteler birbirine girmişti.” (AD, 15).

Hikâyelerde öncelikli iş gazete okumaktır. Gazete takibi genellikle erkekler tarafından yapılmaktadır:

“Feridun Bey, yattığı yerde önce gazetesine baktı.” (GS, 81).

“Selman Bey, tam yatağa girecekken karısı gazetesini getirdi.” (GS, 121).

“Önce alt kattaki yemek odasına girdim. Babam bahçeye bakan pencerenin yanındaki koltuğa oturmuş gazete okuyordu.” (AD, 47).

“Salona girdiğimde babam sobaya yakın koltuğunda gazete okur gözüktüyordu.” (AD, 84).

“Doktor Ali Rıza Bey, kahvaltıdan sonra her günkü gibi pencerenin önündeki koltukta oturmuş, gazetelere bakıyordu.” (AD, 160).

“Tulumunun cebinden çıkardığı eski bir gazeteye daldı.” (SA, 14).

“Nazmiye’nin adı gazetelerde geçti.” (Tk, 42).

“Bazı geceler her hafta İstanbul’dan üç dört günde gelen Karagöz gazetesini hep beraber okurduk.” (Tk, 72).

“Uzunca bir tereddüitten sonra konuştu.

- Elinde gazeteleri gördüm de.” (CŞ, 48).

“Oturduğu yerde de kalın bir bastona sol eli ile dayanıyor, sağ elinde eski bir gazeteye sarılmış içinde ne olduğunu kestiremediğim bir paket tutuyordu.” (CŞ, 73).

Hikâyelerde en çok kullanılan haberleşme aracı gazetedir. Gazete okuma alışkanlığı en çok erkekler tarafından yapılmaktadır. Hikâyelerde gazeteler ya önemli bir bilginin topluma yayılması ya da çevrede gelişen durumlardan haberdar olmak amacıyla okunan bir haberleşme aracıdır.

2.9.5. Radyo

Hikâyelerde yurt içi ve yurt dışına ait olaylar, haberler radyodan takip edilir:

“Onlarla oturup harbe dair konuşmak, insanlığın encamını düşünmek, dertleşmek radyoda ajans dinlemekten daha alakalıydı.” (S, 92).

“Bir gün radyoda Mısır’a gelen ve Yunanistan için harbe hazırlanan vatanseverlerin listesini dinlerken Satiri’nin ismini duyunca ayaklandı.” (S, 97).

“Marşları dinlemişti radyodan.” (AD, 200).

“Meyhaneci parmaklarıyla radyonun düğmesine uzanırken kapıda telaşlı, korkulu gözlerle Mustafa’ya bakan bir ihtiyar gördü.” (YÜK, 288).

Radyo haber dışında eğlenmek, hoşça vakit geçirmek için de kullanılan haberleşme aracıdır:

“Şaziye Hanım gitti karşı köşeye radyoyu açtı. Radyoda şarkılar vardı.” (GS, 31).

“Bir de radyo var ki türküler iyi ama çoğu anlaşılmayan laf ediyorlar.” (GS, 91).

“Radyoyu açsana şarkılar olacak.” (AD, 52).

“Bangır bangır bir türkü söyleniyordu radyoda.” (AD, 141- 142).

Hikâyelerde toplumda gelişen olaylardan haberdar olmak ya da bazı hikâyelerde tespit ettiğimiz eğlenmek, hoşça vakit geçirmek amacıyla kullanılmıştır.

2.9.6. Televizyon

Hikâyelerde televizyon haber almanın yanında eğlence aracı olarak da kullanılmıştır:

“Açın şu televizyonu belki bir haber vardır. Televizyon açıldı. Haberler, reklamlar bitmiş; bir film oynamaktaydı.” (GS, 36).

“...hani geçen akşam televizyonda gördüğümüz film gibi.” (GS, 75).

“Televizyon seyreder efkâr dağıtırdık.” (AD, 79).

2.9.7. Teyp

Teyp sadece “Alandaki Delikanlı” hikâyesinde geçmektedir:

“Şimdi teypteki bandı da döndürecektim ama vakit yok.” (AD, 101).

2.10. Halk Sporları

Belirli kurallar çerçevesinde oynanan bedensel faaliyetlerin bütününe halk sporu denir. Halk sporu; yaşanan coğrafyaya, geleneklere göre şekillenmektedir. Samim Kocagöz’ün hikâyelerinde ata sporumuz yağlı güreş yer almakla birlikte “Baskın” hikâyesinde *at yarışı* tabiri geçmektedir.

2.10.1. Yağlı Güreş

Güreş; temeli çok eskiye dayanan millî spor dalıdır. *“Selçuklular döneminde ‘Güreşçiler Tekkesi’ bile kurulmuş, güreş Anadolu’nun en yaygın sporu olmuştur. Düğünlerde, bayramlarda, şenliklerde ve bazı cenaze törenlerinde bile büyük güreş karşılaşmaları yapılırdı.”* (Temel Eğitim ve Kültür Ansiklopedisi, 1992: 302-303). Hikâyelerde birçok yerde “güreş” deyiimi geçmektedir:

“Hani başa güreşen koca pehlivanlarla ortaya güreşecek bir pehlivan durumundaydı.” (B,11).

“Hey cahiller hey! Siz ne bilirsiniz... sizin böyle aslanlar gibi Kırkpınar pehlivanları gibi oğlunuz var mı?” (YÜK, 251).

“Yarın güreşlerin yapılacağı alanın bir köşesine çekin.” (YK, 362).

Özel günlerde güreş tutup para kazanan kişiler de yer almaktadır:

“Geçen yıl Galiplerin düğününde güreştin kaç para aldın?” (S, 33).

2.10.2. At Yarışı

“Baskın” hikâyesinde geçen at yarışı bölümü şu şekildedir:

“O zamanlarda ilçemizde at yarışlarına çok meraklı bir Mal Müdürü vardı.” (B,7).

Hikâyelerde yağlı güreş, at yarışı gibi sporlardan bahsedilmiştir. Geleneksel Türk sporlarından güreş, hikâyelerde en sık tekrar edilen spordur. Hikâyelerin bazı yerlerinde ise güreşin bir kazanç kapısı olduğu ifade edilmiştir.

2.11. Bayramlar

Halk kültüründe içerisinde birçok âdet ve geleneği barındıran bayramlar; kaynağını hayatın içinden alan, yılın belirli günlerinde kutlanan, işlevsel ve çok yönlü özelliklere sahip kültürel etkinliklerdir. *“İslamiyet’ten önce Türklerin nasıl kendilerine has bir yaşam ve inanç sistemi varsa kendilerine özgü bayramları ve festivalleri de mevcuttur.” (Koca, 2002: 52).* Erman Artun ise bayramları şu şekilde ifade etmektedir: *“Bayramlar, kaynağını hayatın içinden alan birlik olgusu etrafında, yılın belirli günlerinde, topluluk tarafından paylaşılan, işlevsel ve çok yönlü özelliklere sahip kültürel etkinliklerdir. Bir toplumun millî kültürünü şekillendirme ve pekiştirme işlevselliğine sahiptir.” (Artun, 2005: 225).* Çalışmanın bu bölümünde hikâyelerde geçen bayramlar dinî ve millî bayramlar olmak üzere iki kategoride incelenmiştir.

2.11.1. Dinî Bayramlar

Bayramlar birlik ve beraberliğin temelinde sevinç, mutluluğun hâkim olduğu, dargınların barıştığı, aile bağlarının güçlendiği özel günlerdir. Dinî bayramlar Ramazan ve Kurban Bayramı olmak üzere iki tanedir. Ramazan Bayramı bir aylık tutulan orucun ardından Müslüman âleminde coşkuyla karşılanan akraba ve eş, dost ziyaretlerinin yapıldığı bayramdır. Kurban Bayramı’nda ise ramazan ayında tutulan orucun dışındaki ritüellere ilaveten kurban kesilir ve kesilen kurban eti dağıtılır. *“Bayram kelimesinin aslı Farsça ‘bezrem, bezram’ olup ‘sevinç ve eğlence’ günü demektir. Beyrem ise Oğuzların dilindeki telaffuz biçimidir. Türklerin İslamiyet’ten önce Orta Asya’da kutladıkları birtakım bayramlardan söz edilmektedir. Bu bayramların doğuşunda, onların hayatlarını etkileyen Orta Asya’nın tabiat ve iklim şartları ile destanların önemli etkisi olmuştur.” (Kurt, 2017: 153).*

Kocagöz’ün hikâyelerinde dinî bayramlarla ilgili bilgiler kısıtlıdır. “Gecenin Soluğu” hikâyesinde Kurban Bayramı isminin geçtiği örnek bir metin tespit edilmiştir:

*“Hem gelecekler. Sanırım **Kurban Bayramı**’nda gelecekler. Bekir oğlumuz bu yıl yedisine basıyor.” (GS, 98).*

“Tellikavak” hikâyesinde Ramazan Bayramı öncesindeki hazırlıklar, bayram günü giyilen özel kıyafetler, bayram namazı ve bu özel günde alınan hediyeler şu şekilde anlatılmaktadır:

“Kasabamda özel bir havası olan Ramazan Bayram’larından biriydi. Ben dokuz on yaşlarındaydım. Bayram gecesini uyku ile uyanıklık arasında geçirirdim. Bayram sabahı Abdullah Efendi’nin okuduğu ezanla uyandığım vakit annem de başucumdaydı. Bana yıllardır giydiğim elbiseyi üç gün hiç olmazsa bayram geçinceye kadar temiz tutmam öğüdüyle giydirdi. Küçük kardeşim benden önce giyinmişti.

Babam da beni aşağıda sofada bekliyordu. Acele merdivenleri indim. Babam önde, ben arkada bayram namazı kılmak için camiye gitmeye hazırlandık. Biz namazdan çıkarken herkes yolda bayramlaşıyordu. Eve geldik. Küçük kardeşimle annemin, babamın elini öptük. Babam bayram hediyesi olarak beyaz bir meci diye verdi.” (Tk, 85-87).

Hikâyelerde dinî bayramlarla ilgili bilgiler sınırlıdır. “Gecenin Soluğu” hikâyesinde Kurban Bayramı ismen geçerken “Tellikavak” hikâyesinde ise Ramazan Bayramı öncesinde görülen hazırlıklar, bayram heyecanı, bayrama özel giyilen kıyafetler gibi birçok âdet tespit edilmiştir.

2.11.2. Millî Bayramlar

Millî bayramlar; ortak bir tarihten gelen, yurdun her köşesinde coşkulu törenlerle karşılanan özel günlerdir. Yazar “Alandaki Delikanlı” hikâyesinde 23 Nisan Bayramı’na değinmiş, bayramla ilgili yapılan hazırlıklardan ve etkinliklerden detaylı bir şekilde bahsetmiştir.

Bayram öncesi halk evlerinin görünür yerlerine Türk bayrağı asmaktadır:

“Gurbetten gelenlerde Türkiye’ye bir yurt sevgisi uyandırmıştı. Fatma her bayramda hiç ihmal etmeden evlerinin kapılarına bayrak asmalarından anlıyordu.” (AD, 170).

“Günlerden 22 Nisan’dı. Ertesi gün 23 Nisan Bayramı’ydı.” (AD, 191).

Yurdun her köşesinde bayram coşkuyla kutlanmaktadır:

“Türkiye’nin her yerinde olduğu gibi mahallede de 23 Nisan Bayramı vardı. Kara yolunun aşağı düzlüğündeki ilkokulda toplanan çocuklar, tören yapmışlar. Öğretmenleri konuşmalar yapmış. Mahallenin çarşısından bayraklarla trompetler çalarak yürümüşler. Her yer bayraklarla süslenmiş, genişçe sokaklar ayaklanmıştı.” (AD, 199).

Yazarın çocuklar için yazmış olduğu “Zar Kanat” hikâyesinde de 23 Nisan Bayramı’yla ilgili ayrıntılara yer verilmiştir:

“Demedim mi ben size? Bugün Türklerin 23 Nisan Çocuk Bayramı’ymış. Kentin büyük alanlarında çocuklar törenler yapmışlar. Okullarda törenler yapılmış. Yazık oldu, bilseydik bu törenlere katılır, seyrederdik. Ne de olsa bizler de Türk arılarız.” (ZK, 18).

Aynı eserde 23 Nisan’ın tarihi dokusu da anlatılmıştır:

“Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran büyük önder Atatürk, düşmanlara karşı savaşırken Türkiye’yi yönetecek Büyük Millet Meclisini ilk kez Ankara’da 23 Nisan 1920’de açmış. İşte bu mutlu günü çocuklara armağan ederek çocuk bayramı yapmış. Neden dersiniz bir ulusun geleceği, çocuklarının geleceği demektir. Yaşlılar gider; geleceği çocuklar kurar, sürdürür.” (ZK, 18).

Hikâyelerde millî bayramlarla ilgili detaylı bilgiyi yazarın çocuklar için yazmış olduğu “Zar Kanat” eserinde görmekteyiz. 23 Nisan Çocuk Bayramı’nın coşkusu, çocukların tören hazırlıkları, her yerin bayraklarla süslenmesi gibi birçok hazırlık tespit edilmiştir. Toplumcu çizgide ilerleyen Samim Kocagöz, çocuklarda millî bilinci oluşturmaya hedeflemiştir.

2.12. Dayanışma/Yardımlaşma

2.12.1. Misafirperverlik

Asırlardır yaşayan bir kültürümüz olan misafirperverlik eve gelen misafire sunulan hizmet ve birlikte edilen sohbetlerin bütünüdür. Türk halkı misafirine kendi ailesinden biriyimş gibi davranır, güler yüz gösterir, ikramda kusur etmez misafirini memnun etmek için elinden geleni yapmaktadır.

“Osmanlı askerî teşkilatını Avrupa’ya tanıtan meşhur Comte de Marsigli, Türk toplumunun misafirperverliği ile ilgili olarak; ‘Türkler, hiçbir din farkı gözetmeksizin bütün yabancılara karşı son derece misafirperverdiler. Ana yollar civarındaki köylerde oturanlardan hâli vakti yerinde olanlar, öğleden önce ve akşamüstü gezintiye çıkıp yolcu bulmaya çalışırlar. Eğer bulacak olurlarsa evlerine davet ederler, davet için kavgaya bile tutuşurlar.’ derken, Güvahî de Pendnâmesi’nde; ‘Konuğa izzet eyle kâfir olsa’ diyerek misafir kabul etmedeki sınırsızlığı vurgular.” (Şimşek, 2014:68). Misafirperverliğin değerli kılındığı ve öneminin vurgulandığı bir başka eserde ise Muharrem Ergin’in “Dede Korkut Kitabı”nda Bayındır Han’ın Oğuz Beylerini ağırlayış biçimi “Hanlar hanı Bayındır yılda bir kere ziyafet verip Oğuz Beylerini misafir ederdi.” şeklinde ifade edilmiştir. (Ergin, 2003:21). Toplumsal dayanışmanın ve kaynaşmanın önemli göstergelerinden biri olan misafir ağırlama ve ona ikramda bulunmayı Peygamberimiz (s.a.v) müminlerin vazgeçilmez görevlerinden biri saymıştır. Nitekim bir hadisinde “Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse misafirine ikramda bulunsun.” (www.diyaret.gov.tr). Türk toplumunun önemli değerlerinden biri olan misafir kültürü incelenen hikâyelerde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

“Baskın” hikâyesinde geçen misafir ağırlama geleneğinde eve gelen misafire kibar davranıldığı görülmektedir:

“Bu seferde tatil günlerinde bahçe ailelerle kaynaşıyordu. Çoluk çocuk doluşuyordular. Mehmet Efendi de onlara yaklaşıyor:

-Buyrun buyrun. diye telkinde bulunuyordu.” (B, 62).

Misafirlere en çok sunulan içecek ise kahvedir. Toplumumuzda yaygın bir söylem olan “Bir kahvenin kırk yıl hatırı vardır.” sözüne binaen misafirlere kahve ikram edilir.

“Hoş geldin, safa geldin. Geç hele evin önündeki çardakta bir kahvemizi iç.” (B, 63).

“Maşallah hanım bu gece bizim komşularda konuklar var. Ayakkabılarını da çıkarıp kapının dışına bırakmışlar.” (B, 80).

“Ana kahve yapmaya girişti. Misafirler kahvelerini içerken çocukları alıp hayvanların yanına gitti.” (SA, 72).

“Eh dedi ana arı. Bu misafirperverliğe fazla naz gerekmez.” (ZK,46).

“Bütün bu yorgunlukların ağırlığı, konuk ağırlamanın heyecanı birden üstüne çöktü.” (B, 69).

Misafir ağırlama, Türk toplumunda ve İslam inancında önemli değerlerinden biridir ve bu gelenek içerisinde birçok kültürel unsur barındırmaktadır. Gelen misafirleri güler yüzle karşılama, tatlı dille konuşma, kahve ikram etme gibi birçok gelenek hikâyelerde tespit edilmiştir.

2.13. Halk Müziği

Halk müziği sözlü olarak nesillere aktarılan, yaşanan coğrafyaya ve kültüre göre şekillenen musiki bütünüdür. Halk müziği toplumun kültürel değerleriyle yoğrulmuştur ve ait olduğu yöreye göre farklılık göstermektedir. “Halkın estetik eğilimini yansıtan, bir yandan halkın yarattığı, öte yandan sevgi ile benimsediği, çoğunlukla dinlediği müzik türüdür.” (Yücel, 2011:2). Halk müziği, yıllar öncesinden günümüze kadar ulaşmış, halkın beğenisini, hayata ilişkin anlayışını yansıtan toplumun müşterek duygularında hayat bulan musikidir. “Halk müziği, sözlü olarak nesilden nesile aktararak, yüz yüze iletişim ve etkileşimle uygulanan, bölgelere ve etnik kökene bağlı olarak ortaya çıkan müzik tarzlarından oluşur. Halk müziğindeki sözlü ileti, taklit ve örnek alma yoluyla kişi tarafından öğrenilir. Toplumun duygularına ulaşma ve etkileme gücüne sahiptir.” (Oğuz vd. 2016: 395- 397). Halk müziğini müzik türleri ve müziğin tamamlayıcısı olan çalgı aletleri başlıkları altında inceledik.

2.13.1. Müzik Türleri

Eserlerde çok çeşitli olmamakla birlikte “şarkı” ve “marş” gibi müzik türleri yer almaktadır. “Sığınak” hikâyesinde geçen bir bölümde Yunan meyhanesinde eğlenen Kir Sipiro, yaşadığı toprakların izlerini taşıyan bir marş tutturur. Hikâyenin devamında ise söylediği marşla beraber hora⁴ teperler.

“*Kir Sipiro:*

- *‘Katasta lemona aika’ şarkısını söylemeye başladı.*” (S, 99).

Toplumsal çizgide eserlerini oluşturan yazar, “Gecenin Soluğu” hikâyesinde vatan kavramını işleyen bir marş örneği vermiştir. Toplumun bayrak, toprak, ecdat sevgisini marş eşliğinde gözler önüne sermiştir. Bu durum yazarın halkına, vatanına bağlılığının açıkça göstergesidir.

“*Amalimiz, efkarımız ikbal-i vatandır!*

Serhaddimize kale bizim can-ı bedendir!” bu marş benim çocukluğumda söylenirdi.

Annem beni yetiştirdi bu ellere yolladı

Bu sancağa teslim etti Allah’a ısmarladı.

Boş durma çalış dedi hizmet eyle vatana

Sütüm sana helal olmaz saldırmazsan düşmana! Her yeri zangır zangır titretiyordu yaşlı adam.” (GS, 43).

“*Bil bakalım bu şarkının makamını?*

-*Segâh karşılığını verdim.*

-*Aferin, sende gelişme var, karşılığını verdi.*” (AD, 52).

“Alandaki Delikanlı” hikâyesinde diskoda eğlenen gençler kendilerini müziğe kaptırmaktadır:

“Ortalıkta kulakları tırmalayan korkunç bir **müzik** de dönüyordu. Ne var ki bu **müzik** delikanlıya yarım saat öncesine değin düşler gördüren bir müzikti.” (AD, 124).

İncelediğimiz hikâyelerde kahramanların yaşadıkları toplum yapısına ve kültürüne göre şekillenen müzik türleri tahlil edilmiştir. Yazar “Alandaki Delikanlı” hikâyesinde diskoda eğlenen gençlerin müzik anlayışına değinirken “Gecenin Soluğu” hikâyesinde vatan, millet, bayrak sevgisini gözler önüne sermiştir.

2.13.2. Çalgı Aletleri

Müziği anlamlı kılan, eğlenceyi tamamlayan çeşitli aletlerin toplamına çalgı aletleri denir. Yöreden yöreye, kültürel yapıya göre çeşitlenen çalgı aletleri Türk kültüründe de farklı ve zengin bir yapıya sahiptir. “Çalgılar müziğin etkisini artırmak ve müzikal olarak doyum noktasına ulaşmak için kültür ve yaşanan coğrafyaya bağlı olarak icra edilir. Türk çalgılarından her biri benzer ve farklı özellikler barındırmakla beraber belirli amaç doğrultusunda bir araya gelmiştir.” (Kınık, 2011: 212). Eserlerde gitar, davul, kanun, ud, zurna gibi çeşitli çalgı aletlerine yer verilmiştir:

⁴ 1. Hora oynamak. 2. Ayaklarını vurarak gürültü etmek. TDK, Güncel Türkçe Sözlük, Çevrim içi, <http://sozluk.gov.tr/>, 12.06.2022 tarihinde erişildi. Hikâyede “Hora oynamak.” anlamında kullanılmıştır.

“Eleni’nin sevdiği bir yer var. **Gitar** da çalıyorlar orada.” (YÜK, 300).

“Biraz sonra **davul, zurna** sesleri duyuldu.” (YÜK, 285).

“Simon birden yerinden kalktı. Odasındaki **gitarını** aldı.” (SP, 149).

“**Kanun** çalardı ama dedemin ölümünden sonra kanunu eline almadı.” (AD, 52).

“Gençliğimde **ud** çaldığımdan klasik Türk korosunu dinlerim.” (AD, 135).

“Mahallenin eski emeklileri toplanır, ona **ud** çaldırır, bazı evlerde eğlenceler düzenlenirdi.” (Tk,37).

Hikâyelerde halk müziği çalgıları olarak; gitar, davul, zurna, kanun, ud yer almaktadır. Hikâyelerde millî özellikler taşıyan “davul ve zurna” ile Batı kaynaklı olduğu bilinen “gitar” çalgı aletlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Yazar çalgı aletlerinde yereli ve evrenseli harmanlamıştır.

2.14. Anonim Şiirler

2.14.1. Türkü

Türkü, yerel özelliklerin birleştiği bir kültür unsurudur ve bir ulusun bütüncül sesini ifade eder. “Esasen bütün milletlerde ya da kültürlerde türkülerin (halk şarkısının) en yüksek düzeydeki işlevi ait olduğu “ulusun ortak ruhu” olmaktır.” (Başgöz, 1992:7-8). Bir başka deyimle, “Türkü konusu, ezgisi, şekil özelliği ne olursa olsun ezgi ile yaratılan pek çok manzumeyi içerisine alabilecek bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.” ifade edilmektedir. (Oğuz, 2012:242). Nevzat Gözaydın’ın türkü üzerine tespitleri şu şekildedir: “Anadolu’umuzda öteden beri türküler mühim hadiseler üzerine yakılır. Mesela genç bir adam vurulur veya genç bir gelin ölür yahut da genç bir kız kaçırlır. Buna benzer birçok hadiseler halkın ruhunda müşterek bir acı, bir heyecan uyandırırsa ondan istifadeye kalkan hassas ruhlu insanlar hemen bir türkü yakarlar ve bu türkülerde o türküler ilham veren hadise neyse anlatılır.” (Gözaydın, 1989: 25- 26).

Türkü; bireyin veya toplumun acılarını, sevinçlerini vb. dile getirdikleri, kendine özgü ezgiyle söylenen bir şarkı türüdür.

“Baskın” hikâyesinde türkü örneği şu şekildedir:

“-Üsküp’ü bilir misin?

-Bilirim

-Senin de bilmediğin yok.

Ben de çok bilinen güzel türküyü mırıldandım.

Vardar Ovası, Vardar Ovası

Kazanamadım sıla parası “(B, 14).

“Sığınak” hikâyesinde toplumcu ve realist yazar; Ege’de Yunan işgalinin anlatıldığı, tarihi izler taşıyan türküyü şu şekilde yer vermiştir:

“İhtiyar:

-Ben sizin ‘**Ey gaziler yol göründü yine garip serime**’ şarkısından tutun da ‘**Türk Yunan’a esir olmuş şu feleğin işine** bak’ türküsüne kadar hepsini bilirim.” (S, 109).

İnsanları türkü söylemeye iten sebeplerden biri de yaşadıkları hüznü dağıtmak, hoş vakit geçirmek amacıyla söylediği türkülerdir. “Halk türküsünü ve ona koşulan ezgiyi bir insan yaratmıştır. Yalnız ilk yaratımda bile kişinin içinde bulunduğu kültür, geleneksel unsurlar, normlar bu yaratıya damgasını vurur.” (Başgöz, 2008: 15-28). Yazarın doğup büyüdüğü toprakların izlerini taşıyan türkü örneği “Tellikavak” hikâyesinde şu şekilde geçmektedir:

“Osman kendince gamı, kasaveti unutmak için türkü söylemeye başladı:

Menderes’in suyu bulanık akar

Ayrılık içimi, gönlümü yakar

Yar bana darılmış, Menderes gibi

Süzülerek geçer, uzaktan bakar.

Söke’nin ovası susuz olur mu?

Yar bana darılmış, bensiz olur mu?” (Tk, 29-30).

Hikâyelerde tespit edilen türkülerde kafiye, redif, nakarat vb. birtakım biçimsel özelliklere önem verilmiştir. “Baskın” hikâyesinde geçen türkü 10’lu hece ölçüsü ile yazılmış “-sı” redif “-a” yarım uyak kullanılarak ahenk unsurları tamamlanmıştır. “Tellikavak” hikâyesindeki örnekte ise 11’li hece ölçüsü ile yazılmış “-ar” redif “-ak” tam uyak kullanılmıştır. Eserlerde incelenen türkülerde konu bakımından yazarın doğup büyüdüğü toprakların etkisinde kaleme alındığı görülmüştür. “Sığınak” hikâyesinde Yunan işgaline gönderme yapılırken “Tellikavak” hikâyesinde Söke, Menderes Irmağı tabirleri kullanılmıştır. Hikâye kahramanlarının içinde bulunduğu psikolojik ve sosyolojik durumuna göre türküler dile getirilmiştir. Samim Kocagöz’ün geniş bir coğrafyayı içerisinde barındıran türkülerden seçmeler sunması türkü konusundaki engin bilgisini göstermektedir.

2.15. Kalıplaşmış İfadeler

2.15.1. Atasözleri

Atasözleri; deneyim sahibi ataların bilgi birikiminden oluşan, özlü, didaktik nitelik taşıyan kalıplaşmış sözlerdir. Bu sözler beslendiği toplumun kültürünü, olaylara bakış açısını, yaşam tarzını barındırmaktadır. Şükrü Elçin’in deyiimiyle atasözleri: “*Nazım, nesir her iki sekli ile eski tecrübeleri ‘tam bir fikir’ kompozisyonu içinde teşbih, kinaye, tezat gibi edebi sanatların kudretinden faydalanarak süslü, kapalı olarak veya bazen açık, mecazsız hususıyla yetiyecek gençlere aktaran sözlerdir.*” (Elçin, 1993:626).

Atasözleri, tecrübe sonucu meydana gelen, az sözle çok şeyin ifade edildiği, geçmişten geleceğe köprü vazifesi gören didaktik nitelik taşıyan sözlerdir. “*Anonim halk edebiyatı içerisinde yer alan atasözlerinin bilinen en eski yazılı örnekleri; ‘Orhun Anıtları’, ‘Divanü Lügati’t- Türk’ ve Uygur metinlerinde karşımıza çıkmaktadır. 14. yüzyıl Kıpçak kaynaklarında atasözleri ‘sab-sav’ olarak geçmektedir. Orhun Yazıtları’nda da söz olarak geçen sab kelimesi zamanla atalar sözü şeklini almış ve İslamiyet’in kabulüyle birlikte Arapça- Farsça’nın etkisiyle birlikte emsal, mesel, durub-ı emsal kelimeleriyle karşılanmaya başlanmıştır. Diğer Türk boylarında atasözünü karşılamak üzere ‘hohooooo’, ‘samahı’, ‘takmak’, ‘takpak’, ‘üleger comok’, ‘söspek’, ‘makal’, ‘comak’ terimleri kullanılmıştır.*” (Oğuz vd, 2016: 207). Abdurrahman Güzel atasözlerini şu şekilde değerlendirir: “*Asırların süzgecinden geçerek günümüze ulaşmış özlü mecazi sözlerdir. Atasözlerinde edebî sanatlardan mecaz, cinas, tevriye, istiare, kinaye, tezat gibi birçok söz sanatı vardır. Kelime ve cümle yapısı bakımından çok sağlam bir yapıya sahiptir.*” (Güzel, 2004: 847). Kocagöz hikâyelerinde 19 farklı atasözü kullanılmış ve bu atasözlerinin bazıları iki üç defa tekrar edilmiştir. Alfabetik sıraya göre hikâyelerde tespit edilen atasözleri şu şekildedir:

A

Akacak kan damarda durmaz

“-Nasılsın oğlum Ali?

-Çok kan aktı.

-Olsun, akacak kan damarda durmaz.” (YÜK, 262).

Ana gibi yar, Bağdat gibi diyar olmaz.

“Niyazi Efendi içini çekti, ana gibi yar, Bağdat gibi diyar olmaz demişler” (AD, 148).

Ayağını yorganına göre uzat

“Doğrusun kızım, insan ayağını yorganına göre uzatmalı.” (AD,172).

“Ayağını yorganına göre uzatmasını bilmeli. Her gece dört beş tekten ileri geçmez ancak pazar akşamları küfelik olur.” (S, 92).

B

Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.

“Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır derler ama inanma. Bu kırk yıl hatırı sayılacak kahveyi, yabancı bir kimseye içirmek mühim meseledir.” (S, 61).

D

Dost başa düşman ayağa bakar

“Hani karım olmasa dost başa düşman ayağa bakar, diyeceğim” (GS, 149).

E

Eceli gelen it, cam, duvarına pislermiş

“Eceli gelen it, cami duvarına pislermiş.” (SA, 49).

El elden üstündür

“El elden üstündür, belki de yangından kaçarak bir yolu biz kardeşlerimize gösterebiliriz.” (ZK, 34).

H

Her yiğidin yüreğinde bir aslan yatar

“Yeteneksiz, cahil politikacılarla dolaşmayıp bir çift sözle onları teslim alacağım. Doğru söz, her yiğidin yüreğinde bir aslan yatar.” (AD, 77).

Huy canın altındadır

“Ne var ki huy canın altındadır.” (AD, 147).

İ

İşleyen demir ısıldar

“Nedense Semiha annesinin bir sözü aklına geldi:

-İşleyen demir ısıldar.” (AD, 216).

K

Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla

“Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle gibisine Tel Kanat’a söyledi.” (ZK,16).

“Dedeciğim, nenemle kavga ettiysen acısını benden çıkarma. Hani kızım sana söylüyorum falan filan gibi...” (GS, 68).

Kol kırılır yen içinde kalır

“Bu Fatma’nın takımı en belalı takım. Doğulularsa kadınlarını dışarı koyvermezler. Kol kırılır yen içinde kalır.” (AD, 182).

“Ahmet’e bakarak konuştu:

-Vardır bir atasözümüz, kol kırılır yen içinde kalır.” (AD, 204).

Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur

“Ne yarışması canım şaka ediyor. Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur.” (GS, 70).

M

Minareyi çalan kılıfını hazırlar

“Seninle yarıştıracak kadar çenem kuvvetli değil. Minareyi çalan kılıfını hazırlar.” (S, 54).

Ö

Ölü gözünden yaş, imam evinden aş çıkmaz

“Ölü gözünden yaş, imam evinden aş... diyerek söylendi.” (SA, 33).

Ölmüş eşek, kurttan korkmaz

“Ölmüş eşek, kurttan korkmaz ne korkacakmışım, diyerek içinden geçiriyordu.” (GS, 146).

S

Su testisi su yolunda kırılır

“Böyle bir aşçının başına böyle bir kaza gelir. Su testisi su yolunda kırılır.” (AD, 156).

T

Tekkeyi bekleyen çorbayı içer

“Ula İrecep, tekkeyi bekleyen çorbayı içer.” (AD, 57).

Z

Zorla güzellik olmaz

“Onu öylesine yıktın ki bir daha yüzüne bakmaz. Zorla güzellik olmaz be kardeşim!” (AD,209).

“Üstteki tüneğe çıkıp oturdular. Bir güzel de Niyazi Bey’e sırtlarını döndüler. Zorla güzellik olmaz.” (GS, 54).

“Ee naparsın...Zorla güzellik olmaz.” (SA, 67).

Samim Kocagöz’ün hikâyelerinde atasözleri; konuya, kahramanın sosyal çevresi ve eğitim düzeyine uygun olarak verilmiştir. Hikâyelerde 19 farklı atasözü tespit edilmiştir. Kocagöz’ün atasözlerini sık ve yerinde kullanması yazarın sözlü kültüre hâkim olduğunun göstergesidir.

2.15.2. Deyimler

Deyimler “*Asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni anlamlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir.*” (Elçin, 1993: 642). Deyimler; dilimizin zengin söz varlıklarından olan, ulusal damga taşıyan, mecazlar ve zekâ ustalığıyla oluşturulan söz topluluklarıdır. Zeynep Korkmaz’ın **Türkiye Türkçesi Grameri** kitabında “*Belirli gramer kalıpları içinde bir araya gelen birden çok söz ya da söz grubunun anlama güzellik ve zenginlik katmak için, mecazlı kullanışlar yolu ve çekici anlam kılığı ile yeni bir anlam oluşturacak biçimde kaynaşmış bulunan söz topluluklarıdır.*” şeklinde ifade etmiştir. (Korkmaz, 2007: 175). Kalıplaşmış sözcük gruplarından oluşan deyimlerle ilgili Ali Püsküllüoğlu şu şekilde ifade etmektedir: “*Deyimde sözcüklerin yerleri değiştirilemez, söz dizimi bozulamaz; aksi durumda deyim anlamını ve özelliğini kaybeder.*” (Püsküllüoğlu, 1998: 7). On iki eserde yer alan deyimlerin çokluğu eserlerin içerik bakımından zengin olduğunu göstermektedir. Kocagöz hikâyelerinde 143 farklı deyim kullanılmış ve bu deyimlerin bazıları sekiz dokuz defa tekrar edilmiştir. Hikâyelerde geçen deyimler yerel söyleyişlere, birtakım ses değişimlerine uğramadan verilmiştir. Alfabetik sıraya göre hikâyelerde tespit edilen deyimler şu şekildedir:

A

Ağzını bıçak açmamak

“İkisinin de ağzını bıçak açmıyordu.” (AD, 37).

“Eve geldiğinde ağzını bıçak açmıyordu.” (AD,223).

“Hiçbirinin ağzını bıçak açmıyordu.” (SA, 39).

Aklına getirmek

“Gece düşündüklerini aklına getiriyordu.” (YÜK, 227).

“Geçen yıla dek bu işler aklıma gelemezdi.” (YÜK, 227-250).

“Bay Kaşif’in birden aklına geldi.” (YÜK, 301).

“Köyün ağası Sarı Korsan o sıralar hiç aklına gelmemişti.” (AD,34).

“Onu, kahveci olarak görmek hiç aklına gelmemişti.” (AD, 42).

“İlahi benim koca adamım. Hiçbir zaman beni hesaba katmaz, aklına getirmezsın.” (GS,71).

“Nehrin öte kıyısına geçmeye niyet edeceği aklıma gelmemişti.” (CŞ, 111).

“Nasıl da bu kadar zamandır danışmak aklıma gelmemişti.” (CŞ, 129).

“Onu seyrederken aklıma geldi.” (AD, 29).

Aklı almamak

“Bu işi aklı bir türlü almıyordu.” (YÜK, 237).

Akıl danışmak

“Barba Sipiro’dan saklamazlar sevdikleri kızları, aşklarını, üzüntülerini ona anlatırlar, ondan akıl danışırlardı.” (S, 95).

“Nafiz Bey’e akıl danışmaya geldim.” (GS, 34).

Akıl etmek

“Ali’yi ön tarafa geçirmeyi akıl ettiler.” (YÜK, 261).

“O zaman akıl ettim. Abdullah Çavuş’un bir öğüdünü düşünebildim.” (B,6).

Aklına koymak

“Fatma, ikinci çocuğunu dünyaya getirdikten sonra Almanya’ya gitmeyi aklına koymuştu.” (AD,170).

Aklını yitirmek

“E...Ne yapalım. Benden suç gider. Aklımı fikrimi yitirir.” (GS, 76).

Aklı karışmak

“Ananın aklı karışmıştı.” (YK, 326).

“Bu sefer aklım karışmıştı.” (CŞ, 147).

“Ne var ki oğlu aklını karıştırmıştı.” (SP, 144).

“Masaya yazdığım yazıya döndüm, aklım karışmıştı.” (B,11).

“Yoooo Hamdi, sen de şimdi aklımı karıştırma.” (GS, 33).

“En sonunda işte yarın ilk kuşumu da avlayacaktım. Aklım karışıyor, konuşamıyordum bile.” (AD,25).

“Bir çırak taşları yıkıyor, ustası da buzdolabını bir bezle siliyordu. Delikanlı durakladı, aklı karışmıştı.” (AD, 108).

“Bu konuyu düşününce kadının aklı karışıyordu.” (AD, 186).

Aklından geçirmek

“Uzarlara, denizle göğün mavisinin birleştiği yere bakarken aklından geçiriyordu.” (AD,105).

Aklı ermek

“Dayının hesap tutmaktan, alışverişe dek hepsine aklı ererdi.” (AD, 114).

“Hesaba onun aklı erer.” (S,8).

“Hepsi hesap, kitapla uğraşıyor; hepsinin aklı eriyor.” (GS, 71).

“Çocuktum aklım ermez babam söyledi.” (GS, 91).

Aklına gelmek

“Bundan sonra çekilen ağ köyün balıkçıları aklına geldi.” (AD, 34).

“Birden aklıma geldi, bu bizim Salih biraz sersemcedir.” (AD, 87).

Aklı başından gitmek

“Her gün böyle bu ireziller aklı başından giderdi.” (AD, 55).

“Zaten köyden birinin anası ölse hep böyle olurdu. Aklı başından giderdi.” (AD, 149).

“Herifi bıçaklayacaksın diye aklım başımdan gitti.” (CŞ, 110).

“Fatma’nın birikmiş beş on kuruşu suyunu çekerken aklı başına gelmişti.” (Tk, 13).

“Bu işin iç yüzünü öğrenince aklı başından gitti.” (Tk, 37).

Aklında tutamamak

“Fatma bir türlü öğrenememişti, aklında tutamıyordu.” (AD, 228).

Aklı başına gelmek

“Bir hayli itilip kakıldıktan sonra Simon’un aklı başına geldi.” (SP, 128).

“O zaman annesinin aklı başına geldi.” (Tk, 62).

Aklının köşesine gelmemek

“Politikaya müdahale etmek aklımın köşesine gelmez.” (CŞ, 151).

Alt üst etmek

“Dere taşı galiba düşüncesi zihnini alt üst etti.” (SA, 78).

“Bu laf Süleyman’ın yüreğini alt üst etti.” (CŞ, 115).

Al aşağı etmek

“Kavga gürültü arabadan al aşağı ettim.” (CŞ, 99).

Alay etmek

“Sanki yağmur karanlık Menderes delikanlılarla alay ediyordu.” (Tk, 31).

Anasından emdiği süt burnundan gelmek

“Yakayı bu pis işten sıtırıncaya kadar anamdan emdiğim süt burnumdan geldi.” (S, 25).

Anca beraber kanca beraber

“Anca beraber kanca beraber diye İpek Kanat bağırdı.” (ZK, 34).

Aslı astarı olmamak

“Sahi mi? Hani bu rivayetlerin aslı astarı yok denilmişti.” (SA, 18).

Ayak diremek

“Karıların gündeliği üç olduysa bizim üç buçuk diyerek ayak dirediler.” (CŞ, 107).

Ayıkla pirincin taşını

“Lakin bu ayağı deyip attığı kurşun bir de adamın kafasına rast gelirse ayıkla pirincin taşını.” (CŞ, 125).

B**Başına dikilmek**

“Bağın ihtiyar sahibi bütün gün iş boyunca başına dikiliyordu.” (YÜK, 224).

Baş başa vermek

“Koyunlar kendi aralarında bir meclis kurmuşlar, baş başa vermişler.” (SA, 70).

Bıçak kemiğe dayanmak

“Gerçekten kolay değildi anam için. Bıçak kemiğe dayanmıştı.” (AD, 150).

Bir dediğini iki etmemek

“Doktor Ali Bey, her ne nedenle olursa olsun hastaneden ayrılmıştı. Onun bir dediğini iki etmiyorlardı.” (AD, 178).

Boynum kıldan ince

“Bir kusur ettikse boynumuz kıldan ince.” (B, 55).

Boş gözlerle bakmak

“...cigarasını ateşleyen, dumanı derin derin içine çeken Ali; Mehmet’e boş gözlerle baktı.” (SA, 28).

Boynunun borcu

“Fındığı beklemek boynunun borcu.” (SA, 83).

Burnunu sokmak

“Bu oğlan da her işe burnunu sokmak ister.” (S, 14).

“Ben ömrümde bu kadar mühim bir işe burnumu sokmamıştım.” (S, 23).

“Aklımın ermediği işe burnumu sokmam.” (CŞ, 97).

“Haydi! Sen benim işime burnunu sokma!” (CŞ, 137).

C**Canına tak etmek**

“Yalnız birkaç gün önce Süleyman’ın canına tak etmişti.” (AK, 199).

Canla başla çalışmak

“Erkekler canla başla işe giriştiler.” (AK,209).

“Dayıbaşı başta ameleler canla başla çalışıyorlardı.” (S, 13).

Can atmak

“Her yaz köyden bağlarına dönmek için can atardı.” (YÜK, 237).

Canı sıkılmak

“Onların şu çepeçevre havuzun içinde durmadan dolanmaları canımı sıkıyor.” (YÜK,273).

“Ama kızın bu hali canımı sıkıyordu.” (YK,314).

“Simon’un bir kez daha canı sıkıldı.” (SP,124).

“Üç ay bizim damadın evinde canım sıkıldı.” (S,70).

“Yusuf’un canı sıkılmıştı.” (CŞ, 130).

“Cigarasının yabana gitmesine canı sıkıldı.” (AD, 77).

Canı burnundan gelmek

“Canım burnumdan geliyor şu sıralar kardeşim.” (AD, 86).

“Yusuf’un canı burnundan geliyordu.” (CŞ, 129).

“Yine niye geldin ana? Zaten canımız burnumuzdan geliyor.” (GS, 7).

Can evinden vurulmak

“Süleyman can evinden vurulmuşa döndü.” (CŞ, 120).

Canından bezmek

“Kaç zamandır bu şikayetleri dinleye dinleye canından bezmişti.” (CŞ, 124).

Canı çıkmak

“Taş kırmaktan canım çıkıyor.” (CŞ, 131).

Canı yanmak

“Genç adamın tepesinden kaynar su dökülmüş gibi canı yandı.” (CŞ,140).

Can kulağıyla dinlemek

“Leonidasdan gayri bütün dostları onu can kulağıyla dinliyorlardı.” (S, 94).

Canını okumak

“Bahçelerimizin de canını okurlar, bırakmazlar.” (GS, 106).

Cesaret edememek

“Kahveye girmeye cesaret edemedi.” (CŞ, 158).

“Elini kaldırıp durduracak oldu polisleri ancak cesaret edemedi.” (GS, 9).

Ç

Çalım satmak

“Beyefendi az buçuk okumuş da bize çalım satıyor.” (AD, 139).

D

Dalga geçmek

“Safder, öteki yaşlı arkadaşlarla da gelmişler. Benimle dalga geçiyorlardı.” (AD, 137).

Damarı tutmak

“Onların damarı tuttu mu, benim gençliğimdeki gibi tutuyor.” (SA, 68).

Devede kulak

“Bu para piyangodan alacağı paranın yanında devede kulak kalırdı.” (CŞ, 130).

Deli divane olmak

“Delikanlı kapının aralığından içeriye bakmak için deli divane oluyordu.” (AK, 180).

Dizlerinin bağı çözülmek

“Uzaktan uzağa şimşekler çakmaya gök gürültüsünün sesi duyulmaya başlayınca Zeynel’in dizlerinin bağı çözüldü.” (YÜK, 263).

“Niyazi Bey’in dizlerinin bağı çözüldü.” (GS, 47).

“Yaşlı adam Bekir, olduğu yere çöktü. Dizlerinin bağı çözüldü.” (GS, 111).

“Bu sözleri duyunca dizlerinin bağı çözüldü.” (SA, 38).

“Süleyman’ın olaydan sonra dizlerinin bağı çözüldü.” (CŞ, 119).

“Dizlerinin bağı çözüktü. Cebine soktuğu elleri de tir tir titriyordu.” (GS, 146).

“Dizlerinin bağı çözüldü, kendini sedire koyverdi.” (AD, 131).

Dilinde tüy bitmek

“Dilimde tüy bitti.” (SP, 122).

Dil dökmek

“Oğlu bir taraftan dil döktü.” (Tk, 74).

Dişini tırnağına takmak

“Vatan için Türk milletinin dişini tırnağına takarak dövüştüğü, ideal birliğine sahip olduğu günleri...” (S, 49).

Dizlerinde derman kalmamak

“Dizlerinde derman kalmamıştı.” (CŞ, 125).

“Ne ki dizlerinde derman yoktu.” (GS, 24).

Dostlar alışverişte görsün

“Dostlar alışverişte görsün. Millete iş çıktı.” (CŞ, 125).

Dört dönmek

“Hasan ağaçların altında dört dönüyordu.” (YÜK, 232).

“Onun böyle umursamazlığının karşısında anne, büsbütün deli divane olmuştu.” (AD,100).

“Bütün mahalle halk arkasındaydı. Çevresinde dört dönüyordu.” (AD, 178).

“Kâhya, kır atının üzerinde fasulye tarlalarını dört dönüyordu.” (SA, 43).

“Dili bir karış çıkmış, kan ter içinde tarlanın etrafında dört dönüyordu.” (AK, 194).

“Çocuklar sevinç içerisinde bağrışarak, el çırparak tülülerin dört bir yakasında dört dönüyordu.” (YK, 364).

Dört başı mamur

“Eleni’nin karşısına dört başı mamur çıkmalı.” (YÜK, 309).

Dört elle sarılmak

“Meslekleri ne olursa olsun ona dört elle sarılmalı.” (S, 46).

“Adamcağız işe dört elle sarıldı.” (AD,104).

Dumanı üstünde

“O zamanlar dumanı üstündeydi bu kasidenin.” (CŞ, 151).

E

El pençe divan durmak

“Mustafa el pençe divan durmuştu. Dizleri tir tir titreyerek oturuyordu.” (AK, 188).

“Jose’nin ve başkanın buyruğunu el pençe divan durarak bekledi.” (SP, 122).

Eli ayağı kesilmek

“Mustafa’nın bir an eli ayağı kesildi.” (AK, 192).

“Süleyman’ın eli ayağı kesildi.” (SA, 57).

El ayak çekilmek

“İyi ki dedin. Ortalıktan el ayak çekilmiş.” (AD, 30).

El üstünde tutmak

“Kaynanasını el üstünde tutuyordu.” (AD, 67).

Eli kulağında

“Eli kulağında ben hesapladım bugün, yarın mektubu gelir.” (GS, 98).

El koymak

“Bir şikâyetin mi var? diyerekten olaya el koydu.” (GS, 146).

El atmak

“Anayasayı tağyir⁵, tebdil⁶ ve ilga⁷ gibi bir suçlama olduğu işe sivil polisler de el attılar.” (GS, 147).

⁵ 1. Değiştirme, başkalaştırma. 2. Bozma. TDK, Güncel Türkçe Sözlük, Çevrim içi, <http://sozluk.gov.tr/>, 14.06.2022 tarihinde erişildi. Hikâyede “Bozma” anlamında kullanılmıştır.

⁶ Değiştirme, TDK, Güncel Türkçe Sözlük, Çevrim içi, <http://sozluk.gov.tr/>, 14.06.2022 tarihinde erişildi.

Ele avuca sığmamak

“Mehmet, bu ele avuca sığmayanların peşinde koşuyordu.” (SA, 76).

Ele geçirmek

“Şimdi ele geçirmeye çalışıyorum.” (S, 94).

El vermek

“Yoğurtçu Mehmet’e el verdi.” (GS, 133).

Eski çamlar bardak oldu

“Eski çamlar bardak oldu Bey amca.” (GS, 150).

G**Gönlünü almak**

“Yamansın be Hüsnü Efendi, yine gönlümü aldın.” (YK, 347).

Gönül eylemek

“Seninle bir yol gönül eyledik.” (CŞ, 120).

Görmezden gelmek

“Kebapçı önce görmezden geldi.” (CŞ, 154).

Göz atmak

“Ahmet, dönüp bir göz attı.” (AK, 163).

“Başını biraz çevirdi. Koca garajın başucuna bir nöbetçi kulübesi dikilen kâhya efendinin oturduğu eve bir göz attı.” (AK, 185).

“Makinist, aşçıya bir göz attı.” (AK, 186).

“Sonra kasketini parmağıyla geriye itip Mustafa’ya bir göz attı.” (AK, 189).

“Sonra terasa göz attı.” (AD, 110).

“Yine penceresinden bahçesine göz attı.” (GS, 103).

“Uyumadan önce de gazetesine bir göz atıyordu.” (GS, 121).

“Mal sahibi aşağı yukarı her saat başı gelip göz attı.” (S, 9).

“Delikanlı etrafına bir göz attı.” (CŞ, 107).

“Yakup, caddeye yaklaşırken etrafına bir göz attı.” (CŞ, 124).

“Haydi birini okuyorsun ötekini zapt etme. Biz de göz atalım.” (CŞ, 156).

“Odasının köşesindeki bölmeye göz attı.” (YÜK, 267).

“Okuduğum yere bir göz attım.” (B, 15).

“Önce ihale ilanlarına göz atardı.” (YK, 349).

“Ressam sararmış yaygıya bir göz attı.” (Tk, 79).

Gözlerini dört açmak

“Müslim gözlerini dört açtı.” (AK, 205).

⁷ Bir şeyin varlığını ortadan kaldırma, TDK, Güncel Türkçe Sözlük, Çevrim içi, <http://sozluk.gov.tr/>, 14.06.2022 tarihinde erişildi.

Gözlerinin içi gülmek

“Öğretmen gözlerinin içi gülerек:

-İmam Efendi, dedi.” (YÜK, 243).

Göz kulak olmak

“Siz dokuz gün Fifi’ye göz kulak olacaksınız.” (YK, 342).

“Sen de kestane mangalına göz kulak ol, bu işlere burnunu sokma.” (AD, 86).

“Doktor Bey, Allah rızası için bu kızcağıza göz kulak olun.” (AD, 161).

“Varsın onlar da kendi kendilerine yaşasınlar. Biz göz kulak oluruz.” (GS, 51).

“Çocukların kazasız belasız caddenin üst tarafına geçmelerine göz kulak oldu.” (GS, 136).

“San Peder Pedro’ya göz kulak ol.” (SP, 155).

“Sen şimdi ineklere göz kulak ol.” (SA, 49).

“Balyalar kamyonlara yüklenirken göz kulak olmak gerekti.” (CŞ, 119).

“Etrafa göz kulak oluyordum.” (Tk, 96).

Gözden geçirmek

“Artık bütün konuları tekrarlıyor, gözden geçiriyordu.” (AD, 111).

“Doktor koridorda yatan Fatma’yı iyice gözden geçirdi.” (AD, 178).

“İçerde kimi gardiyanlar temizliği, düzeni gözden geçiriyordu.” (B, 74).

“Tımarını, süsünü gözden geçirdi.” (YK,362).

Gözü arkada kalmak

“Ondan önce ölürsem gözüüm arkada kalır.” (AD, 162).

“Eğer bu sıkıntıyı gideremezsem gözüüm arkada kalacak.” (CŞ, 152).

Göze ilişmek

“Yavaşça pencerenin önüne dönerken yandaki küçük masanın üstündeki mektuba gözü ilişti.” (GS,58).

“...sokağın içinde dolaşırken gözüme ilişti.” (CŞ, 147).

Gözüne batmak

“Küçük bahçesi köylünün gözüne batmazdı.” (GS, 95).

Gözünü dört açmak

“Ocağın etrafında olanlar gözünü dört açmış onu dinliyorlardı.” (S, 36).

Göz kesilmek

“Bekleyenler göz kesildi.” (SA, 40).

Gözden kaçırmak

“Bütün bu olup bitenleri Yusuf gözünden kaçırmadı.” (CŞ, 130).

Gözleri kararmak

“Fadime’nin gözleri karardı.” (CŞ, 140).

“Çoğu aç acına çalışmaktan gözleri kararıyordu.” (GS, 130).

Göz koymak

“Onların serpmeye ve ağlarla tuttuğu iki buçuk balığa ne diye göz koymuştu?” (Tk, 45).

Göz etmek

“İhtiyar, aklına bir şey gelmiş olacak ki arkadaşlarına göz etti.” (Tk, 49).

H

Hayran kalmak

“Onun bu bilgileri edinmek için harcadığı çabaya hayran kaldılar.” (ZK, 25).

Heba etmek

“Bütün ömrümü heba ettim.” (CŞ, 152).

İ

İçi içine sığmamak

“İpek Kanat'ın içi içine sığmıyordu.” (ZK, 5).

“On on beş dakika ayaklarını suya soktu Fatma, içi içine sığmıyordu.” (AD, 175).

“Ananın içi içine sığmıyordu. Dolu dolu gözlerini bir yıldızlara kaldırıyor bir istasyonun arkasında gecekondulara uzanan yola çeviriyordu.” (GS, 5).

“Sevincinden içi içine sığmıyordu.” (AD, 14).

“Usta yine yokuşa sardı. İçi içine sığmıyordu.” (AD, 16).

“Bu iş de bitince şu makine ile hartuçların ağzını kıvrıp, büzüp kapatacağız. İçi içine sığmıyordu.” (AD, 23).

İçi cız etmek

“Gözlerini evden tekrar tarlalara çevirirken içi cız etti.” (AK, 185).

“Demek kurşun sıyırdı ha, derken içi cız etti.” (GS, 43).

İçini çekmek

“Bay Kâşif Çukurel, bir kere daha içini çekerek elini uzattı.” (YÜK, 300).

“...kâh ayağındaki çarıkların burnu ile yeri eşiyor sık sık da derin derin içini çekiyordu.” (SA, 27).

“Fark edilecek kadar derin içini çekti.” (S, 79).

İçi içini yemek

“Ağabeyimi sorsam mı ki, diyerekten içi içini yiyordu.” (GS, 9).

İç etmek

“Her yüz okkada on okkayı iç ettiğinin farkındayım.” (S, 35).

İçine kurt düşmek

“Bir şeycik olmasın ama içine bir kurt düştü.” (SA, 51).

İçine su serpilmek

“Uzaktan keçilerin sakın sakın atladığını görünce içine su serpildi.” (SA, 52).

İçi geçmek

“Yeşil yapraklara, uzaktaki mavi denize bakarken içi geçiverdi.” (GS, 103).

İçinden gelmemek

“İnat etmiyordu, içinden gelmiyordu.” (AD, 143).

İçi burkulmak

“Sarı yüzüne baktım. Kapkara gözleri vardı. İçim burkuldu.” (YK, 334).

İki ayağını bir pabucuna koymak

“Bizim damadın iki ayağını bir pabuca soktum.” (S,70).

İnce eleyip sık dokumak

“Bizi inceden inceye elemişler, ince eleyip sık dokumuşlar.” (ZK, 11).

İn cin top oynamak

“Köyün meydanında in cin top oynuyordu.” (AK, 205).

İncir çekirdeğini doldurmamak

“Bir incir çekirdeğini doldurmayan çocuk kavgalarıydı.” (AD, 75).

K

Kan beynine sıçramak

“Ne oldu bilmem kan beynime çıktı, herkes beni matrağa alıyormuş gibime geldi.” (GS,151).

Kel başa şimşir tarak

“Hüseyin Kalfa içinden ‘kel başa şimşir tarak’ diye geçirdi.” (AD, 171).

Kılını kıpırdatmamak

“Ahmet bu sözlerle aldırmadı. Kılını bile kıpırdatmadı.” (AK, 168).

“Yusuf uzun süre kılını kıpırdatmadı.” (CŞ,111).

Kıran girmek

“Dağlardaki odun kıtlığına kıran mı girdi?” (S, 80).

“Sağlık olsun, sağlık olsun. Ovadaki tarla kıtlığına kıran mı girdi?” (SA, 61).

“Şu kedilerin kanatları olsa zavallı serçelerin, kuşların köküne kıran girer.” (GS, 52).

Kulak vermek

“Kulak veriyordu, öksürüklere karışan bir horultu, uyuyan bir insanın horultusunu duyar gibi oluyordu.” (YÜK, 224).

“Ben fırsat buldukça insanların arasında çok dolaştım. Onlara kulak verdim.” (YÜK, 233).

“Bütün gece yorganın altından babasının anasının konuşmalarına kulak vermişti.” (YÜK,237).

“Süleyman Bodur hem düşünüyor hem de kulak veriyordu.” (AD, 141).

“Hastanede geçen konuşmalara kulak vermişti.” (AD, 168).

“Hep kulak veriyordu ötecekler mi, diye ama kuşlar bir türlü ötmediler.” (GS, 48).

“Kahveci Yusuf Efendi’de bu sözlerle kulak verdi.” (GS, 82).

“Feridun Bey, oturduğu yatağın ayakucunda heyecanla bekledi. Kapıya kulak verdi.” (GS,83).

- “Doğruldu bir süre yatağın içinde oturdu, kulak verdi.” (GS, 114).
- “Necip Bey, odasının içinde çın çın çınlayan seslere öfkeyle kulak vermeye başladı.” (GS, 124).
- “...sıra bekleyenler tartışmaya kulak verdiler.” (SP, 130).
- “Recep Bey, sen arkadaşına hiç mi hak vermedin?” (B, 77).
- “İnsanlar arasında çok dolaştım, onlara kulak verdim.” (ZK,11).

Kulak kabartmak

- “Tarlada çalışanlar, ulu çınarın altında bekleyenler birdenbire durakladılar. Kulak kabarttılar.” (AK,210-215).
- “Üst yakamdaki masada oturan üç yaşlı aralarında konuşmaya başladılar. Kulak kabarttım.” (AD,67).

- “Telgraf makinesinin sesine kulak kabarttı.” (S, 84).
- “Reis, akşam karanlığında oturduğu çınarın altından bir süre kulak kabarttı.” (SA, 81).

Kulak asmak

- “İsmail’e kulak asma, ahlakı pek sağlam değildir.” (YÜK, 275-296).
- “Sarı, böylece söylenip duran delikanlıya şöyle bir baktı ama kulak asmadı.” (AD, 107).
- “Delikanlı kalecinin sövgüsüne kulak asmiyordu.” (AD, 129).
- “Her neyse şu yazdıklarımı kulak asmayacağını biliyorum.” (GS, 59).
- “Kulak asma bu kara belalara sen.” (GS, 117).
- “Don Gonzales, Senyor Casada’ya kulak asmadı.” (SP, 125).
- “Haydi Bolivar, kendini göster! Bu sözlerle Simon kulak asmadı.” (SP, 133).
- “Yakup’un şu sırada bu çeşit laflara kulak asacak vakti yoktu.” (CŞ, 124).

Kulak kesilmek

- “Millet yatışınca sözü yaşlı, gözlüklü bir zat aldı. Tekrar herkes kulak kesildi.” (GS, 140).

Küplere binmek

- “Bu söz üzerine mal sahibinin ortağı küplere bindi.” (S, 35).
- “Gazeteleri okuyan halk küplere biniyor...” (AD, 91).
- “Kaçınca kızıp küplere biniyorum.” (YÜK, 310).

L

Laf etmek

- “Böyle mi laf ettik?” (CŞ, 103).
- “Geçen kısa sürede bir çift laf ettiler.” (CŞ, 107).
- “İki adam sırayla korka korka laf ediyorlardı.” (CŞ, 142).
- “Kırlı Amad, bir lafetme ihtiyacı hissetti.” (S, 15).
- “Sen köylülere bakma, bir sürü laf ettiler.” (S, 63).
- “Yeniler bir sürü evinsiz laf ediyorlar.” (GS, 91).

“Arkasından laf etmesinler diye ara ara kahveye uğrardı.” (GS, 95).

“Günahı boynuna diyelim de çok laf etmiş olmayalım.” (GS, 110).

“Ona hatırlı ediyormuş gibi görünmemek için başkaca bir laf etmeden yukarıya makamına çıktı.” (GS, 147).

Laf bulamamak

“Bekçi söylecek laf bulamadı.” (CŞ, 126).

N

Namusu iki paralık olmak

“Zar Kanat kardeşimiz iş namusunu iki paralık etti.” (ZK, 9).

Nuh deyip peygamber dememek

“Ziver Efendi Nuh demiş peygamber dememişti.” (GS, 146).

Ö

Ödü kopmak

“Göz göze gelmekten ödü kopuyordu.” (CŞ, 108).

“İpek Kanat’la Tel Kanat’ın ödleri koptu korkudan.” (ZK, 17).

Öne atılmak

“Mehmet tabancasını belinden sıyırdığı gibi kendisini öne attı.” (AK, 212).

Ön ayak olmak

“Onlara her yıl ön ayak olan dayı, her bir işi bilir; üçüncü gün hemen iş bulurdu.” (AD,114).

P

Parmağı ağzında kalmak

“Neticede herkesin parmağı ağzında kaldı.” (S, 30).

Perişan etmek

“Bu aklından geçenler Ali Mehmet’i perişan etti.” (SA, 35).

R

Renk vermemek

“Dayı şöyle bir delikanlıya baktı, renk vermedi.” (AD, 116).

S

Ses çıkarmamak

“Anası onun evden kaçıp güvercinlerle oynamasına ses çıkarmıyordu.” (YÜK, 236).

Söz etmek

“Mühendis işlerinden söz etti.” (YK, 351).

“Hasip; öfkeden zangır zangır titriyor, ağzını açıp söz edemiyordu.” (AD, 36).

“Günlerce köyün içinde, kahvede Sarı Korsan’ın, Sarı’nın, Kahveci Hasip’in ve Ali Cafer’in bir serüveninin sözü edildi.” (AD, 37).

“Bir sürü teşekkür lafı, vatana partiye yapılan görevin büyüklüğüne değinen söz ettiler.” (AD, 122).

“Bu Yugoslav General’den II. Dünya Savaşı’nda gazeteler çok söz etti.” (B,13).

“Çoğu olup biten işlerin sözünü ediyorlar. Bazı da sessizce, tedirgin; denizi, kıyıyı, kıyıdaki yapıları, sayfiye evlerini seyrediyorlardı.” (GS, 107).

Söz atmak

“Dükkânlarının önünden esnafın çoğu bana bakıp ‘Oo, delikanlı büyüdü ha!’ diyip söz attı.” (AD,27).

Söz geçirmek

“İyiliklerini inkâr edemezsin. Bunca yıldır o da Fatma’ya söz geçirir.” (AD, 207).

Söz dinlemek

“Sesinden çok üzüldüğünü anladım ama söz dinledi.” (B, 41).

Sözünü kesmek

“Herkesin bir işi var diye karısının sözünü kesti.” (B, 61).

“Kapat şimdi o eski defterleri, diye sözünü kesti.” (S,99).

“Selami Bey sesini yükseltecek oldu sözünü kestim.” (AD, 91).

S

Şaşkınlıktan donakalmak

“Gözlerini tam dereye doğru inen bayırdaki fidanlara çevirmek sırası gelmişti ki şaşkınlıktan donakaldı.” (SA, 48).

T

Taş kesilmek

“Hasan, olduğu yerde taş kesilmişti.” (YÜK, 230).

Tembih etmek

“Simon işin iç yüzünü öğrenmeden duyduklarından söz etmemelerini tembih etti.” (SP,143).

Tepesi atmak

“Bu ana kadar sakın olan patronun tepesi atmıştı.” (SA, 64).

Teskin etmek

“Keyfine bak Ali, diyerek onu teskin etti.” (S, 29).

Teselli etmek

“Onları birtakım sözlerle teselli etti.” (GS, 110).

Toz kondurmamak

“Reis, Karadeniz’e toz kondurmadı.” (SA, 81).

Y

Yerin dibine geçmek

“Utancımdan yerin dibine geçiyordum.” (AD, 30).

Yüreği burkulmak

“Gördüğü düş yüreğini burkuyordu.” (YÜK, 227).

Yüreği cız etmek

“Basık odanın kapısının aralığından kaç saattir kızını gözetleyen ana gördü, yüreği cız etti.” (GS,13).

“Delikanlının bu içtenliğini görünce arkadaşlarının yüreği cız etti.” (GS, 65).

“Yusuf Ak’ın yüreği cız etti.” (CŞ, 137).

Yüreği ağzına gelmek

“Yahu her seferinde yüreğim ağzıma geliyor.” (GS, 67).

“Mağrur zatı dövecek diye korktum, yüreğim ağzıma geldi.” (S, 76).

Yüreği kabarmak

“Karşısındaki manzaraya baktıkça yüreği kabarıyordu.” (SA, 27).

“Yusuf’un yüreği ağzına geldi.” (S, 131).

Yüreği ferahlamak

“Süleyman’ın kızının yüreği ferahladı.” (SA, 56).

Yüreğine su serpmek

“Yanan yüreğine buz gibi su serpildi.” (CŞ, 107).

Yüzükoyun yatmak

“Depoların ardındaki bir traktör iskeletin altına yüzükoyun yatmıştı.” (AK, 185).

Yüzüstü kalmak

“Pamuk elleme işi yüzüstü kaldı.” (YÜK, 227).

“Bütün işi yüzüstü bıraktı.” (CŞ, 121).

Yazar hikâyelerde deyimlere yer vererek Türkçenin söz varlığından yararlanmıştır. Hikâyelerde 143 farklı deyim tespit edilmiştir. Hikâyelerde yer alan deyimler sessel değişimler ve yerel söyleyişe uğramadan olduğu gibi aktarılmıştır. Yazarın deyimlere oldukça fazla yer vermesi anlatımın güçlenmesi ve iletilmek istenen düşüncenin kısa yoldan ifade edilmesini sağlamıştır.

2.15.3. Dualar(Alkışlar)

Eski Türkçede alka- (övmek, methetmek) filinden türeyen dua, insanoğlunun toplumda yaşadığı günden itibaren sözlü anlatımın bir türü olarak varlığını daima sürdürmüştür. “Dualar, iyi dilekleri ihtiva eden kalıplaşmış sözlerdir. Genellikle görülen bir iyiliğe karşı söylenir. Karşıdaki kişi güzel ve hayırlı sözlerle kutlanır, hakkında iyi dileklerde bulunulur.” (Akalın, 1990:73-74).

Dua, toplumların inanışlarına göre inandığı, kutsal saydığı varlıktan yardım istemesidir. “Dualar ana hatlarıyla hayat ve ahiretle ilgili olmak üzere iki kısma ayrılabilir.” (İlcak, 2019). Hikâyelerde dualarla ilgili geniş bir kullanım tespit edilmiştir. Hikâyelerde geçen dualar yer yer yerel ağız özelliklerini barındırsa da genel olarak kalıplaşmış söz grupları tespit edilmiştir.

“Ağa, namaza durmuş. **Allah kabul etsin.**” (AK, 181).

“**Ömrüne bereket** efem, aslan oğlum.” (AK, 182).

“**Allah vere** ölü olmaya.” (AK, 214).

“**Allah günahlarınızı bağışlasın.**” (YÜK, 233).

“Ey yüce Allah’ım! Köyümüz sana karşı ne suç işledi? Bir suçumuz varsa bağışla, sana sığınıyoruz. Belanın daha büyüğünden **sen bizi koru!**” (YÜK, 244).

“**Allah bin bin bereket versin.**” (YÜK, 290).

“**Tanrı sonumuzu hayreylesin.** Tanrım sen oğlumun aklını fikrini koru.” (AD, 131).

Dua çoğu zaman zorluklar karşısında yapılsa da hikâyelerin bazı yerlerinde insanların birbirlerine teşekkür amaçlı dua ettikleri tespit edilmiştir.

“**Ömrüne bereket** efem, aslan oğlum.” (AK, 182).

“**Allah vere** de motoru sana teslim ettiğimi kimse görmese

-İyi eksik olma **Allah razı olsun.**

-Sen de **eksik olma**, bana çok yardımın dokundu.” (AK, 192).

“Bana da hay **ömrüne bereket** demek düştü.” (AK, 206).

“Ben babanmışım gibi sana kefil olurum. Haydi oğlum, **Allah zihin açıklığı versin** der, sırtını sıvazlarım.” (YÜK, 274).

“Canın sağ olsun.

-Sağ ol inşallah, dedim.

-Göt kız başımdan! **Allah belanı vermesin.**” (YK, 321).

“**Allah saklasın** kızımı.” (YK, 342).

“Ali aşkına **bugünlere şükürler olsun.**” (AD, 11).

“Arkadaşlar ‘Hay **Allah senden razı olsun**’ dediler.” (AD, 91).

“Nasıl benim yeğen? Aslan gibi değil mi? Üç kişi bir ağızdan ‘**Allah bağışlasın.**’ dediler.” (AD,122).

“Başkomiser:

-**Hay ömrüne bereket...** diye söylendi.” (AD, 192).

“Büyük ablası Zeynep arkasından ‘**Allah zihin açıklığı versin.**’ diye söylendi.” (AD, 221).

Hikâyelerde tespit edilen diğer dua örnekleri şu şekildedir:

“**Allah rahmet eylesin.** Nur içinde yatsın. Ölen bütün analar nur içinde yatsın.” (AD, 157).

“İnşallah Bekir oğlumuzun yanındadır Aylin.” (GS,35).

“**Bereket versin.** Bahçedeki babadan, dededen kalma iki büyük görkemli çam ağacına bu keme biçme dokunmamıştı.” (GS, 122).

“Bu icat dünyayı yerinden koparacak azizim. Aslan hocamızın **ömrüne bereket!**” (GS,134).

“**Tanrı’ya şükürler olsun** ki Simon Pepeta bu arkadaşının yanındaydı.” (SP, 141).

“Çoğu komşusu incir ağaçlarını söküp, traktör alıp bir borç yükü altına girmişler ki **Allah kurtarsın.**” (B, 23).

“Allah devletin kesesine **Halil İbrahim bereketi** versin.” (S, 29).

“Baharda, yazın **Allah bin bereket versin** kazanırım.” (S, 52).

“**Bereket versin**, trende bulunuyorduk polis bulması güçtü.” (S, 77).

“...köye varıp namaza yetişelim istersen, **Allah her işimizi düzeltir inşallah.**” (SA, 30).

“Hey Allah’ım sen benim aklımı, fikrimi muhafaza et. Sen beni şeytanlardan koru.” (SA,35).

Ananın arkasından gelen bir kocakarı:

-**İnşallah** diye söylendi. Lakin Çürük Ali’nin karısı gibi sancıya dayanamayıp kendini suya atmasa.” (SA, 52).

“**Bereketli olsun**, Allah razı olsun dediler. Sonra işlerine baktılar.” (SA, 60).

“**Sağlık olsun**, sağlık olsun. Ovadaki tarla kılığına kıran mı girdi?” (SA, 61).

“**Allah bin bin bereket versin** beyim.” (SA, 67).

“**Allah yazdıysa bozsun.**” (SA, 76).

“Dünyada niçin yaşıyoruz ağabey? Üç ağaç incirin yarısını alıp onları da ortalıkta bırakmak olamaz. Geçinip gidiyoruz işte. **Allah kabul etsin.**” (CŞ, 98).

“**Allah bereketini artırsun.** Ağam çiftlikte mi?” (CŞ, 117).

“Tuh, **Allah belanı vermeye cahil herif!**” (CŞ, 128).

“**Allah kerim** be oğlum.” (CŞ, 137).

“Eksik olma bey. Sana biraz ağırlık olduk. **Allah razı olsun.**” (CŞ, 138).

“Sizin olsun. **İnşallah** muvaffak olursunuz.” (CŞ, 153).

Eve davet edilen misafir; ev halkına ve ev sahibinin hizmetine karşılık dua etmektedir.

“**Allah bin bin bereket versin.** Beraber yedik, içtik. Varın sağlıcakla.” (CŞ, 121).

“Baskın” hikâyesinde köye dadanan kargalardan kurtulmak adına halkın birbirlerine yaptığı dua şu şekildedir:

“Siz de komşularım haklarınızı helal edin. İnşallah kargaları yenesiniz. **Gazanız mübarek ola.**” (B,39).

Aynı hikâyenin bir başka bölümünde ise kader mahkumlarına yapılan dua şu şekildedir:

“**Hepinizi Allah kurtarsın.** Ben kurtaramam. Bu iş Meclis’in işidir. Daha büyüğümüzün imzası gerekir.” (B, 75).

“Ha gayret **Allah kuvvet versin.**” (S, 9).

Kırsal kesimde yaşayan halk geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Menderes’in suları yılın belirli dönemlerinde arttığı için tarım topraklarına zarar vermemesi adına halk dua etmektedir:

“**İnşallah** su daha da yükselmez.” (Tk, 29).

Dua, beddua ya nazaran Türk toplumunda yaygın olan söyleyişlerdir. Hikâyelerde genellikle insanların zor anlarında veya birbirlerine teşekkür amaçlı dua ettikleri tespit edilmiştir. Kültürümüzün eşsiz örneklerini barındıran “Dede Korkut Hikâyeleri”nde ise her hikâyenin sonunda dua edilmektedir. Hikâyelerin bazılarında alınan dua örnekleri şu şekildedir: “*Karlı Kara dağların yıkılmasın, Gölge büyük ağacın kesilmesin. Taşkın akan güzel suyun kurumasin. Kadir Tanrı seni namerde muhtaç etmesin. Yerli kara dağların yıkılmasın. Oğul ile kardeşten ayırmasin. Ak bürçekli ananın yeri cennet olsun. Koşarken ak boz atın sendelemesin. Vuruşunca kara çelik öz kılıcın çentilmesin.*” şeklinde ifade edilmiştir. (Ergin, 2003: 56-89-111).

2.15.4. Beddualar (Kargışlar)

Beddua veya kargışlar, insanların nasıl ki iyi olaylar karşısında dua yöntemleri varsa kötü, acı veren, huzursuzluk yaratan durumlarda da kinini, öfkesini boşaltmak adına başvurduğu yöntemlerdendir. “*Çaresiz acı çeken bir kişinin teselli bulmak amacıyla söylediği, kötü dilekleri, duyguları kapsayan kalıplaşmış sözleredir.*” (Kaya, 2010: 150). Toplumcu bir yazar olan Kocagöz’ün hikâyelerinde birçok beddua örneğine rastlanmıştır. Bu durumun sebeplerinden biri Kocagöz’ün halkın sorunlarına kayıtsız kalmamasıdır. Hikâyelerde geçen bedduaların bazıları kızgınlık esnasında bazıları da çaresizlik, zulüm karşısında söylenilmiştir.

“*Hay Allah belanı versin. Ölüye okunacak duayı ben de bilmem.*” (YÜK, 269).

“*Cehenneme dek yolunuz var.*” (YÜK, 280).

“*Erkek milleti değil mi, topunun boynu altında kalsın.*” (YÜK, 326).

“*Canı cehenneme irezilin.*” (YÜK, 330).

“*Bir de şu boyu devrilesice Veli’ye...*” (AD, 63).

“*Eden Allah’ından bulsun.*” (AD, 77).

“*Yine gelirler mi dersiniz?*”

-Belli olmaz.

-*Allah belalarını versin.*” (AD, 95).

“*Ben bu dünyaya sınava girmeye gelmedim ya. Topunun canı cehenneme.*” (GS, 61).

“*Allah belasını versin. Şu evi müteahhitlere mi versem?*” (GS, 129).

“*Tuh, Allah belanı versin.*” (SA, 89).

“*Allah belanızı versin. Tarlayı karılar hamamı mı sandınız?*” (CŞ, 139).

“*Kafadan Sakat Yunus Efendi:*

Hay Allah topunuzun belasını versin, diye söylendi.” (CŞ, 150).

“*Dünyanın da hayatın da yüzünü şeytan görsün.*” (S, 41).

“*Keyifsizmiş ha... Gebersin deyyus.*” (AK, 154).

“*Hepinizin Allah toptan belasını versin. İt herifler.*” (AK, 198).

“*Erkek milleti değil mi, topunun boynu altında kalsın.*” (YK, 326).

“*Kendi kendine mırıldandı. Canın çıksın inşallah.*” (Tk, 49).

“*Defol nankör herif! İnşallah bu zeytinliğin yüzünden yiyip, içtiğin burnundan gelsin.*” (B, 35).

Kocagöz'ün hikâyelerinde bireysel olarak yapılan beddualar çoğunluktadır. Bazı hikâyelerde ise devlete, yöneticilere karşı yapılan beddualara rastlanmıştır. Genel olarak hikâyelerde ağa-köylü, işçi-işveren sorunlarını işleyen yazarın siyaset sorununa parmak basmaması düşünülemezdi.

“Seçimden seçime bu milleti bir kilo ete **muhtaç edenlerin boynu altında kalsın!**” (AD,117).

“Cehennemin dibine dek yolları var gardaş... **İster greve ister cehenneme gitsinler.**” (AD,139).

“Devlet, diyordu dedem. **Yerin dibine batsın böyle devlet!** diye bağırdı.

-Padişah emri, hükümet emri... diyordu dedem.

-Böyle padişahın boynu altında kalsın. Böyle **hükümet yerin dibine batsın**, diyordu anam.” (AD,150).

“Sizin de televizyonun da **Allah belasını versin.**” (AD, 184).

“Hepsinin **Allah belasını versin.** Yollarım şimdi Murat Usta'nızı.” (GS, 8).

“**Allah kahretsin.** Olur olmaz zamanda kesiliyor cereyan.” (GS, 30).

“Ne hükümeti hanımefendi? Bu zammı **yapanların Allah belasını versin.**” (GS, 151).

“Ulan sizin gibi mühendisler bu memleketi batırdı. **Mühendis gibi boynunuz altında kalsın** sizin.” (B, 51).

“Ah evladım, **Ankara'nın yüzünü şeytan görsün!**” (B, 70).

Beddualar genellikle insanların haksızlık karşısındaki tepkisi olarak görülür. Hikâyelerde ise kahramanlar yaşadıkları haksızlık, adaletsizlik, iki yüzlülük gibi durumlarda karşısındaki kişiye beddua ettikleri tespit edilmiştir. “Dede Korkut Hikâyeleri”nde yere alan Salur Kazan'ın evinin yağmalandığı destanda Kazan Bey'in çobana ettiği beddua şu şekildedir: “**Ağzın kurusun çoban, dilin çürüsün çoban Kadir Mevla senin alına bela yazsın çoban dedi.**” (Ergin, 2013:45). Kahramanlar yaşadıkları olumsuz durumları beddualar yoluyla dillendirmişlerdir.

2.15.5. Argolar

Argo, belirli bir meslek grubu veya toplumsal yapının içerisinde konuşulan özel bir dildir. Sürekli yenilenen sözcük dağarcığıyla argoya net bir sınır çizmek zordur. Her yeni kuşak bu hazineye fark etmeden katkı sağlamaktadır. “**Toplumda belirli bir gruba veya sosyal bir sınıfa mahsus olan ve genel dilin koynunda asalak bir kelime hazinesi bulunan konuşma sistemlerine argo adı verilir, hırsız argosu, talebe argosu, asker argosu, artist argosu, umumhane argosu vb. gibi.**” (Develioğlu, 1980:9). Argo kelimesi Ana Britanica Genel Kültür Ansiklopedisi'nde şu şekilde ifade edilir: “**Bir toplumda geçerli genel dilden ayrı ama ondan türemiş olan yalnızca belirli çevrelerce kullanılan, toplumun her kesimince anlaşılmayan, kendine özgü sözcük ve deyişlerden oluşan özel dil.**” (Ana Britanica, 1998: 266). Argolar, konuşurları içerisinde belirli sınırları olan ve konuşan kişiler tarafından anlaşılan özel terimlerin bütünüdür diyebiliriz.

Toplumun sesi olan Kocagöz, eserlerinde argo tabirlere sıkça başvurmuştur. Birçok kesimin kullandığı argo kelimelere eserlerinde yer veren yazar toplumcu özelliğini bir kez daha ortaya koymuştur. “**Belirli bir zümre ve mesleğe ait fertlerin kullandığı, Türkçe ve yabancı kelimelere özel anlamlar vererek oluşturulan, herkesçe anlaşılmayan sözlere verilen addır. Rumca 'argos' Fransızca 'jargon'**” (Kaya, 2010:70).

Hikâyelerde geçen argo kelime örnekleri şu şekildedir:

“İyi halt ettiniz.” (YÜK, 221).

“Bu deyyus, hayırla anılır mı?” (YÜK, 232).

“Canı cehenneme kuş milletinin.” (YÜK, 282).

“Veletle kafa yüksek, ihtiyarı sepetledi.” (YÜK, 290).

“Ulan yeter be moruk! Amma da kafa ütüledin.” (AD, 90).

“Köyden meteliksiz geldim. Kapıcılık ederekten kerataya ortaokulu okuttum.” (AD, 140).

“Oh olsun kerataya. Bu veletler hep böyledir.” (AD, 142).

“Bak hele sen! Keratalar sabahtan beri sessiz sedasız bekler, ne planlar kurarlarmış...” (GS, 49).

“Havadan gelen topu, hele lastik hafif topu, ayağının üstünde tutup yere indirmek futbolun abecesidir.” (GS, 61).

“Bak şu velet var ya şimdi topu kaptı.” (GS, 61).

“Vay bu hergeleler yine bizim mahalleye düştüler.” (GS, 65).

“Ben kurtardım kendimi şu sınav belasından kefeni yırttım anladınız mı?” (GS, 64).

“En iyisi biz Doğan’ı yanımıza alalım. Aramızda yatar kerata!” (GS, 80).

“Hey gidi hey! Gitti gitti Mehmet, gelecek Bekir. Kerata doğru dürüst Türkçe meramını anlatamıyordu.” (GS, 98).

“Memura hakaretten içeriye girersin moruk.” (GS, 105).

“Bre keratalar, benim başımı belaya mı sokacaksınız?” (GS, 120).

“Bu moruk ayrılıkçı eylemcilerden olacak.” (GS, 151).

“Son Filipo’nun ne kadar anasının ipini satmış veledi varsa katıldı.” (SP, 121).

“Köylüleri köyüne posta etti.” (SP, 145).

“Veletler dut diyip çıkıp düşmesinler.” (B, 11).

“Bu hergeleler bizim memleketi çöplük mü sanır?” (B, 46).

“Bizim köyün gençleri sadece dolap beygirleri gibi tarlaların içinde dönüp çift sürüyorlar.” (SA,29).

“Hergeleler, muhakkak bir yere gömmüşlerdir demetleri.” (SA, 43).

“Onlardır...O deyyuslardır...diye söylendi.” (SA, 49).

“Ah...be beyim, bilmezsın bu haytaları” (SA, 67).

“...Yat ülen aşığı...”

“Seni gidi hayta...” (SA, 71).

“...Mal benim değil mi, falan zart zurt...” (CŞ, 96).

“Def ol! senin gibi zındık evlat olmaz olsun.” (CŞ, 98).

“Ağanın bedava sopasını yiye yiye azdı gitti deyyus.” (CŞ, 104).

“Hadi naş naş. Bas şimdi bakalım.” (CŞ, 121).

“Dur ulan dur! Enselendin işte.” (CŞ, 125).

“Malın biri kart öküz olmasaydı bir elli kâğıt fazla ederdi.” (CŞ, 142).

“Erkenden tünemeye mi gidiyorsun? Rakı da içilmez mi babalık?” (CŞ, 143).

“Keratanın ateşi, tam benim gençliğimin ateşi.” (AK, 165).

“Şehre götürüp bu namussuzun derisini haraç mezat pazarda satacağım.” (AK, 175).

“Avrat kestim, diye mırıldandı.” (AK, 185).

“Al şu paranı, bas hemen köyüne tüy.” (AK, 188).

“Allah bilir bana neler yutturacaktınız?” (Tk, 79).

Hikâyelerin birçoğunda tespit edilen argo kelimelere genel anlamda kızgınlık, öfke, nefret vb. durumlarda toplumun başvurduğu tespit edilmiştir. Hikâyelerde en çok kullanılan argo sözcükler “kerata” ve “velet” şeklindedir.

2.15.6.Küfürler

Küfür “sövmek, sövmek için söylenen söz, sövgü” anlamına gelmektedir. (TDK, 1998:1433). Küfür; günlük konuşma dili içerisinde yer alan, topluma veya insanın şahsiyetine yönelik söylenen, iğneleyici, kalıplaşmış sözlerdir. Küfür kelimesi Arapça kökenli olmakla beraber Develioğlu’na göre “1. Allah’a ve dine ait şeylere inanmama. 2. Dinsizlik, imansızlık. 3. İslam dinine uymayan inanışlarda bulunma. 4. Nankörlük. 5. Sövüp, sayma, kaba söz söyleme. 6. Örtme, gizleme.” anlamına gelmektedir. (Develioğlu, 2012: 533). Kocagöz hikâyelerinde küfür yoğun olarak kullanılmıştır. Bu durum toplumcu bir yazar olması ve halkın gerçek yaşam biçimini katıksız bir şekilde okuyucuya iletmesinin bir sonucudur. Eserlerde tespit edilen küfür örnekleri şu şekildedir:

“Uyumuyor namussuz, diye dişlerini sıktı.” (YÜK, 225).

“Gel ülen yüreksiz buraya!..” (YÜK, 239).

“Yaklaşsan yaklaşamazsın ... Her yakası boklu değnek.” (YÜK, 253).

“Ulan it enciği iyi bak!” (YÜK, 272).

“Usta ‘vay namussuz vay, vay balık düşmanı vay! Utanmaz rezil! diye söylendi.” (AD, 19).

“...bir kurşunla geberteceğim bu namussuzu!” (AD, 33).

“Vay aşâğılık namussuz! Rahat bırak ulan namussuz çakal bozuntusu!” (AD, 36).

“Şimdi ne bok yemeye kalkmış da ağır çıkıyor ediyor?” (AD, 63).

“Ulan biz senin büyüğün değil miyiz, diyerekten herifi işinden, mağazamdan siktir ettim.” (AD,87).

“Ne bok olursa olsun o herifi istemiyorum!” (AD, 122).

“Ölseydi ne bok yiyecektin?” (AD, 205).

“Üstüne varma orospu... Senin yedi ceddini sülaleni!” (AD, 229).

“Dua edin bu mevsim üç maç kaldı bizim amatör ligde. Ben şöyle boktan gol yemeyeyim.” (GS,65).

“Anasını...avradını...kahpe feleğin!” (GS, 85).

“Ülen deyyus kafanı kırarım senin.” (GS,97).

“Ulan namussuz, ulan yamyam. Aç gözlü kuş, kumru düşmanı pezevenk.” (GS, 100).

“-Biz boku yedik komşularım.

-Ne demek istiyorsun ulan?

-Ben diyeceğimi dedim ulan!” (GS, 105).

- “İn ulan it oğlu it oradan.” (GS, 131).
- “Def ol yezit. Bırak da rahat bir yemek yiyeyim.” (Tk, 101).
- “Aynalı pehlivanın encamını ne siz sorun ne de ben söyleyeyim. Bacak kadar pıçtim.” (S,34).
- “Oh olsun, aşağılık herife!” (S, 81).
- “Namussuz, on çift öküzün on günde yapacağı işi gürültüye, patırtıya getirip bir günde yapıyor.” (SA, 27).
- “Ulan! Osurcek tazı gibi ne adamın suratına bakıyorsun?” (SA, 40).
- “Çapayı sallar ha sallar...Anasını sattığımın...” (SA, 68).
- “Namussuzlar aşağılık memleket!” (SA, 81).
- “Hususi gördük mü, sol tekerleği herife gösterir, onun sıçan gibi sokulacak delik aramasını keyifle izlerdik.” (CŞ, 96).
- “Ülen orospu! Kocan seni dövmüyor galiba!” (CŞ, 98).
- “Ulan ne bok yemeye bunca milletin rahatını bozarsın?” (CŞ, 108).
- “Çakal gibi ciğeri beş para etmez korkak bir düşmana! Tuh, bombok bir iş bu.” (CŞ, 113).
- “Karı milleti değil mi? Hepiniz orospusunuz!” (CŞ, 120).
- “Namussuz amma da koşuyordu. Deyyus atmasın tenekeyi daha iyi diye bir an durup düşündü Yakup.” (CŞ, 124).
- “Bilirim iti. Babasının aksi aşağılık biriydi.” (CŞ, 137).
- “Kulun, kölen olam Nusret Efendi, iç şu boku!” (CŞ, 145).
- “O, senin gibi inat uğruna bokuna pars adına düşmemiş.” (AK, 170).
- “İyi bakın şu camışların, öküzlerin yağına tuzuna! Gördünüz bu sabah Mustafa’nın yediği boku!” (AK, 186).
- “Zaten sakalımıza kadar boka batmışız. Belanın bundan ötesi can sağlığı.” (AK, 198).
- “Ülen it herif, korkmayıp da ne bok yesinler?” (AK, 202).
- Tahlil edilen hikâyelerde genel itibarıyla ya onur kırıcı, incitici ya da kızgınlık anında insanlara karşı bazı hayvanlara yönelik yapılan benzetmeler aracılığıyla kullanılan küfürler tespit edilmiştir.

2.15.7. Selamlaşma/Vedalaşma/Seslenme

Selam, toplumsal ilişkilerde konuşmayı başlatan, iyi niyetle söylenen sözlerdir. Her toplumun selamlaşma kültürü birbirinden farklıdır. “Her kültürün kendi özellikleri doğrultusunda kültüre özgü biçimde şekillenen iletişim biçimlerinin ve bunlar arasında yer alan selamlaşma ve vedalaşma bu nedenle dil ve kültür bilimciler tarafından dil bilimi ve halk biliminin inceleme alanı içerisinde değerlendirilerek söz konusu alanlardaki çalışmalara konu edildiği görülmektedir.” (Keskin, 2017: 126-127). Toplumda önemli bir yere sahip olan selamlaşma geleneği Kocagöz’ün hikâyelerinde “merhaba” “hoş geldiniz” “selamünaleyküm” gibi halk arasında yaygın kalıplaşmış söylemler tespit edilmiştir:

“Hasan kendisine benzer bir delikanlıya yaklaştı:

-**Merhaba** gardaş

-**Merhaba** gardaş, karşılığını aldı.” (YÜK, 221).

267). “Sağdan, soldan seslenen komşularına selam verdi. Eyvallah dedi. **Merhaba** dedi. (YÜK,

“Bu sırada Zeynel **“merhaba”** diyerek Niyazi Efendi’nin yanına oturdu.” (Tk, 36).

“Rüstem Usta’yı iç kapının önünde karısı karşıladı:

-**Hoş geldin**, dedi. Usta kısaca:

-**Hoş gördük**, karşılığını verdi.” (AD, 17).

“Gözlerinin içi güldü, gülümsemesi yüzüne yayıldı:

-**Hoş geldin** oğlum...dedi.” (AD, 47).

“Ayazlığın merdiveninde Hafize Kadıncık karşıladı Ali’yi:

-**Hoş geldin**, dedi.

-**Hoş gördük**, karşılığını verdi.” (AD, 62).

“Hoş geldin oğlum

-**Hoş bulduk** babacığım.” (AD, 84).

“Delikanlılara:

-**Merhaba**, dedi.

-**Merhaba**, karşılığını aldı.” (AD, 95).

“Küçük kahvenin önünden geçiyordu. Bu sırada büyük kahveye yönelmişti:

-**Merhaba**, diye selam verdi ciddi ciddi.” (AD, 200).

“Abe kızım, sen Fatma’sın. Tanırım seni. Bizim kocakarı, gelinim seni beklerler bugün. **Hoş geldin**.” (AD, 213).

“Kalfa Fatma’yı görünce doğruldu:

-**Hoş geldin** kızım, dedi.

-**Hoş bulduk** Hüseyin amca, diye kalfanın elini öptü.” (AD, 216).

“**Merhaba**, selamünaleyküm ağalar. Size güzel haberlerim var.” (GS, 104).

“**Hoş geldin**, dedi Hayrullah Efendi.” (GS, 137).

“Mahkumların arasına dalınca:

-**Merhaba** arkadaşlar, dedi.

Alkıştan yer gök inliyordu. Mahkumlar:

-Sağ ol, karşılığını verdi.” (B, 75).

“Kendisini çağıranın yanına doğru yürüdü, duvarın dibine çömeldi:

-**Merhaba!**

-**Merhaba**, nerelerdesin yahu?” (S, 21).

“Çavuş biraz şaşkın gözlerle onları süzdü:

-**Hoş geldiniz**.

-**Hoş bulduk** başçavuşum.” (S, 103).

“Selamünaleyküm, diye selamını bastı.” (SA, 72).

“-**Hoş geldiniz** bu ne hal Ali Paşa?

-**Hoş bulduk.**” (CŞ, 117).

“O, elini göğsüne götürerek:

-**Merhaba**, diye mırıldandı.

-**Merhaba** Yunus Efendi.

-**Merhaba**...merhaba oğlum...eksik olma.” (CŞ, 155).

“-**Merhaba** dayı!.

Aksakallı:

-**Merhaba** oğul, merhaba! karşılığını verdi.” (AK, 178).

“Buyur ağa **hoş geldin**, safa geldin diye hatırlımı sordu.” (AK, 205).

Vedalaşma, bir yerden veya topluluktan ayrılırken söylenen olumlu temennilerdir. Hikâyelerde tespit edilen vedalaşma kelime grupları şu şekildedir:

“**Haydin eyvallah**, diyip kapıdan çıktı. Arkasından:

-**Güle güle**, dediler.” (AK, 189).

“Haydi eyvallah, dedi Mustafa.” (AK, 192).

“Ya... Yağmurdan saklanacak yeri bilmezsin...Öteki kedilerin yanına... Yallah!” (YK, 22).

“Haydi bakalım gidin şu otların arasında dört yapraklı yonca bulun. Kim bulursa ona ödül var. Hem dört yapraklı yonca bulmak uğurdur.” (YK, 75).

“Avlu kapısından çıkarken annem bize ‘**Rastgele!**’ dedi. Babam bir ‘sağ ol’ çekti.” (AD, 27).

“Olur selamlarını iletirim dayı, **hoşça kal!**” (AD, 123).

“Usta yumuşadı:

-**Oldu tamam. Elimden geleni yaparım. Hoşça kalın.**” (AD, 208).

“**Hoşça kal** Şerif amca, gelirim yine.

-Haydi **güle güle**, dedi bakkal.” (AD, 211).

“Haydi, **hoşça kal** uyu biraz.” (GS, 26).

“Ben karakola varıp görevi teslim edeyim. **Kal sağlıcakla.**” (GS, 118).

“Zeytincinin cevabını beklemeden yürüdüler. Hepsi ayrı ayrı:

-Eyvallah zeytinci, eyvallah zeytinci! diye, kendilerine hayretler içerisinde bakan delikanlının yanından geçti.” (S, 38).

“**Hoşça kal** Süleyman Efe.” (CŞ, 121).

“Hadi **hoşça kal**, buradan ayrılıyoruz.” (CŞ, 138).

Kocagöz’ün hikâyelerinde daha çok “**hoşça kal**” “**güle güle**” gibi kalıplaşmış kelime grupları tespit edilmiştir.

Seslenme, kişinin kendisini duymayan kişiye karşı veya herhangi bir olaydan dolayı sesini duyurmak amacıyla sarf edilen sözlerdir. “Kişileri, grupları, canlı ve cansız varlıkları çağırmak, uyarmak, iletişim ortamına çekmek amacıyla kullanılan sözlerle ‘seslenme sözleri’ denir. Seslenme sözleri yediden yetmiş yaş, statü, zekâ ve eğitim farkı gözetmeksizin herkesin her an kullandığı sözlerdir.” (Demirbaş, 2017: 2155).

“Guuuuk! Guuuuk! diye bağırdı. Sesi, karşı yakadan kayalardan geri döndü.” (YÜK,235).

“Millet tarlaların içine doğru koşuyor:

-Ahmet! Mehmet! Hasan! Ayşe! Fatma! Emine! diye ünleliyordu.” (AD, 14).

“Komşu evin çitine doğru avazı çıktığı kadar bağırdı:

-Birsen! Birsen! okula geç kalıyoruz.” (AD, 74).

“Ağabeyim geliyor! Ağabeyim geliyor! diye bağırdı.” (B, 25).

“Ses versene kız! Kız Ahmet’in karısı!” (CŞ, 139).

“Meraklanmışım. Hemen camı açıp sertçe bağırdım:

-Kimi aradınız Bey!” (CŞ, 147).

“Huuuu! Kemal Efendi, ekmek hazır. Kızanlara izin ver.” (AK, 186).

Bazen karşıdaki insana seslenmek, aramak amacıyla söylenen sözler bazen de yaşanan bir olaydan sonra kişilerin duygusunu ifade etmek amacıyla söylenmiştir.

“Baba! Baba! Yangından kurtulan arılar geldi.” (ZK, 44).

“Elif! Kız Elif! Saçlarını nehir sularında yıkayan biraz ilerideki söğütlerin arasından yorgun bir kadın sesi cevap verdi:

-Hasan!..Hasan!..” (SA, 52).

Hikâyelerde tahlil edilen selamlaşma/vedalaşma/seslenme ifadeleri şu şekildedir:

Selamlaşma: merhaba, hoş geldiniz, hoş bulduk.

Vedalaşma: güle güle, hoşça kal.

Seslenme: hu hu ya da kişilerin ismiyle seslenme ifadelerine yer verilmiştir.

2.15.8.Yeminler

Yeminler dinî unsurlara bağlı olarak gelişen ifadelerdir. Yaşanan bir olayda karşı tarafı inandırmak, sözündeki samimiliği iletebilmek adına söylenen sözlerdir. Yemin Türkçe sözlükte şu şekilde tanımlanmaktadır: *“Tanrıyı veya kutsal bilinen bir kişiyi bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulama ya da kendi kendine söz verme”* (TDK, 1998: 2429). Toplumun gelenekleriyle, yaşantısıyla özdeşleşen yeminler Ali Berat Alptekin’in yorumuyla *“Yeminler, karşıdakini inandırma, ikna etmek amacıyla kutsal kabul edilen şeylerin ismini zikrederek söylenen ve belirli kalıplar şeklinde olan sözcüklerdir. Anonim halk edebiyatının ilk örneklerinden olan antlar; toplumun gelenekleriyle, inançlarıyla, tarihiyle ilişki içerisinde olduğundan başlangıç dönemlerinde daha çok kutsal sayılan yer ve gök üzere yapılmıştır.”* ifade etmiştir. (Alptekin, 2009: 24). İncelenen hikâyelerde İslam inancının etkisiyle Allah adına yapılan yeminler **“vallahî”** **“billahî”** tespit edilmiştir.

“Bu devirde adamın mevtası ortada kalır vallahî.” (YÜK, 299).

“Onlar Gümüş’ü kıstırmaları delik deşik ederler vallahî.” (YK, 371).

“Vallah bunların işine aklım ermedi, ermiyor.” (AD, 140).

“Tatlı tatlı konuşacağım diye vallah billah yemin ediyor.” (AD, 190).

“Ortalığa çıkmaya meydan vermezler, iflahını keserler vallahî.” (GS, 76).

“Şimdi sen aşağıya iniyor musun, inmiyor musun?”

-Vallahî inmem.” (GS, 132).

“Üç aydır ortalarda yoktun.

-**Vallahi** ne halt ettiğimi ben de bilmiyorum.” (S, 21).

“Kız seni ne zaman alsam uğursuz gelirsın. Bu seferde lastik patlarsa **vallah billah** köteği muavine değil sana atarım.” (CŞ, 98).

“Bana bak...Yalan diyorsan **vallah billah** kemiklerini kırarım.” (CŞ, 118).

“**Vallah billah** bu olayda benim bir suçum yok.” (CŞ, 125).

“Hele şu parayı bir alsın. **Vallah billah** köye gidecekti.” (CŞ, 129).

“İçmezsen **vallah billah** kan çıkar. Allah aşkına iç şu zıkkımı Nusret Efendi.” (CŞ, 145).

“İçmeyecek misin? Dokunuyorum **vallah billah**...İç şunu.” (CŞ, 146).

“**Vallah** toprağı pamuk gibi atıyor.” (AK, 194).

“**Vallah** işin orasını sen bilirsın.” (AK, 194).

“**Vallah** bizim memlekette duysalar Yasin’in anasını ağlatırlar.” (AK, 195).

“Memiş Allah’a sığınıp:

-Hem **vallahi** hem **billahi**!” (Tk, 14).

Hikâyelerde Allah adına yapılan yeminlerin ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. Türk toplumu İslam inancının etkisinde asırlardır şekillenmiştir. Dinî olgular ise insanların itiraz edemeyeceği, farklı bir hüküm veremeyeceği değişmez kuralları ve unsurları barındırır. Hikâyelerde kahramanların Allah adına yemin etmesinin temel nedeni muhatabı olduğu kişiye kendisini inandırmak istemesinden kaynaklanmaktadır.

2.15.9. Lakaplar

Lakap; bir kişiye ya da aileye fiziki özelliği, mesleki durumundan dolayı toplum tarafından isimlerinin sonrasında verilen addır. Lakap, Arapça kökenli bir sözcük olup Doğan Kaya “Bir aileye veya bir kişiye isminin dışında herhangi bir özelliğinden veya durumundan dolayı başkaları tarafından takılmış isimdir.” şeklinde ifade etmiştir. (Kaya, 2010:491). Ferit Develioğlu’nun **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgati**’nde ise, “Bir kimseye kendi asıl adından başka takılan ad” olarak tanımlamaktadır. (Develioğlu, 2012: 541). Eserlerde kişilere meslekî ve fizikî özellikleri, mensubiyetleri bağlamında lakaplar verilmiştir. Konuya farklı bir yorum getiren Birol Azar “Kişiye asıl adından sonra takılan ve mutlaka belirgin bir özelliğini gösteren lakaplar kişinin en basit şekilde tanınmasını sağlar. Lakaplar kişilerin çeşitli özellikleri göz önüne alınarak verilir/takılır; sosyo-kültürel-ekonomik durum, meslek- uğraş durumu, etnik köken, soy/sop durumu, fiziksel özellikleri, belirgin tavır ve davranışları etken olan durumlardır.” şeklinde ifade etmektedir. (Azar, 2019: 353- 354). Lakaplar, soyadı kanunu çıkmadan önce soyadı yerine geçen, ait olduğu sülaleye atalarından kalarak gelen ve devam eden, o sülaleyi tanıtıcı sözlerdir. Lakaplar, insanların birtakım özelliklerinin betimlediği için isme göre kalıcı bilgiler de sunmaktadır. “Lakaplar kullanıldığı yörenin dil özelliklerini, mizah anlayışını, gözlem gücünü, değerlerini ve dünya görüşünün anlaşılmasında önemli veriler sunmaktadır.” (Kardaş, 2018: 210). Hikâyelerde tespit ettiğimiz lakaplar şu şekildedir:

Hikâyelerde mensubiyet bildiren lakaplar mevcuttur:

“Bana **Apti Çavuş** derler.” (YÜK, 255).

“Bay Kâşif Çukurel, bir kere daha içini çekerek elini uzattı.” (YÜK, 300).

“Nerede o **Savran Mustafa Ali**?” (YK, 361).

“Dövlət bizim kırk yıldır tarla bildiğimiz toprakları nasıl elimizden alır da **Çamoluklarına** otlak verirmiş?” (AK, 202).

“Bir **Yörüköğlü** diyecekler... yaylaları, obaları, köyleri, şehirleri haraca kesen, kasıp, kavuran bir parsın hakkında gelmiş.” (AK, 176).

“Bana bu gidenlerde adıyla sanıyla **Savran Memiş** derler.” (SA, 29).

“**Yörük Mehmet Ali** içeriye girdi.” (SA, 59).

“Bir çift damın önündeki söğüdün altına çöküp oturan **Koca Yörük Ali Dayı**; arkasını söğüdün gövdesine vermiş, batıya dağların ardına güneşe bakıyordu.” (AD, 10).

“Kara Mehmet’le babam tarlanın durumunu incelemeye koyuldular.” (AD, 28).

“Sen beni bilmezsin oğul, bana bu gidenlerde **Koca Yörük Mehmet** derler.” (AK, 163).

“...bazen **Dayıbaşı Ali oğlu Ali** ile hafif tertip tartışıyor. Milleti şevke getiriyordu.” (SA,119).

“Bu sırada **Dayıbaşı Ali Emmi** yanlarına gelip çöktü.” (AD, 57).

“-Hoş geldin **Koca Yörük!** diye seslendim.” (B, 53).

“-Adın ne senin?

-Amad

-Hangi köydensin?

-Buralara uzak...

-Ama hangisi?

-Ne bileyim ben ...**Kırlı** derler bize...” (S, 15).

“**Kırlı Amad** kabahat işlemiş de bu kabahatını sonrasında affettirmeye çalışan çocuklar gibi o gün elinden geleni ardına koymadı.” (S, 17).

“-Sona cümle alemin-paşa- demesine ne buyurursun? **Tahtacıların Paşası** demiyorlar mı?” (S, 32).

“**Yörük Mehmet Ali** içeriye girdi.” (SA, 59).

“**Akkuşların Recep’in** gömülü altını olduğunu iddia ettiler.” (Tk, 104).

Hikâyelerin çoğunda kişiye verilen lakaplar, bazen de insan dışındaki bir varlığa herhangi bir belirgin özelliğinden dolayı verilmiştir.

“Zaten bu belalı koca kediye, **Sarı Korsan** ismini o vermişti.” (AD, 38).

Kişilerin mesleklerinden dolayı taşıdıkları lakaplar:

“Ben yabancı değilim herkes bilir beni. **Yoğurtçu Mehmet'im**, Mehmet!” (GS, 131).

“Kasabaya gelen köylü ve kasabalının **Zeytinci** ismini taktığı genç bir adamdı.” (S,27).

“**Meyhaneci Topal Selim** işin nezaketini kavramıştı.” (SA, 144).

“Millet bana bedava mı **Cihan Şoförü** diyor?” (SA, 96).

Kişilerin karakter ve davranış özellikleri ile ilgili lakaplar da tespit edilmiştir:

“Yaşlı zatın sözünü mahalleliden **İpsiz İsmail** kesti.” (GS, 141).

“Hüseyin telaşla sokaklarda arabasını arardı. Onu gören çocuklar da:

-**Göçmen Amca** geliyor! diye kaçırdı.” (B, 12).

“**Çürük Emin** yolun üzerinde yürürken yan gözle biraz ötede kayalarla oynayan denize baktı.” (S,101).

“Bana bu gidenlerde adıyla sanıyla **Savran Memiş** derler.” (SA, 29).

- “Bizim **Karınca**’da el freni ne gezer?” (SA, 97).
- “**Kara Mehmet**’le babam tarlanın durumunu incelemeye koyuldular.” (AD, 28).
- “**Celep Yamık Nuri**, ortalığı inleyen bir sesle bangır bangır bağıırıyordu.” (SA, 145).
- “**Kafadan Sakat Yunus Efendi** yutkundu.” (SA, 154).
- “Ben gençliğimde **Ayıboğan Yusuf Efendi** ile yetiştim.” (AK, 170).
- “Sen söyle Yasin Ağa, dursan dursan karısız kaç gün durursun? Ona **Deli Kürt Yasin** derler.” (AK,195).
- “**Yamık Yakup**, Kaymakam Bey’in odasına daldı.” (AK, 206).
- “Belediye Başkanı’nın kendisine **Bolivar** demesine çok kızırıyordu.” (SP,123).
- “**Udi Zeynel**, mahallenin bütün kızlarının ud hocasıydı.” (Tk, 37).

Hikâyelerde özellikle köylerde kişileri tanıtmak ve tanımak için lakap kullanımının yaygın olduğunu görmekteyiz. Yazarın hikâyelerinde lakaplar konusunda oldukça geniştir. Bu durum yazarın gerçekçi yönünü bir kez daha ortaya koymuştur. Hikâyelerde tespit edilen lakaplar şu şekildedir:

Mensubiyet bildiren lakaplar: Apti Çavuş, Savran Mustafa, Çamoluklar, Yörükoğlu Savran Memiş, Koca Yörük, Dayıbaşı Ali oğlu Ali, Kırılı Amad, Akkuşların Recep.

Mesleklerine göre verilen lakaplar: Yoğurtçu Mehmet, Zeytinci, Meyhaneci Topal Selim, Cihan Şoförü.

Kişilerin karakter ve davranışlarına göre verilen lakaplar: Çürük Emin, Kara Mehmet, Yamık Nuri, Kafadan Sakat Yunus Efendi, Ayıboğan Yusuf Efendi, Deli Kürt Yasin, Udi Zeynel şeklinde örnek verilebilir.

SONUÇ

Cumhuriyet Dönemi toplumcu gerçekçi yazarlarından biri olan Samim Kocagöz, tahlil edilen hikâyelerinde halkın toplumsal sorunlarının sesi olmuştur. Kırsal yaşamdan şehir hayatına dair geniş bir yelpazedeki insan figürlerinin yaşamını, sıkıntılarını, hayata bakış açılarını ve birçok konuyu hikâyelerinde işlemiştir. Söke’de doğup büyüyen, doğduğu yerin kültürünü güçlü gözlem yeteneği ile satırlara döken yazarımız halk bilim açısından da önemli örnekler vermiştir.

Çalışmanın ana prensibi; halk bilimi içerisinde Cumhuriyet Dönemi toplumcu- gerçekçi yazarlardan biri olan Samim Kocagöz’ün hikâyelerindeki folklorik unsurları tespit edip ortaya çıkan malzemeleri belirli kıstaslar dâhilinde değerlendirmektir. Metin merkezli oluşturulan çalışmada, uzun bir süre titizlikle inceleyip hangi unsurun ne şekilde kullanıldığını ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Halkın kanayan yaralarını gün yüzüne çıkaran, ağa- köylü işçi- işveren çatışmasını gözler önüne seren ve toplum için sanat anlayışı ile eserlerini oluşturan Kocagöz; tahlil edilen eserlerinde halk bilimi unsurlarına hemen hemen birçok konu başlığında doğrudan veya dolaylı olarak yer vermektedir. Konu başlıkları bazı eserlerde kapsamlı bazılarındaysa yok denecek kadar azdır.

1940 kuşağına mensup, topluma realist bir gözlemle yaklaşan Samim Kocagöz; hikâyelerinde Ege yöresinin ağız özelliklerini kullanarak halk dili ile ilgili canlı, gerçekçi kültürel yapı hazinesi sergilemiştir.

Hikâyelerde geçiş dönemleri ile ilgili öğeler bulunmaktadır. Doğum, evlenme, ölüm ile ilgili unsurlar arasında en fazla değinilen evlenme ile ilgili gelenek ve adetlerdir. Evlenme başlığında ele aldığımız ifadeler bakıldığında büyük bir çoğunluğun köy hayatı, kırsal kesim âdetleriyle ilgili olduğu saptanmıştır. Kısmen de olsa bazı hikâyelerde şehir hayatında görülen evlenme âdetlerine de yer verilmiştir. Kocagöz’ün hikâyelerinde diğer geçiş dönemlerine nazaran evlenmeye çokça yer vermesi toplumun temel taşı olan aile hususundaki hassasiyetini ön plana çıkarmaktadır.

Geçiş döneminin diğer bir başlığı olan ölüm; hikâyelerde İslam ve Hristiyanlık dinlerinin âdet ve gelenekleri harmanlanarak ifade edilmiştir. Toplumun farklı kesimlerinden dinî kavramlar ve ritüellerden kesitler sunulmuştur. Kocagöz’ün hikâyelerinde giyim- kuşam ile ilgili ifadelerin oldukça geniş ve betimlemelerin canlı olduğu görülmüştür. Yazar bu vasıta ile toplumun çeşitli kesimlerine mensup olan insanların fizikî görünüşlerini çizmiştir. Samim Kocagöz’ün hikâyelerinde giyim- kuşam toplumun siyasal ve sosyal konumunu, yaşam tarzlarının özelliğini dolaylı yoldan yansıtmıştır.

Tahlil ettiğimiz hikâyelerde halk mutfağı geniş bir yelpazede ele alınmış, toplumun farklı kesimlerinin yeme-içme kültürüne ait bilgilere yer verilmiştir. Köy hayatının anlatıldığı hikâyelerde güreş gibi milli sporlara dair ifadeler bulunurken şehirli, zengin insanların anlatıldığı hikâyelerde futbol gibi sporlardan bahsedilmiştir. Bu durum Kocagöz’ün çeşitli karelerden toplum hayatını yansıtmaya kaygısını gözler önüne sermiştir.

Kırsal kesim ve şehirlerin, evlerin fizikî durumları, kullanılan ev eşyaları, konut biçimleri ile ilgili bilgiler bulunmakta ve yazar bizlere günlük hayatla ilgili birçok ayrıntıyı vermektedir. Halk mimarisi; yaşanan coğrafya ve iklimle bağlı olarak şekillenmiştir. Halk botanigi başlığında yazar Ege yöresinin çeşitli bitki familyası ve bitki örtüsü ile ilgili bilgiler vermiştir. Bu durum Samim Kocagöz’ün toplumun sadece sorunlarıyla ilgilenmeyip çevresel gözlem gücünü de ön plana çıkarmaktadır.

Kahvehane kültürünün yaygın olduğu kırsal kesimde halk daha çok kâğıt oyunlarına yönelirken şehir hayatında piyango, dama, bilyardo gibi oyunlar tespit edilmiştir. Çocuklarda ise genel itibarıyla futbol oyunu öne çıkmıştır.

Sanat- zanaat bölümünde toplumun birçok kesiminden insan profili meslekleri aracılığıyla anlatılmıştır. Hikâyelerde çavuş, asfaltçı, köfteci, makasçı, kapıcı, bakkal, bekçi, oduncu, kebabçı, silindirci, tütüncü, kahveci, mühendis, kaymakam, mimar, kâtip, başkomiser, istasyon memuru, muhasebeci, general, doktor, ressam, albay gibi birçok meslek grubu tespit edilmiştir. Hikâyelerde ekonomik faaliyetler de meslekler gibi topluma göre değişiklik ve çeşitlilik göstermektedir.

Halk Edebiyatı'nın bir diğer başlığı olan Anonim Halk Edebiyatı unsurları incelediğimiz hikâyelerde yer almaktadır. Kalıplaşmış ifadelerden atasözleri, deyimler, dualar, beddualar, argo, küfür, selamlaşma- vedalaşma- uğurlama, yeminler olmak üzere sekiz başlık tespit edilmiştir. Medeniyetimizin kültürel mirası olan türküler manzum türler bölümünde ayrı bir başlık olarak incelenmiştir. Bu başlıklar içerisinde 143 adet deyim ve 19 adet atasözü tespit edilmiştir. Samim Kocagöz'ün deyim ve atasözü kullanımına bakarak Türk diline hâkim olduğu yargısına varılmıştır. Halk kültürünün önemli verimlerini içerisinde barındıran türküler hikâyelerde yer yer tespit edilmiştir. Bazen tarihî dokuyu taşıyan bazen de yazarın doğup, büyüdüğü yörenin özelliklerini yansıtan türküler tespit edilmiştir.

Bu tespitler ışığında Samim Kocagöz'ün 1940 Kuşağı hikâyeciliğinde görülen panoramik realistiğin ve köye dönüşün betimleyici yapısı verildiği tespit edilmiştir. Kocagöz, eserlerini Anadolu insanın yaşantısının katıksız biçimde ortaya konulmasında bir araç olarak kullanmıştır. Eserleri besleyen ana damar halkın kendisi ve halkın bilgisi olmuştur. Halk biliminin Kocagöz hikâyesinin temel inşa edicisi olduğunu, Kocagöz'ün yazar motivasyonunda geçmişin tutanak noktası olduğunu söylemek mümkündür. Cumhuriyet sonrası Köy Enstitüsü gibi kurumların da etkisiyle köy ve köylülüğün, işçi- ağa çatışmasının özellikle yükselişe geçtiği bilinmektedir. Kocagöz tam da ait olduğu kuşağın bir parçası olmuş; dilini, kurgusunu, eserlerinin akışını bu kuşağın temel meseleleriyle ilişkilendirmiştir. Halk edebiyatı onun eserlerinin temel öğelerinden biri olurken aynı zamanda metni güçlendirmiş ve realist yapıya katkı sunmuştur.

Samim Kocagöz hakkında bugüne kadar çok az çalışma yapılmıştır. Kocagöz'ün daha çok tanınması, farklı yönlerinin incelenmesi adına bu çalışmanın kaynaklık teşkil etmesi temennimizdir.

KAYNAKÇA

A. YAZILI KAYNAKLAR

- AKALIN, S. (1990). *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.
- ALANGU, T. (1965). *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman Antolojisi. C. 2*. İstanbul.
- ALPTEKİN, A.B. (2009). Ceyhun'dan Ceyhan'a Evlenme ile İlgili Bazı Kavramlar (Okuntu, Aşerme, Tay) Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.39, ss.307- 321. Erzurum.
- ALPTEKİN, A.B. (2015). *Halk Bilimi Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- AND, M. (1974). *Oyun ve Büğü*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- ANA BRİTANİCCA (1998). C 2 ve C 10. Ankara.
- ARTUN, E. (2005). *Türk Halkbilimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ATLI, O. (2011). *Kemal Tahir'in Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Niğde.
- AZAR, B. (2019). *Öteki Sesleniş: Lakaplar ve Elâzığ (Kesrik Mahallesi) Örneği*. Konya: Kömen Yayınları.
- BAŞGÖZ, İ. (1992). *"Giriş" İçinde Sibiry'a'da Bir Masal Anası*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BAŞGÖZ, İ. (2008). *Türküler*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- BARAZ, N. (1998). *Halkbilimine Genel Bakış*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- BORATAV, P. N. (1973). *100 Soruda Türk Edebiyatı*. Ankara: Gerçek Yayınevi.
- BORATAV, P. N. (1994). *100 Soruda Türk Halk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- CİLACI, O. (2001). *Dinler ve İnançlar Terminolojisi*. İstanbul: Damla Yayınları.
- ÇETİNKAYA, H. (1991). *Çağının Tanığı Üç Yazar*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2003). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- DAVULCU, M. (2013). "Makedonya Yörüklerinde Halk Mimarisi Geleneği Üzerine Bir İnceleme", *Turkish Studies*, Volume 8/9 Summer, ss. 1019- 1044.
- DEMİRCAN, Ö. (2015). *Türkçenin Ses Dizimi*. İstanbul: Der Yayınları.
- DEVELİOĞLU, F. (1980). *Türk Argosu*. Ankara: Aydın Yayınevi.
- DEVELİOĞLU, F. (2012). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitapevi Yayınları.
- DEMİR, N. ve YILMAZ, E. (2014). *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- DEMİRBAŞ, M. (2017). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Seslenme Sözleri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6/4, ss. 2154- 2181.
- DUMANOĞLU, H. (1948). Samim Kocagöz- Konuşma. *Fikirler Dergisi*, S. 14.
- ELÇİN, Ş. (1993). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERGİN, M. (2003). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- ERGİN, M. (2004). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- ERGİN, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- GÖZAYDIN, N. (1989). "Anonim Halk Şiiri Üzerine", *Türk Dilli, Türk Şiiri Özel Sayısı III*. Ankara.

- GÜZEL, A. (2004). *Dini Tasavvufi Halk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜRSOY, A. T. (2015). *Giyim Kültürü ve Moda*. İstanbul: Seçil Ofset.
- HALICI, N. (1981). “Anadolu Mutfağı, Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri”. 31 Ekim- 1 Kasım 1981, Ankara.
- ILICAK, G. (2019). *Türk Romanında Halk Kültürü ve Halk Edebiyatı Unsurlarına bir Bakış*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- İNAN, A. (1995). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: TDK Yayınları.
- KAYA, D. (2010). *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARAÖREN, S. (1989). Samim Kocagöz’ün ‘Eski Toprak’ı. *Varlık Dergisi*, S. 982, ss.14.
- KARDAŞ, C. (2018). “Muş İli Merkezinde Kullanılan Erkek Lakapları”. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, C 11, S. 23, ss. 207- 226.
- KESKİN, A. (2017). “Türk Kültüründe Selamlaşma ve Vedalaşma Hakkında Genel Bir Değerlendirme”. *Türk Dünyası ve Edebiyat Dergisi*.
- KINIK, M. (2011). “Türk Halk Müziği Çalgı Topluluklarının Yapılanması ve Bağlama”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (1)*, S. 30, ss. 211- 234.
- KOCAGÖZ, S. (1941). *Tellikavak*. İstanbul: Ahmet Halit Kitapevi Yayınları.
- KOCAGÖZ, S. (1946). *Sığınak*. İstanbul: ABC Kitapevi.
- KOCAGÖZ, S. (1954). *Cihan Şoförü*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- KOCAGÖZ, S. (1958). *Ahmet’in Kuzuları*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- KOCAGÖZ, S. (1964). *Yolun Üstündeki Kaya*. İstanbul: İmece Yayınları.
- KOCAGÖZ, S. (1965). *Sam Amca*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- KOCAGÖZ, S. (1967). *Yağmurdaki Kız*. İstanbul: Sen Kitapevi Yayınları.
- KOCAGÖZ, S. (1978). *Alandaki Delikanlı*. İstanbul: Okar Yayınları.
- KOCAGÖZ, S. (1985). *Gecenin Soluğu*. İstanbul: İzem Yayınları.
- KOCAGÖZ, S. (1985). *Zar Kanat*. İstanbul: Gendaş A.Ş.
- KOCAGÖZ, S. (1986). *Simon Pepeta- Mor Ötesi Romanı İle*. İzmir: Sanat Koop, Yayınları.
- KOCAGÖZ, S. (1988). *Eski Toprak*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- KOCAGÖZ, S. (1990). *Baskın*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- KOCAGÖZ, S. (2004). *Bu Da Geçti Yahu*. İstanbul: Dünya Kitapları Yayınları.
- KOCAGÖZ, S. (1987). Yüz Yıl Süren İşkence. *Cumhuriyet dergisi*.
- KOCA, S. (2002). *Eski Türklerde Bayram ve Festivaller*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- KORKMAZ, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- KORKMAZ, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- KÖKLÜGİLLER, A. ve MİNNETOĞLU, İ. (1974). *Şair ve Yazarlarımız Nasıl Yazıyorlar?* İstanbul: Minnetoğlu Yayınları.
- KURT, A. O. (2017). Haber Bozok. S. 13. ss. 9-10.
- MUMCU, Mümtaz. (1980). Samim Kocagöz ile Küçük Bir Söyleşi. *Küçük dergisi*, S. 6.
- OĞUZ, M.Ö. (2012). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- OĞUZ, M.Ö., EKİCİ, M., AÇA, M., DÜZGÜN, D., AKARPINAR, R. B., ARSLAN, M., YILMAZ, A. M., ÖĞÜT EKER, G., ÖZKAN, T. (2016). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- OĞUZ, M.Ö. (2008). *Türkiye’nin Somut Olmayan Kültürel Mirası*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ÖRNEK, S. V. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

ÖRNEK, S. V. (2000). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

PROPP, V. (1998). *Folklor Teori ve Tarih*. (çev.N. Hasgöl – T. Tanyel). İstanbul: Avesta Basın Yayın.

PÜSKÜLLÜOĞLU, A. (1998). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

SUNGURLUOĞLU, K. (1973). *Ekonomi ve İş Hukuku*. Elazığ, Ders Notları.

SÜMBÜLLÜ, Y. Z. (2008). “Halk Meteorolojisi Ekseninde Bir Melheme Örneği.”, *Turkish Studies*, volüme 3/7 Fall.

ŞİMŞEK, E. (2014). “Türk Halk Anlatılarında ‘Misafirperverlik’ Olgusu ve Psikososyal Açıdan Değerlendirilmesi”. *Akra Kültür ve Sanat Dergisi*, C. 2, S. 4, ss. 67- 83.

ŞİMŞEK, E. (2019). “‘Azrail’ İnancının Türk Halk Kültüründe Yansımaları”. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, S.18, C 8, ss. 11-26.

ŞİŞMAN, B. (2000). “Anadolu’da Yaşayan Halk İnançlarının Menşei Üzerine Bir Araştırma.” *Türk Kültürü*, S. 448.

TAŞ, S. (1993). *Bütün Öyküler*. İstanbul: Can Yayınevi.

TAŞ, S. (1998). *Samim Kocagöz Yazar-Eser-Üslup*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Malatya.

TEMEL EĞİTİM VE KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ (1992). İstanbul: Ana Yayınları.

TÜRK DİL KURUMU. (1998). *Türkçe Sözlük*. C.1-2, 9. Baskı, Ankara.

ÜNSAL, B. (1973). *Mimari Tarihi*. İstanbul: Kutulmuş Matbaası.

ÜNAL, U. VE ISAKOV, B. (2019). “Türk Dünyasında İletişim ve Haberleşmede A Priori Formlar”, *Ulusla arası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 8/3, ss. 1437- 1466.

YALÇIN, B. (2016). “Nasıl Zanaat ve Halk Sanatları Şehri Olunur”. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, C 1, S. 1.

YÜCEL, H. (2011). “Türk Halk Müziği Üzerine Bir İnceleme”. *Akademik Bakış Dergisi*, S. 26.

B. İNTERNET KAYNAKLARI

<http://sozluk.gov.tr/>

<http://www.kulturelbellek.com/halk-bilgisi/> (Erişim tarihi:30.06.2022)

<http://www.diyaret.gov.tr>. (Erişim tarihi:11.07.2022)

www.tdk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 12.07.2022)

